

Nils Eira en zijn kinderen

COR BRUIJN

**De vlucht
naar
Kautokeino**

COR BRUIJN

DE VLUCHT
NAAR KAUTOKEINO

Met illustraties van Laura Gerding

G. F. CALLENBACH N.V. - UITGEVER - NIJKERK

DEEL II
SERIE: NILS EIRA EN ZIJN KINDEREN

I. MADENISKO, DE NIEUWE VRIEND

Klemet ontwaakte uit een zware slaap. Hij voelde zich stijf en wat rillerig, maar bleef toch nog even liggen, met de ogen dicht. Hij dacht, dat hij gewoon in de plaggenhut lag, die hij met zijn vader, zijn broer en zijn zusje in een bergkloof op hun eiland had gebouwd om aan de aandacht van de Duitsers te ontsnappen, en zijn hand ging tastend naar zijn slaapzak van rendierhuid om deze wat dichter om zich heen te trekken. Maar hij vond hem niet. Hij werd daar een beetje kriegel om. Wat was dat nu? Waar was zijn slaapzak gebleven?

Toen hoorde hij vreemde geluiden. Er hilde een klein kind. Een vrouw begon met hoge, bibberige stem een slaapliedje te zingen. Er hoestte iemand rochelend. Twee schorre stemmen riepen wat tegen elkaar in en toen leken er ineens wel meer stemmen wakker te worden.

„Het is hier verdraaid koud!”

„Is er geen hout meer?”

„Welja, genoeg!”

„Gooi dan nog een paar blokken op het vuur!”

„Er is geen blok meer, er zijn alleen maar wat takken!”

„Takken dan maar!”

„Mag het wel?”

„Mogen? Van wie?”

„Van de Duitsers!”

„Wat kan ons dat schelen! Vooruit, smijt ze erop! We willen hier toch zeker niet bevrozen. Het vriest buiten op zijn minst twintig graden!”

Toen kwam Klemet tot het besef, waar hij zich bevond en wat er was gebeurd. Hij en zijn broer Ole waren in Badderen! Ze waren gevangengenomen door die bleke Duitser en zijn man-

nen! Gevangengenomen en van hun eiland weggevoerd! Naar Badderen, over de fjord! Naar dit huis, waarvan door de duisternis haast niets te zien was geweest.

Hij opende nu de ogen en schoof wat overeind. Zijn vierwindenmuts, die hem tot kussen had gediend, zette hij weer op zijn hoofd. Hij kwam met zijn rug tegen een muur te zitten. Ole lag naast hem en sliep nog. Hij voelde hem meer dan dat hij hem zag. Waar waren ze toch terechtgekomen! Hij liet Ole slapen en keek verbaasd om zich heen. In het valse licht van een laagbrandende petroleumlamp zag hij wel veertig, vijftig mensen! Dicht opeen. Oude en jonge. Die waren natuurlijk ook allemaal van hun huizen weggevoerd! Dat huilende kind bevond zich helemaal in de verste hoek. Hij kon het niet zien. Hij zag alleen maar de moeder. Deze zong nu niet meer, maar bewoog haar bovenlijf wiegend heen en weer.

Er begon ergens anders een kind te huilen. Dat was groter en kreeg een tik van een man, zeker de vader. Toen begon het nog harder te huilen. „Je moet zo'n kind ook niet slaan!” riep er iemand, en toen begonnen die twee tegen elkander te schelden.

Het vuur in de open haard vlamde hoog op. De man, die de takken erop had gegooid, stond midden in de gloed, keek met een rood hoofd achterom en lachte naar een groepje oudere mannen, die op een rijtje tegen de muur zaten en rookten. Hij stapte met grote passen op hen toe, over allerlei pakken en rugzakken heen, en ging naast hen zitten. Tabaksrook zweefde in grijze slierten door het vertrek. Een paar vrouwen begonnen te hoesten. Het huilende kind hoestte nu ook. Het scheen niet op te kunnen houden en kreeg haalbuien.

„Och, roken jullie dan ook niet zo!” riep de moeder met een hoge, wanhopige stem naar de mannen.

Maar deze stoorden er zich niet aan.

„Och, mens,” riep er een terug, „dat komt niet door onze rook. Dat komt van die natte takken. Die rook prikkelt!”

Klemets ogen gingen over alle mannen. Was er niet één bekende bij? Niet één van hun eiland? Niemand van Valan, Berg of Langstrand, op de westwal van de fjord? Niemand van Röd-

bjerg op de oostwal? Niemand van de andere eilanden, van Rökken of Spilderen? Maar hij herkende niemand. Het waren allemaal Noren. Er was geen enkele Vislap bij. Alleen... die man vlak naast hem, aan zijn rechterkant... welja... wat suf van hem, dat hij dat niet dadelijk gezien had!... welja, die oude man met zijn vierwindenmuts, zijn dikke rendierpesk¹ over zijn blauwe kolte², zijn bellingen³ en zijn skallen⁴, was een echte Lap. En hij sliep niet eens! Hij zat met zijn rug tegen de muur aan en rookte rustig.

Klemets donkere ogen gingen nu breed open en keken de man

¹ Lange jas van rendierhuid.

² Lange, wollen kiel.

³ Soort beenomslagen, die nauw om de broekspijpen en de schoenen sluiten.

⁴ Harige schoenen van rendierhuid, met naar boven omgebogen punt.

aan. Deze knipoogde naar hem. Hij nam zijn pijp uit zijn mond en drukte met zijn middelvinger de tabak wat aan.

„Buore baeivi,” groette hij in het Laps. „Wie ben je?”

„Buore baeivi. Ibmil addi,”¹ groette Klemet wat schuw terug. Op de vraag gaf hij geen antwoord.

„Wie ben je?” herhaalde de man. Hij had een paar schalkse ogen en aan zijn kin een dun, grijs baardje, dat grappig omhoog wipte, als hij sprak.

„Klemet Eira natuurlijk,” antwoordde Klemet nu, wat stuurs. Hij had er een hekel aan zijn eigen naam uit te spreken.

„Uit het Kautokeino-district?” vroeg de man vol belangstelling. „Daar hoor ik ook thuis. Ik ben Mattis Bongo, die ze gewoonlijk Madenisko noemen.”

„Nee,” zei Klemet. „Klemet van Nils.”

Madenisko keek hem nu een ogenblik strak aan en knikte toen.

„Ja,” zei hij, „ja zo, Klemet van Nils van Peder. Ik ken jouw vader best. Broer van Anders Eira. Jullie wonen op Skorpen. Anders heeft nog een best aantal dieren van je vader in zijn kudde meelopen. Je moeder is Kirsten Haetta.”

„Mijn moeder is dood,” zei Klemet kortaf. „Al meer dan een jaar.”

De oude Madenisko bleef even zwijgend zitten na deze mededeling. Hij nam de pijp uit zijn mond en de muts van zijn hoofd. Prevelend bewogen zijn lippen. Daarna zette hij zijn muts weer op, maar de pijp legde hij naast zich neer. Die had geen vuur meer.

„Al meer dan een jaar,” mompelde hij. „Dat wist ik niet, jongen.”

Toen keek hij naar Ole.

„Is dat je broer?” vroeg hij. „En waar is je vader?”

„Dat is Ole,” zei Klemet stug. Op de tweede vraag gaf hij geen antwoord. Ja, hij zou daar zijn vader gauw even verraden!

„En je vader? Is die nog op Skorpen?” drong Madenisko aan. Weer gaf Klemet geen antwoord. Hij keek stuurs voor zich uit.

„Moesten jullie ook evacueren?”

¹ Goedendag. God zegen je.

„Natuurlijk! Toch immers iedereen beoosten de Lyngsfjord!“
Er viel even een stilte tussen die twee mensen, de oude en de jonge. Toen zei Klemet ineens fel: „Ze hebben ons huis verbrand! Alle huizen hebben ze verbrand op ons eiland!“

De oude Berglap staarde recht voor zich uit. Hij knikte langzaam. „Ja,“ zei hij peinzend, „dat doen ze overal. Een mens begrijpt dat niet. Al die kostelijke huizen. En de mensen verdrijven ze van hun grond en van hun werk. Almen Attje¹ zal hun dat kwalijk genoeg nemen.“

Daarna keek hij Klemet weer aan en vroeg zacht maar scherp: „Dus jullie evacueerden, maar je vader niet? Of . . . of is hem wat overkomen?“

Er kwamen heel diepe rimpels in zijn voorhoofd en hij boog zich wat meer naar Klemet toe.

„Verraad maar niet, wat je niet kwijt wilt wezen, hoor,“ zei hij nog zachter. „Maar we zijn alle drie Lappen, bedenk dat wel. Jouw vader en ik zijn in dezelfde kerk gedoopt en aangenomen. We horen zo'n beetje bij elkaar en we kunnen elkaar misschien wel wat helpen.“

Klemet ging wat rechterop zitten en keek hem schichtig aan. „Ként u oom Anders?“ vroeg hij.

„Kennen? Zo lang als hij leeft! En Johan, je andere oom ook. Die leeft nu al jaren in Tromsø. Peder, jouw grootvader, had zijn winterkamp al op de plaats waar dit nu nog is, aan de Balle-sjokka, vlak tegen de Finse grens aan. Wij hadden de onze wat meer naar het noordoosten, bij Moartasj. Peder trok, net als Anders nu nog, in het voorjaar met zijn kudde naar de Troldalstind, ten westen van de Kvaenangenfjord. Wij gingen jaar op jaar naar de Langfjell-jökul, precies aan de overkant.“
„In de buurt van Björnvik?“ vroeg Klemet wat levendiger.

„Ja, daar. We zaten daar zowat even hoog als jullie sida op de Troldalstind, elfhonderd, twaalfhonderd meter. Er was altijd ruim rendiermos op de hellingen en vis in de beken en meer-tjes. De laatste herfst bleef ik van onze tocht achter bij kennissen in Altseidet. Ik was ziek. Ik kon niet verder mee. Toen

¹ De Hemelse vader.

ik beter was, lieten de Duitsers me niet meer gaan. Ik moest met hen mee, evacueren naar Tromsø, zeiden ze."

„Gaan wij daar ook heel heen, Madenisko?" vroeg Klemet nu met angst in zijn stem.

De oude man glimlachte. Hij gaf geen regelrecht antwoord. „Is dat je broer?" vroeg hij, met een hoofdknik naar Ole. Hij had dit al eerder gevraagd, maar dat leek hij wel te zijn vergeten.

„Ja, dat is Ole immers."

„En je moeder is dood?"

„Ja, al een jaar."

„En je vader is stiekem op Skorpen achtergebleven?"

Klemet antwoordde op deze vraag weer niet, tenminste niet met woorden. Maar hij had toch wat meer vertrouwen in de oude Madenisko gekregen. Hij knikte stug.

Madenisko lachte tevreden. Hij stopte een nieuwe pijp, blies een paar rookwolken uit en zei toen: „Jouw vader is een verstandige man, Klemet Eira. Alleen had hij ervoor moeten zorgen, dat jullie niet in de handen van de Duitsers konden..." Hij zweeg plotseling. Ole kwam overeind. Hij was allang wakker. Zijn gezicht stond vertrokken.

„Dat was helemaal vaders schuld niet!" riep hij door het ge-roes in het vertrek heen. „Dat kwam, doordat ik en Klemet..." Klemet gaf hem een por in zijn zij. „Toe, jò, stil!" Zijn ogen fonkelden donker.

Maar Ole stoorde zich daar niet aan.

„Het is wèl, het is zol" hield hij vol. „Als wij vader verteld hadden, dat we die witte kerels hadden gezien..."

Toen zweeg hij ineens. Hij voelde de blik van Madenisko op zich en begon zich in de ogen te wrijven.

„Jij sliiep niet, deugniet!" gniffelde de oude man. „Je weet dus best, waarover we spraken."

Ole zag, hoe er vriendelijke sterretjes in zijn kleine ogen glansden en gaf hem een glimlach terug, maar hij zei niets.

„Jullie huis stond zeker aan de fjord?"

Klemet knikte.

„Woonden jullie daar nog in, of...?"

Klemet zweeg. Ole zweeg ook.

Madenisko deed een paar ferme halen aan zijn pijp en nam haar toen uit zijn mond.

„Ik heb kennissen aan de Tverrfjord, ten zuiden van onze Langfjell,” vertelde hij rustig. „Die trokken begin november al uit hun huis weg. Dat was Klaus Andersen. Dat was Harald Hansen met zijn vrouw en twee kinderen. Die richtten een grot in, hoog tegen de berg. Dat was Olaf Klaus en nog enkele anderen. En daar trokken ze met hun allen in, in die grot. ‚Evacuëren? Dat nooit!’ zeiden ze. Ze zullen er nu nog wel zitten. En volk van de Jökelfjord bouwde al in oktober een torfgamme¹ een heel eind de bergen in. Ik denk, jullie zullen zo iets ook wel gedaan hebben.”

Hij keek de jongens de een na de ander aan, een vriendelijke, betrouwbare lach om zijn dunne lippen.

Toen vertelden ze hem alles: van de grote tent en de kleine grot, van de koe en de schapen, waar en hoe ze hun plaggenhut hadden gebouwd, hoe ze de roeiboot gered hadden door haar een eind de beek op te slepen, hoe ze de zes witte Duitsers aan het strand hadden gezien en dit voor hun vader verzwegen hadden, hoe ze de volgende dag stiekem weer naar het strand waren gegaan en bij de ruïne van hun verbrande huis door dezelfde zes mannen gevangen waren genomen. Van de nijdasserige Feldwebel, die zo snauwde, vertelden ze ook, en van de soldaat Wichert, die vriendelijk voor hen geweest was.

„Die Feldwebel wou ons uithoren,” zei Klemet.

„Maar we zeiden lekker niets,” lachte Ole. „We zeiden de hele tijd maar in onze eigen taal: ‚We zijn Lappenjongens, we spreken geen Noors’. We hebben lekker niets verraden.”

„Maar jullie kent wèl Noors?”

„Natuurlijk. Best,” gromde Klemet.

„Maar we waren Lappenjongens, we spraken het niet tegen die Duitsers,” lachte Ole weer. „Dat had Klemet zo uitgevonden.” De oude Madenisko knikte en zat daarna enige tijd stil voor zich uit te staren. De jongens zwegen ook. Het rumoer in het

¹ Plaggenhut.

vertrek nam steeds toe. Dezelfde man van tevoren gooide weer takken op het vuur. De vonken stoven door het vertrek heen. De rook werd steeds dichter, als om te snijden werd hij nu. Mannen spraken luid en heftig. Kinderen jammerden en huilden. Dicht in hun buurt lag een oude vrouw, die zo nu en dan luid klaagde. Die was zeker ziek. Een jonge vrouw die een baby van enkele maanden tegen haar borst drukte en zacht zingend — of was het schreiend? — heen en weer wiegde, zat bij haar.

De jongens kregen honger, maar zeiden niets. Ze gaapten alleen nu en dan schrikbarend. Madenisko zag het.

„Honger?” vroeg hij.

„Ja.”

„Hebben jullie niets bij je?”

Ze toonden met een meewarig gezicht hun lege handen. Nee, niets, natuurlijk niets! Ze waren immers zo maar meegepakt!

Madenisko begon wat in de rugzak te grabbelen, die naast hem lag. Hij haalde er een flinke worst uit, brak deze in drieën en deelde uit.

„Hier,” zei hij. „Hapl!”

De jongens bedankten hem niet, maar hun ogen begonnen te glinsteren. Ze smakten onder het kauwen hoorbaar en boerden erbij, om Madenisko te tonen, hoe het hun smaakte. Ze wisten best, hoe het behoorde.

Madenisko deed net zo. Met een volle mond begon hij bovendien eensklaps weer te vertellen.

„Van de lui, die hier zitten,” zei hij, „komt het merendeel uit het noorden. We zijn met de boot afgehaald, uit Talvik, Öksfjord en Altseidet.”

„Met welke boot?” vroeg Klemet meteen vol belangstelling.

„Met de ‚Grinnøy’.”

„Kapitein Torleif Davidson!”

„Jawel.”

„Een beste boot van de sneldienst op Vadsö!”

„Jawel. En een beste kapitein. Maar . . .”

Madenisko kauwde even ijverig, slikte daarna.

„Maar,” vervolgde hij toen, „geschikt voor vijftwintig passagiers, en nu volgepropt, met zeventig, tachtig, met honderd, weet ik hoeveel!”

„Waarheen?” vroeg Klemet.

„Naar Tromsö eerst.”

„En dan?”

Madenisko haalde de schouders op. Hij wist het niet. Naar Narvik? Naar Trondhjem? Of nog verder naar het zuiden?

„U ook, Madenisko?”

Weer haalde de oude man de schouders op. Het was een mismoedig gebaar, maar hij glimlachte erbij, met iets leeps om zijn lippen en in zijn ogen. Hij bracht zijn hoofd tussen de hoofden van de beide jongens in.

„Als ze me zo ver krijgen!” fluisterde hij. Toen knipoogde hij naar hen en stak de brand weer in zijn pijp.

Klemet en Ole keken elkander verbaasd aan. Zo ver krijgen? Wat bedoelde Madenisko daarmee? Ze vroegen echter niets. De oude man zat nu recht voor zich uit te kijken en blies dikke rookwolken uit.

„Je moet denken,” begon hij na enige tijd weer, „ik ben nu al meer dan twee maanden uit mijn sida vandaan. Ik weet niet, hoe het met mijn kudde gegaan is. Misschien wel over de grens naar Zweden gedreven. Misschien verdwenen naar de magen van Duitse soldaten . . . of van de Russen. Ik weet niet, waar mijn vrouw is . . . waar mijn kinderen zijn . . . Als ik naar Tromsö moet . . .”

Toen boog hij zich weer dicht naar de jongens toe.

„Ik zou wel gek zijn,” fluisterde hij. „Ze krijgen Madenisko niet verder dan hij zelf wil. Kennen zij het land? Welnee! Ken ik het land? Weljal!”

De jongens keken hem nu met grote ogen aan. Wat bedoelde hij? Ze begrepen slechts vaag, dat hij wou ontvluchten, voor hij in Tromsö was. Wou hij dan in zee springen, naar wal zwemmen? Wat wou hij? Wie eenmaal in Duitse handen was, ontkwam er immers niet meer aan! Zij immers ook niet! Moesten zij zelf nu ook naar Tromsö en dan nog verder weg? Ole kreeg het benauwd en er gingen koude rillingen langs zijn rug.

„En wij, Madenisko?“ bracht hij er moeilijk en met hese stem uit.

„Jullie?“

Madenisko haalde nu kleine pufwolkjes uit zijn pijp. Hij gaf niet dadelijk antwoord.

„In Tromsö woont oom Johan,“ dacht Ole hardop.

„Voorbij Spilderen zwermt het van mijnen in zee,“ zei Klemet bedenkelijk. „Ik liever niet op de ‚Grinnöy‘, al is het nog zo'n best schip.“

Toen kwam er weer leven in Madenisko.

„Hebben ze jullie gezegd, dat jullie met de boot worden weggebracht?“

„Ze hebben niets gezegd,“ antwoordde Klemet donker. „We verstonden ze immers niet. Die bleke Feldwebel heeft alleen zo nu en dan maar gesnauwd.“

„En Wichert heeft ons op de schouder geklopt,“ voegde Ole daar trouwhartig aan toe.

Madenisko, met de pijp in de hoek van zijn mond, begon zijn rugzak dicht te knopen.

„Het is helemaal niet gezegd, dat ze jullie op de ‚Grinnöy‘ brengen,“ zei hij weer over zijn schouder heen. En toen, terwijl hij de zak wat wegschoof en zich weer tot hen wendde:

„Ik reis tenminste verder met de sneeuwautobus.“

„Met de sneeuwautobus? Naar Tromsö?“

„Over Sörströmmen, Nordreisa en Olderdal, ja. Bij Olderdal over de Lyngsfjord met de bilferje¹.“

„Is dat niet gevaarlijk?“

„Niet gevaarlijker dan op de rijksweg. Bommen kunnen je overal de dood injagen... Vrouwen en kinderen worden zoveel mogelijk met de autobus vervoerd... enne... ouden van dagen. En daar hoor ik vanzelf ook bij!“

Hij lachte listig.

„Och man, och man, ik ben toch zo stijf en zo stuntelig, als er Duitsers in de buurt zijn!“

„En wij, Madenisko?“ vroeg Ole nu, wat benauwd en onzeker.

„Moeten jullie mee naar Tromsö?“

¹ Veerpont voor auto's.

Ze haalden zwiġgend de schouders op, Klemet kort en korzellig, Ole ietwat wanhopig. Ze wisten het immers niet, en Madenisko wist toch, dat ze het niet wisten! Waarom vroeg hij het dan nog weer?

„Natuurlijk brengen ze jullie naar Tromsöl Zijn jullie kinderen of mannen, offe . . . oud van dagen misschien?”

Madenisko keek ze nu strak en streng aan, hij maakte zijn kleine oogjes zo groot mogelijk, maar er trilde duidelijk een lach om zijn mondhoeken.

Klemet en Ole keken elkander aan. Ze wisten niet goed, wat ze aan hem hadden. Kinderen of mannen? Wat bedoelde hij daarmee? Ineens ging Ole een licht op. Zijn ogen begonnen te flikkeren.

„Kinderen natuurlijk!” riep hij. „Dan mogen we ook met die bus mee!”

Toen ging de deur open en kwam er iemand binnen in een Duits uniform. Het was een korte, stevig gebouwde man met een vriendelijk gezicht, glad geschoren. Hij groette zonder woorden, door te salueren, legde toen de handen op de rug en keek zoekend het vertrek rond.

„De Hauptmann!” ging het van mond tot mond.

Enkele mannen stonden op en namen hun hoofddekse af. De meeste bleven echter zitten, sommige draaiden hem zelfs de rug toe, dat was duidelijk te zien.

„De Hauptmann!” mompelde ook Madenisko. Hij nam zijn muts af en begon met stijve bewegingen moeilijk overeind te krabbelen. „De Hauptmann!” fluisterde hij onderwijl naar de jongens en hij wenkte, dat ze ook moesten opstaan, maar ze bleven zitten. Toen hij stond, grijnsde hij vriendelijk in de richting van de officier.

Deze hief het hoofd wat op en riep in het Noors over de mensen en door de rook heen: „Zijn hier die twee jongens van het eiland Skorpen?”

„Jawel, dokker ¹!” riep Madenisko meteen, terwijl hij de hand, waarin hij zijn muts hield, omhoogstak, en hij wenkte nu heftiger naar de jongens, dat ze moesten opstaan.

¹ Gemoedelijke manier om iemand aan te spreken.

Ole deed dit nu vlug, Klemet langzaam en met tegenzin. Ole nam zijn muts af en toen deed Klemet het ook, maar dit duurde even.

Madenisko duwde hen voor zich uit. Tegenstribbelend deden ze enkele stappen. De Hauptmann liep op hen toe, bleef met de armen op de rug voor hen staan en keek van de een naar de ander.

„Zo,” zei hij toen niet onvriendelijk, „dat zijn dus de klanten! ... Eira's?”

Ze keken hem allebei strak aan, maar antwoordden niet.

„Jawel, dokker,” zei Madenisko achter hun rug. „Twee kinderen . . . van Nils Peder Eira, dokker!” Het was duidelijk te horen, dat hij de nadruk op *kinderen* legde.

De Hauptmann keek hem even strak aan en glimlachte toen. „Familie van je, Bongo?” vroeg hij.

„Jawel, dokker. Een beetje, dokker. Wij, Lappen uit Kautokeino, zijn allemaal een beetje familie van elkaar, dokker.”

De officier glimlachte nu wat duidelijker.

„Zijn jullie dan uit Kautokeino?” vroeg hij aan Klemet.

Deze keek stug voor zich uit, maar Ole schudde het hoofd.

„Nee, dokker, hun grootvader wel,” antwoordde Madenisko.

„Zij wonen op Skorpen. Hun vader . . .”

Hij zweeg ineens. De officier beduidde hem met zijn hand: „Stil even.” Toen legde hij die hand vertrouwelijk op Oles schouder.

„Je vader is Nils Eira, dat weet ik. Die is zeker nog op het eiland? Met je zuster Karen?”

Ole keek hem verschrikt aan, angst brandde in zijn ogen. Die man wist blijkbaar alles! In zijn verwarring knikte hij bevestigend.

„We zijn Lappenjongens, we spreken geen Noors,” klonk Klemets stoeve stem naast hem. Maar het was al te laat, hij had al „ja” geknikt en die officier begreep dus best, dat hij hem verstaan had. Het kon Ole niet eens veel schelen. Alles liep immers toch verkeerd en die man wist alles van hen!

„Ze hebben . . . ze hebben . . . die mannen in het wit . . .” begon hij in het Noors met een droge snik.

Toen zag hij door de tranen heen, die in zijn ogen kwamen, de Hauptmann naar hem knikken en diens hand ging nu van zijn schouder naar zijn hoofd, streelde zijn haar een keer en bleef daar liggen.

„Stil maar,” zei hij, voor de anderen in de zaal onverstaanbaar.

„Ik weet het. Ik weet alles.”

Madenisko begon zich door deze woorden heel ongerust te maken over het lot van Nils, de vader. Hij draaide zenuwachtig zijn muts om en om tussen zijn vingers, stak zijn hoofd naar voren en kneep zijn ogen bijna dicht.

„Hun vader, dokker,” begon hij. „Hun vader . . . die Feldwebel nam ze mee . . . zo maar . . . de kinderen alleen . . . Hun vader wou heus wel evacueren, maar hun boot was ondergesneeuwd, en die Feldwebel . . .”

De Hauptmann bracht hem met een ongeduldige handbeweging tot zwijgen.

„Ja, stil maar,” zei hij wat ongeduldig. „Probeer maar niet me wat wijs te maken. En die Feldwebel zal hun geen kwaad meer doen. Die is naar het zuiden gestuurd, het binnenland in. Die zal geen kinderen meer roven.”

Toen wendde hij zich weer tot Klemet en Ole.

„Jullie vader huist zeker bij de koopman, bij Halvorsen, niet?” Er was een twinkeling in zijn ogen. „In een hut? In een grot, ergens in het binnenste van het eiland?”

De jongens gaven geen antwoord. Ole keek naar Klemet, verbaasd en verschrikt. Klemet keek de Hauptmann aan, strak, wat bleek, zonder een spier van zijn gelaat te vertrekken.

Nu lachte de Hauptmann hartelijk en hij gaf Klemet een klap op de schouder. Daarna boog hij zich naar Madenisko over en fluisterde deze in het oor: „Stil laten zitten, wat zeg jij, Mattis Bongo!”

Hij wilde meteen teruglopen, maar Madenisko legde hem de hand op zijn arm.

„Moeten ze ook naar Tromsö, dokker?”

De Hauptmann, die merkte dat verscheidene mensen in het vertrek nu naar hem keken, werd ineens weer de Duitse officier. Hij richtte zich stram op en keek de oude Lap strak aan.

„Naar Tromsö? Ja, natuurlijk, Bongo!”

Madenisko frommelde nu nog heviger aan zijn muts. Hij trok zijn gezicht in de vriendelijkste plooiën. Zijn baardje wipte omhoog en zijn ogen gingen grappig-listig halfdicht.

„Met de sneeuwauto? Het zijn nog zulke kinderen, dokker!”

De Hauptmann keek hem nog even onbewogen strak aan, toen knipoogde hij naar hem en liep daarna zonder antwoord te geven op zijn plek bij de deur toe.

In zichzelf mompelend keek Madenisko hem enkele ogenblikken na. Toen drukte hij de muts weer op zijn hoofd en liep ge-

bogen en stijf, met de jongens achter zich aan, naar zijn plaats terug.

„Je bent een domkop,” gromde hij goedig naar Klemet, toen ze weer zaten. „Je moet tegen zo'n man net doen, of je beleefd bent.”

„Het zijn rovers en brandstichters,” gromde Klemet terug. Hij legde zijn hoofd achterover tegen de muur aan en sloot de ogen.

„Moeten we nu in die schuit?” vroeg Ole met een hoge stem. Madenisko begon rustig een nieuwe pijp te stoppen.

„Misschien wel, misschien niet,” zei hij. „Maar ik denk het niet.”

„Waarom denkt u van niet, Madenisko?”

„Jullie zijn toch immers nog kinderen. Dat heb ik hem duidelijk genoeg onder de neus geduwd. Wacht maar, kereltje! We zullen gauw genoeg zien, of dat iets geholpen heeft.”

Zach grinnikend nam Madenisko een lucifersdoosje uit zijn gordeltas, streek een vlammetje aan, trok puffend en smookte met welbehagen.

De Hauptmann bij de deur had nu een papier in de hand.

„Ik wou graag even wat stilte!” riep hij. Het was een verzoek en een bevel tegelijk.

Die stilte kwam snel. Een ieder was nieuwsgierig naar wat hij had mee te delen.

Hij berichtte eerst, dat er binnen enkele minuten eten en drinken zou worden uitgedeeld: soep, brood en koffie.

„Maar denkt erom,” zei hij, „het brood moet reiken voor de hele reis naar Tromsö. We doen onderweg alleen maar Loppa en Skjervö aan, om nog wat mensen op te nemen. Verdeelt daarom uw rantsoen wat. Er is niet meer. Ik krijg zelf ook niet anders.”

Er klonk ergens een honende lach, maar daar lette hij niet op. „Er zijn hier in Badderer nogal wat mensen bijgekomen,” vervolgte hij. „Ik zal nu de namen opnoemen van allen, die zich op de ‚Grinnöy‘ moeten inschepen. Tegen de nieuwelingen zeg ik: het is ditmaal een sterk schip en een heel kundig kapitein, wat dat betreft behoeft niemand angst te hebben.”

„En wat de andere dingen betreft, Hauptmann?“ riep er iemand. Maar hij deed net, alsof hij dit niet hoorde.

„Wie zijn naam niet hoort noemen,” vervolgde hij, „wordt met de sneeuwautobus verder vervoerd.”

Hij wachtte, tot het onrustige over-en-weer-gepraat, dat op deze woorden volgde, zich gelegd had. Toen begon hij de namenlijst op te lezen. Er steeg telkens rumoer op, maar dan wachtte hij even rustig en ging weer voort. Hij las ook de naam van de zieke vrouw op. Er werd toen enkele malen heftig geroepen en het duurde langer eer hij weer verder kon gaan. Het rumoer werd nog heviger, toen hij klaar was.

„Jij met die schuit?”

„Ik wèl en jij níet?”

„Nu kunnen we ons leven wel afschrijven!”

„Dat wordt pootjebaden met al die mijnen in de zeegaten!”

Een lange, blonde Noor stapte op de Hauptmann af.

„Moet mijn schoonmoeder, dat zieke mens, ook met die overvolle schuit mee?” vroeg hij.

De Hauptmann knikte. „Het spijt me,” zei hij.

„Maar dat kan toch niet, Hauptmann! Ze is zó al meer dood dan levend!”

„Ik zal er mijn best voor doen, dat ze een goede ligplaats krijgt, werkelijk, mijnheer Larssen, dat meen ik. Met de sneeuwbus gaat het helemaal niet, dat begrijpt u ook wel.”

De Noor maakte een wilde, wanhopige beweging.

„Ik begrijp niets!” riep hij luid. „Ik begrijp alleen, dat we slaven zijn en dat dit allemaal boos gedoe is, werk van de duivel! Wat willen jullie Duitsers eigenlijk? Wat verwachten jullie eigenlijk?”

Hij begon te stotteren. Hij kon van opwinding geen woorden meer vinden.

De Hauptmann bleef uiterlijk rustig en wachtte geduldig, tot de man wat tot zichzelf was gekomen.

„Wat ik verwacht, kan ik u wel zeggen,” antwoordde hij toen triest. „Niets, als u het weten wilt. Dood. Verwoesting. Ellende. Vernedering. Mijn eigen familie..., maar dat doet er niet toe...”

„Dood?“ vroeg de Noor heftig.

De Hauptmann knikte.

„Bommen,“ zei hij. „Van de Engelsen.“

„Eigen schuld! Eigen schuld!“ riep de man weer. „Jullie zijn toch zeker begonnen!“

Weer knikte de Hauptmann.

„Ik niet,“ zei hij. „Wij wel.“

Hij keek vlug naar links en rechts, en fluisterde toen nauwelijks hoorbaar: „Hitler wel, en Goering wel, en Goebbels wel. En wèl al die duizenden kleine Hitlertjes.“

„Maar,“ vervolgde hij luider, „misschien is het mogelijk, dat uw schoonmoeder hier nog achterblijft, tot het volgende schip komt, al mag ik dit volgens mijn orders eigenlijk niet toestaan.“ De Noor luisterde naar deze laatste woorden maar half, hij liep al weg.

Na enkele passen bleef hij echter weer staan en riep luid en heftig over de mensenhoofden heen:

„Als u maar weet en begrijpt, dat mijn vrouw en de baby dan ook met dat dodenschip meegaan en bedanken voor uw sneeuwwagen. Moeder kan de hulp van mijn vrouw niet missen, Hauptmann!“

De officier gaf geen antwoord meer, hij keek op zijn papier en streepte een paar namen door. Hij zag er moe uit en sloot een paar maal de ogen.

Hij had de namen van Madenisko en de twee jongens niet opgelezen. Deze begrepen dus, dat ze een plaats in de autobus hadden gekregen.

Een uur later kwam het ogenblik van vertrek voor hen. De passagiers voor de bus werden eerder opgeroepen dan die voor de ‚Grinnöy‘.

In het halfduister van een zonloze en bewolkte pooldag traden ze naar buiten, vooraan in de rij. Het meeste licht kwam nog van de sneeuw, die alles op aarde bedekte. De autobus stond voor de deur. Het leek wel een pantserauto.

II. WAARHEEN?

1.

Klemet en Ole deinsden even terug, toen ze die auto zagen staan. Hij was voor hen een zwart monster in de witheid rondom, een monster, dat dreigend stond te grommen. De deur was nog dicht. Ze liepen nieuwsgierig om het voertuig heen, maar kwamen er niet te dicht bij. Zo'n ding hadden ze van hun leven nog niet gezien: glanzend en toch ruig, rond aflopend naar voren en naar achteren, als een reusachtige kever. Vooraan gloeiden drie ogen, waarvan één heel bovenin de kop. Ze wierpen alle drie een fel licht uit, dat de ogen deed knippen. Aan beide kanten had de wagen vier wielen, daar liep een geweldige, zware ketting omheen, om alle vier tegelijk, met machtige schakels. Vooraan ontbraken wielen. Daar had het ding twee stalen glijders met brede, opwippende punten, het leken net ski's. Dat was natuurlijk om ermee over de sneeuw te glijden en alvast een wat harder pad voor de wielen te maken. Het monster was slee en wagen tegelijk. En de motor gromde maar, veel donkerder en zwaarder dan die van hun grote boot. Deze motor was veel sterker, dat kon je horen. Er waren maar kleine ramen. Daar zou je niet veel door kunnen zien. Ze waren niet veel groter dan de patrijspoorten van die ouwe rammelkast van een 'Stavanger', die vooroorlogse stoomboot uit Oslo.

„Vooruit, jongens, erin!”

Dat riep de Hauptmann.

Hallo, ja, die deur stond nu open! Zonder dat ze het wilden, stonden ze vooraan in de rij, achter hen Madeniskø en de Hauptmann, en daarachter een groepje mannen, vrouwen en

kinderen, niet veel. Er moesten blijkbaar ook nog een paar soldaten mee; die stonden heel achteraan.

Ole keek in de donkere ruimte. Ergens gromde de motor nog steeds door en er gingen trillingen door het hele monster. Hij aarzelde even, hij durfde niet goed.

„Toe maar!” lachte de Hauptmann. „Er is geen gevaar bij!”

Klemet gaf hem een stomp. „Toe dan, jò!”

Toen deed hij de beslissende stap. Klemet volgde en toen Madenisko en toen de Hauptmann en toen de rest.

Langs de zijkanten stonden twee banken. Daar tussendoor schoven de jongens naar voren, tot aan een dwarsbank. Verder konden ze niet. Ole kroop dadelijk in de ene hoek, Klemet in de andere. Madenisko en de Hauptmann konden nog net samen tussen hen in.

„Reist dokker ook mee?” vroeg Madenisko verwonderd aan zijn buurman.

„Ja,” bevestigde deze, „dienstreis naar Tromsø. Jullie boffen. Als ik niet naar Tromsø had gemoeten, zouden jullie ook met de ‚Grinnøy’ vervoerd zijn.”

„Voi, voi,” mompelde de oude man. „Zo’n wagen alleen voor dokker?” Vol bewondering keek hij naar de Hauptmann op.

„Dokker is een groot man. Wat is dokkers vader?”

De Hauptmann glimlachte. Hij gaf geen antwoord op Madenisko’s vraag.

„Er gaan er nog een paar mee van de weermacht,” zei hij enkel. „En de wagen gaat vol soldaten voor Alta weer terug.”

De bus was nu vol. Op de rechterbank zaten vier vrouwen en drie kinderen, op de linker twee vrouwen en drie oudere mannen en bij de deur zat een soldaat. Men was druk bezig pakken en zakken onder de zitplaatsen te werken. Buiten, bovenop de auto, klonk geschuif en gebonk. Daar werd blijkbaar de zwaardere bagage opgeladen.

Tenslotte verscheen er een Feldweibel voor de open deur, die salueerde en meldde, dat alles voor vertrek gereed was.

„Vertrekken dan maar!” gaf de officier bevel.

De deur klapte dicht.

Door een ruit achter zich zag Ole een man instappen, die ach-

ter een rond, wit draaiding plaatsnam. De Feldwebel ging naast hem zitten. Er klonk weer de doffe klap van een dichtslaande deur, er gingen enkele rommelende geluiden en toen voelde Ole, dat de wagen zich in beweging zette. Hij legde zijn ene hand wat krampachtig tegen de wand aan en steunde met de andere op de bank. Drommels, wat kwam er meteen een vaart in! Hij ging rechtop zitten en lachte, nee néé, hij was niet bang! Hij wierp een schuine blik naar Klemet. Deze zat rechtop voor zich uit te kijken.

„We rijden, Klemet!” riep hij.

Klemet keek hem stroef aan, maar antwoordde niet.

Toen stootte de Hauptmann hem aan.

„We rijden, zeg je broer, Klemet!” zei hij vriendelijk.

Klemet keek niet op. Hij dacht aan hun eiland, waarvan ze nu nog verder werden weggevoerd.

„Rovers en brandstichters!” mompelde hij in het Laps.

Madenisko hoorde het, maar verstond het niet.

„Wat zeg je, mijn jongen?” vroeg hij.

„Niks!” gromde Klemet, zonder hem aan te zien.

Toch begreep Madenisko hem wel. Hij zat enkele ogenblikken ernstig voor zich uit te kijken met een vage blik en rimpels in zijn voorhoofd. Die jongen . . . die jongen . . . die dacht natuurlijk aan zijn vader en zijn zusje . . . die dacht natuurlijk: „waar nu heen, waar brengen ze ons nu heen?”

Ineens kwam er echter een slim lachje om zijn oude, dunne lippen, zijn magere baardje wipte omhoog, de rimpels trokken weg van zijn voorhoofd en zijn ogen begonnen zacht te glinsteren.

„We zijn nog niet in Tromsö, moet je maar denken!” riep hij in het Laps langs de Hauptmann naar Klemet.

Nu keek deze wel op, onwillig nog, maar toch met een vragende blik.

„Ik denk niet, dat ik zo ver meega,” vervolgde Madenisko wat zachter. „Ik kom wel eerder uit dit ding weg, denk ik, en jullie . . .”

Klemet zei nog steeds niets, maar hij ging nu rechtop zitten en er kwam spanning in zijn houding en op zijn gezicht.

Ole, die alles had verstaan, was levendiger. Hij greep Madenisko, die naast hem zat, bij de arm en vroeg hem dringend in het Laps: „Eerder weg . . . eerder weg? En wij ook, Madenisko? Mag dat? Moeten we dan niet heel naar het zuiden toe, van Tromsø naar Narvik, en . . . en . . .?”

„Sst,” kalmeerde Madenisko hem fluisterend. „Ik weet het niet. Ik weet het nu nog niet. Ik moet er nog eens over denken.”

Hij keek de Hauptmann eens aan en lachte allerinnemendst tegen hem.

„Ik moet er nog eens over denken, hoor!” riep hij daarna naar Klemet. „Kijk maar niet zo lelijk, we vinden er wel wat op!”

„Die jongen,” vervolgde hij daarna tegen de Hauptmann in het Noors, „het is nog een kind, moet u rekenen. Hij denkt aan zijn eiland. Hij heeft verdriet.”

De officier knikte.

„Daar behoef je geen kind voor te zijn,” zei hij. Hij zweeg verder en keek strak voor zich uit.

„Voi, voi, voi,” viel Madenisko hem bij, hevig met de ogen knipperende. „Dokker bedoelt zeker: de hele wereld heeft nu verdriet.”

De Hauptmann antwoordde niet. Zijn gelaat trok echter nog strakker.

De mensen in de wagen werden onrustig. De dichtstbijzijnden hadden duidelijk verstaan, wat Madenisko tegen de Hauptmann had gezegd. Ze gaven het fluisterend verder en weldra spraken allen in de wagen over niets anders dan over de ellende, die zijzelf en hun verwanten hadden meegemaakt. Een van de drie mannen werd zelfs heel heftig en wierp boze blikken in de richting van de officier.

Klemet lette daar niet op. Zijn ogen reikten net nog over de onderste raamrand en hij keek naar buiten. Hij zag niet veel anders dan golvend, grauwwit land, dat verderop in een trieste schemering wegdook. Een enkele raaf vloog er laag overheen, een zwarte vlek, eenzaam, dwars tegen de wind in. Er stond veel wind. Hij suisde met een hoog geluid langs de autowand. Hij wierp over de eindeloze vlakke een dunne sluier van

sneeuw op, en schuin omhoog langs de auto wierp hij bij vlaggen dikke vluchten sneeuw, die hij met loeiend geweld van de glijders losrukte. Het raam gaf een moeilijk uitzicht. De mensenadem bevroor ertegen. Klemet moest er telkens tegen ademen om een doorzichtige plek te houden. Die veegde hij dan met de mouw van zijn pesk schoon.

„Moet je ook doen!” riep hij naar Ole.

Ole moest op zijn knieën gaan zitten om uit te kunnen kijken. Hij schrok bij de eerste blik, die hij naar buiten wierp. Telegraafpalen schoten voorbij. Hij dacht, dat ze op de auto zouden vallen. En toen zag hij achter een lichtpaars glanzende sneeuwrand de zee, wilde golven, schuimtoppen erop, weggrollend naar een angstig-duistere verte.

„De zee, Klemet!”

De zee! Daar ergens heel ver lag hun eiland, hun eiland, met vader en Karen, hun eiland, met het verbrande huis, met de plaggenhut, met de koopman, die met zijn hele familie in een grot van de Steenberg was gevlucht! Hij staarde strak voor zich uit. Hij leek die golven wel vast te willen houden.

Ineens maakte de auto met glijdende stoten een scherpe bocht. Hij zag de sneeuw in het schelle licht van de lampen helwit opglanzen. Weer telegraafpalen en toen een verbrand huis, grauwbruine balken staken uit een sneeuwhoop omhoog, hulpeloos, alsof ze om bijstand riepen. Twee zwarte kraaien zaten erop. Hij zag hun bekken open- en dichtgaan, maar hun geluid kon hij niet horen, door het lawaai van de wind langs de auto. Weer telegraafpalen, weer een verbrand huis, en nog een, en nog een, een heel dorp, alles verbrand! Ergens woei zo maar aan een uitstekende balk een donkere lap in de ijzige schemering, als een noodvlag aan de maststomp van een door de zee overweldigd schip. Ole kreeg er pijn in de borst van. „Ačči, acci!”¹ kreunde hij, met zijn mond tegen de koude ruit, opdat de anderen het maar niet zouden horen. Hij kon niet meer uitkijken. Hij gleed terug naar zijn plaats en zag enkele ogenblikken voor zijn vochtige ogen niets anders dan een verbrande balk, waaraan een donkere lap wapperde.

¹ Vader!

Het duurde vrij lang, voor zijn ogen weer gewoon de dingen om hem heen zagen. De vrouwen zaten druk maar zacht fluis-terend te praten. Een paar kinderen hadden hun hoofd tegen hun moeder aangelegd en sliepen. Ook de soldaat bij de deur scheen te slapen. Zijn bovenlijf leunde schuin tegen de wand, zijn hoofd in de hoek; hij had de ogen dicht, het schokte met het schokken van de auto. De drie mannen zaten stil en wat achteruitgezakt voor zich uit te kijken.

Toen voelde Ole naast zich Madenisko bewegen en hij keek naar hem. Zijn oude vriend zat met zijn hand in zijn gordeltas te grabbelen en haalde er zijn pijp uit. Daarna trok hij van zijn borst onder zijn pesk een leren tabakszakje te voorschijn en begon, tevreden rondziende, zijn pijp te stoppen. Hij had deze nog niet vol, toen de Hauptmann hem aanstootte.

„We roken niet in deze auto, Bongo!”

Madenisko keek eerst uiterst verbaasd, toen betrok zijn ge-zicht.

„Niet roken, dokter?”

Hij ging onderwijl door met het stoppen van zijn pijp.

„Dan wordt het hier veel te benauwd, man.”

„Door de rook? Heus niet, dokter! Wij, Lappen, leven in onze tenten altijd in de rook.”

„Niet roken, Bongo. Wij, anderen, zijn geen Lappen.”

Madenisko zat nog enkele ogenblikken besluiteloos met zijn rooktuig tussen zijn vingers. Toen borg hij het weer weg. Hij berustte in het onvermijdelijke. Zijn gezicht kreeg gauw weer de gewone, tevreden uitdrukking. Zijn lijf schokte licht op en neer met het schokken van de auto. Zijn levendige oogjes gin-gen van de een naar de ander.

Op een gegeven ogenblik haalde hij toch zijn pijp en zijn tabakszak weer te voorschijn, en hij ging door met stoppen.

De Hauptmann zag het, zei niets, maar zijn gezicht betrok en hij legde zijn hand met een krachtige greep op de knie van de oude Lap.

Madenisko keek hem schalks aan.

„Alleen maar voor straks, dokter,” zei hij. „We zullen toch wel eens even een luchtje gaan scheppen. En anders . . .”

Toen schudde hij gemoedelijk zijn hoofd en stopte verder. Onderwijl begon hij te neuriën, geheel in zijn gedachten verzonken.

Ole en Klemet keken verrast op, toen ze dit hoorden. Ze kenden dat lied! Het was het lievelingslied van hun moeder. Karen zong het nog vaak. „Gal aednamat laet,” begon het.

„In noord en zuid,
in oost en west,
thuis bij ons
is het allerbest.”

Klemet draaide meteen zijn hoofd weer af en keek naar buiten. Ole ging rechtop zitten en moest even diep ademen, door vreugde om de herkenning en door een vreemd verdriet. Toen begon hij luid mee te zingen. De tranen kwamen hem daarbij in zijn ogen, maar dat hinderde hem niet. En toen gebeurde het wonder in die halfduistere, trieste wagen, dat ook al die andere uit huis en hof verdreven mensen rechterop gingen zitten, want ze kenden het lied en ze zongen het mee in het Noors:

„I nord og i sør,
i øst og i vest,
heime hos oss
er det allerbest.”

En er kwam wat glans op hun gezicht en ze lachten voor het eerst naar elkander, ze lachten naar Ole ook. Ze zongen het lied twee-, driemaal, ook Klemet zong nu mee. Alleen de Duitsers zwegen.

Nadien zat Madenisko lange tijd stil voor zich uit te kijken. Eindelijk kwam er echter weer dat slimme lachje om zijn mond, nauwelijks te zien, maar het was er. Hij bracht zijn hoofd wat dichter bij dat van de Hauptmann.

„Klemet en Ole had ik nog nooit gezien,” begon hij op gemoedelijke toon, „maar hun oom ken ik best, Anders van Peder Eira.”

„Zo zo,” kwam de Hauptmann wat strak. Hij bleef recht voor zich uitzien.

„Hij heeft zijn sida dichtbij de Finse grens,” vervolgde Madenisko, „aan de Ballesjokka, dokker weet wel.”

„Nee, ik ben daar niet bekend.”

„Ten zuiden van Kautokeino toch immers, dokker!”

„Zo.”

Madenisko zweeg even. Toen bracht hij zijn hoofd nog wat dichter bij dat van de Hauptmann.

„Ze zeggen,” zei hij toen zacht, „die streek is nu vrij.”

„Vrij? Wat je maar ‚vrij’ noemt. De Russen . . .”

De Hauptmann schudde het hoofd, hij zweeg verder maar.

Madenisko legde vertrouwelijk de hand op zijn arm.

„De Russen komen daar niet, heus niet, dokker. Ze weten er geen weg, net zo min als jullie . . . en er is niets te halen. Onze sida is daar in de buurt, bij Moartasj, dokker weet wel. Als ik daar nu was, en . . .”

„Ja, maar je bent daar niet. En zeur nu verder maar niet, Bongo.”

Madenisko schudde het hoofd en grinnikte zacht.

„Nee, ik ben daar niet, dokker, dat is zo . . . en die jongens . . . ik heb hun grootvader ook goed gekend, Peder Andersen Eira, die we gewoonlijk Ante Banne noemden . . . Als die jongens bij hun oom . . . het zouden een paar beste rendierwachters worden, dokker . . . Als ik u was . . .”

De wagen schudde en bonkte. Ze wipten allen op en neer. Madenisko en de Hauptmann botsten tegen elkander aan. De oude Lap lachte. De Hauptmann keek achterom door de tussenruit naar de chauffeur. Deze hield beide handen krachtig om het stuur en had blijkbaar veel moeite om de macht over de wagen te behouden. Nog wat naschokkend rolde deze echter verder. Madenisko nam dadelijk de draad van het gesprek weer op.

„Die jongens, dokker,” begon hij weer, „. . . het was niet mooi van die Feldwebel om ze weg te halen van hun eiland.”

De Hauptmann zweeg.

„Kinderen zijn het nog . . . en nu zonder hun vader zo ver weg . . .”

De Hauptmann zweeg.

„Ik heb ook nog familie bij de Lyngsfjord wonen, dokker, of liever tussen de Storfjord en de Balsfjord, niet zo ver van Vollan, dichtbij Övergaard, aan de Balsfjordelv, dokker weet . . .”

Ineens kreeg de wagen weer een schok, nu heviger dan tevoren. Madenisko schoof van de bank af en kwam op de grond terecht, alle mensen op de twee lange banken hotsten en botsen tegen elkander. Klemet en Ole werden stijf in hun hoek gedrukt. De tussenruit rammelde. De Hauptmann keek erdoor naar de chauffeur. Deze wenkte, dat hij achteruit zou rijden om meer vaart te nemen. De Feldwebel naast hem wenkte naar de passagiers, dat ze zich even schrap moesten zetten.

„Pas op mensen!” waarschuwde de Hauptmann.

De manoeuvre lukte echter niet. De wagen liep weer in de hooggewaaide sneeuw vast. De chauffeur zei wat tegen de Feldwebel, de wagen stopte, de Feldwebel stapte uit, liep wadend door de sneeuw naar de achterdeur, opende deze en meldde de Hauptmann, dat de auto niet verder kon en de chauffeur het nodig achtte, dat allen uitstapten.

Dit gebeurde meteen. Als een groepje verwaaide spreuwen stonden de passagiers bij elkander, weggedoken in hun jassen of mantels, of onder hun omslagdoeken. Eén vrouw was wagenziek, zag doodsbleek en begon over te geven. Een paar kinderen jammerden, ze zonken veel te diep in de sneeuw. Met duistere gezichten stonden de drie oude mannen bij elkander. De verandering stond Ole en Klemet wel aan. Van de sneeuw waren ze niet bang. Ze droegen Lapse winterkleding. Hun skallen en bellingen omsloten hun benen sneeuw- en waterdicht. Hun pesk, over hun kolte heen, beschutte hen voldoende tegen de koude. Ze waren blij wat beweging te kunnen nemen en waadden meteen naar voren.

De auto stond schuin op wat blijkbaar de weg was, weggezakt, van voren hoog, van achteren laag. De ski's staken schuin omhoog, ze waren weggegleeden van de harde ijslaag onder de sneeuw en in de weerbarstige sneeuwkorsten aan de kant vastgelopen.

„Achteruit! Achteruit!”

De Hauptmann wilde nu de bewegingen leiden, die de auto moest maken. De chauffeur gaf gas. De zwarte autokever met de vele grauwe sneeuwvlekken op zijn lijf gromde en rukte, schoof achteruit, drie meter, vijf meter, schoof daarna zijwaarts. Het sneeuwde. De wind gierde. De passagiers vonden nergens beschutting en kropen huiverend op een hoopje bijeen. Er was geen tien meter zicht. Sneeuw, sneeuw, sneeuw!

„Doorzetten!” riep de Hauptmann.

De chauffeur lette er niet op.

„Doorzetten!” wenkte nu ook de Feldwebel.

Maar dicht vóór de auto sprong nu Madenisko. Hij lachte en zwaaide met de armen.

„Kom maar!” wenkte hij naar chauffeur. „Langzaam vooruit! Toe maar, ja, toe maar . . . goed zo, toe maar!”

Hij zakte tot zijn knieën weg. Hij liep gebogen. Hij leek wel te snuffelen als een hond.

De chauffeur volgde zijn aanwijzingen.

„We raken zo van de weg af!” schreeuwde de Hauptmann opgewonden. Maar de wind woei het geluid weg, het was maar een ongelukkig geluidje in dit woeste weer.

„Toe maar, toe maar!” wenkte Madenisko.

Hij liep nu huppend vooruit, zwaaiend met de armen, als een vogel met moeilijk bewegende vlerken. „Toe maar, toe maar!” De wagen maakte een grote bocht en begon vaart te krijgen. Hij helde zo nu en dan sterk naar rechts over, dat zag er gevaarlijk uit, maar hij reed door.

„Toe maar, toe maar!” moedigde de oude onversaagde Lap aan. De punten van zijn muts flapperden op de wind, een ervan stond voortdurend rechtop, als een stijve vinger.

Ieder aan een kant van Madenisko sprongen de jongens mee. Ze vermaakten zich kostelijk.

„Halt! Halt!” riep de Hauptmann, maar dat bedoelde hij eigenlijk niet. Hij bedoelde alleen maar, dat de wagen nu zo ver op hen vooruit kwam. De wagen reed door, drie gestalten waadden voor hem uit, tuimelend, weer verrijzend, roepend, wenkend.

De Feldwebel was de eerste, die er achteraan liep, de Hauptmann volgde en toen kwamen de anderen. Het meest op achter bleven twee vrouwen, elk met een kind op de arm.

Waar was de weg? Niemand wist het. Telegraafpalen waren er op dat gedeelte niet, andere tekens — wegkruisen, stokken — waren door opstandige Noren verwijderd. De Feldwebel zonk in een diepte weg en krabbelde moeilijk weer naar boven. „Waar is de weg toch?” riep de Hauptmann. Maar de auto reed door, weg of geen weg, hobbeland over bulten, glijdend langs vrij steile hellingen. Hij werd kleiner en kleiner voor de achterblijvers. Drie fladderende mensenvogels hipten ervoor, op kleine afstanden van elkander. Eindelijk stond de wagen stil.

„Kom maar, kom maar!” wenkte Madenisko.

„Waar is de weg?” riep de Hauptmann weer, toen het hele groepje binnen hoorwijdte was gekomen.

Ze waren allen wit bestoven. De kinderen huilden niet meer, met gelaten gezichten drukten ze zich huiverend tegen hun moeders aan. „Ik heb zo'n honger!” klaagde er een. De wagen-zieke vrouw was wat bijgekomen. Aan de arm van een wat jongere vrouw sloot ze de stoet.

„Waar is de weg?”

Madenisko verscheen opzij van de wagen. Hij lachte. Hij wees, druk gebarend: de auto stond weer op de weg!

„De vrouwen kunnen wel weer naar binnen!” riep hij met een tevreden grijnslach.

Hij leek het commando wel te hebben overgenomen. Maar de Hauptmann knikte. Hij vond het wel goed.

„Alle vrouwen?” vroeg hij.

Madenisko deed zelf het portier open. „Ja, laten we het maar proberen,” zei hij. „Wij moeten eerst nog wat meeduwen. De sneeuw ligt hier te hoog.”

In de luwte achter de wagen sloegen de vrouwen de sneeuw wat van zich af en stapten toen in.

Er kwam nu ook wat meer leven in de drie Noorse mannen.

„Vooruit maar!” riep Madenisko naar de chauffeur. „En nu: allemaal duwen!”

Hij werd bereidwillig gehoorzaamd. Zelf sprong hij weg met welhaast katachtige bewegingen.

Wegzinkend in de sneeuw ging hij weer voor de auto uit, snuffelend, wenkend, roepend. De auto kreeg allengs meer vaart en maakte zich van de mannen los. Madenisko begon sneller te springen. „Kom maar! Kom maar!” Op een drafje volgden de mannen en de jongens de wagen.

Een paar kilometer sukkelden ze zo voort. Het was daar een wild gebied tussen de Kvaenangenfjord en de Öksfjord. Het sneeuwen hield op. In de nevelige grauwte rees rechts van hen een ruige, wilde berg op, de Morbugtind. De noordwesten-wind joeg vlagen fijne stuifsnieuw langs zijn flanken. Het was snijdend koud. Maar de hemel klaarde op en het begon wat lichter te worden. De wind probeerde gierend het grote, donkere auto-insekt van zijn weg te blazen, maar dat gelukte de bulderbast niet. Het insekt zelf knorde en gromde en vervolgde

hortend en stotend zijn weg, voorafgegaan door de drie in hun rendierhuiden gewikkelde Lappen, gevolgd door de drie Duitsers en de drie Noren, die nu eens draafden, dan weer moeilijk en slecht gehumeurd tegen de felprikkende wind in door de dicht opeengewaaide sneeuwhopen waadden.

Ze kwamen door een gehucht, Meltervold. Het was volkomen verlaten. Alleen wat omgevallen muren en uit de sneeuw opstekende, zwartgeblakerde balken verrieden, dat hier eens mensen hadden gewoond. De weg liep hier langs de oneindige, witte vlakte van een toegevroren meer. Er groeide wat laag hout langs de kant, waarschijnlijk wilgen en berken, dat ook met een dikke sneeuwlaag was bedekt.

Plotseling wees Madenisko de beide jongens daar op een paar roerloze gestalten, aan de rand van het meer, op geen vijftig meter afstand.

„Elanden!” fluisterde hij.

Het waren beesten op ranke poten, met een zwaar voorlijf, bijna zo groot als koeien. Grote, schepvormige horens staken omhoog van hun koppen. Ze zagen er dreigend uit.

„Vlees! Schiet!” wenkte Madenisko opgewonden naar de Feldweibel.

Maar op dat ogenblik had de chauffeur ze ook ontdekt. Hij drukte op zijn claxon. Het geluid schetterde boven het geweld van de wind uit en met grote sprongen vluchtten de dieren over de wijde sneeuwvlakte weg.

„Bewaar me, wat een domkop!” zuchtte Madenisko, die een groot jager in zijn hart was.

Wat later werd de weg weer beter berijdbaar en konden de mannen hun plaatsen in de wagen weer innemen.

2.

Zonder verdere ongevallen kwamen ze aan de Reisenfjord en moesten deze een twintigtal kilometers volgen om in Nordreisa te komen. Ze hadden voor deze afstand echter bijna twee

uur nodig, want telkens herhaalden zich de moeilijkheden, die ze bij Meltervold hadden beleefd.

Het zwaarste karwei wachtte hun echter nog, twaalf kilometer ten noorden van Nordreisa, toen ze van de Reisenfjord, richting oost-west, naar de Rotsund en de Lyngsfjord overstaken. Even voorbij de plek, waar de autoweg het oude rendierpad naar het eiland Kaagö kruiste, was de sneeuw zo hoog opgewaaid, dat er geen doorkomen aan was. Maar ze móesten vooruit! Er zat niet anders op dan een pad door de sneeuwmassa's te graven. Uit de cabine bracht de chauffeur drie scheppen te voorschijn. Hij nam er zelf een ter hand, de tweede bevond zich, voor hij het wist, al in de handen van Madenisko, de derde wilde hij de Feldwebel reiken, maar Klemet greep er met zo'n heftige beweging naar, dat de Feldwebel hem maar zijn gang liet gaan.

De sneeuw vloog met grote plakken omhoog en opzij. Madenisko nam bij de ruiming dadelijk weer de leiding. „Gooi ze hierheen, daarheen!” riep en wenkte hij. Weldra rees er op zijn aanwijzingen een ronde sneeuwwal met de bolle kant naar het westen. Ze bevonden zich daar juist aan het einde van een kloof. De wind joeg daar fel doorheen. Links en rechts rees een bergwand. Maar achter de sneeuwwal was het luw. Er kwam een ogenblik, waarop Madenisko zijn schep aan de Feldwebel reikte, ogenschijnlijk omdat hij moe werd. Even later fluisterde hij Klemet wat in, waarop deze zijn schep aan de soldaat gaf. „Kom!” riep Madenisko daarna naar Ole. Er was een fijn lachje om zijn mond.

Met hun drieën begonnen ze daarop de helling van de noordelijke bergwal te beklimmen. Deze was vrij dicht met kreupelhout begroeid. Ze trokken alle drie hun zware mes uit de schede aan hun gordel en begonnen te hakken. Ze waren er meesters in. Tak na tak vloog weldra naar beneden, nadat ze er de sneeuw van hadden afgeschud.

„Haal ze!” riep Madenisko naar de Noorse mannen. Twee van hen volgden zijn aanwijzing op, de derde bleef mokkend staan. De Hauptmann nam de takken van de twee over en legde ze op een hoop.

„Voor koffiel” riep Madenisko lachend naar beneden. Er rees daar een flinke stapel hout. Er was spoedig genoeg.

Voorzichtig glijdend kwamen de drie Lappen naar beneden. Madenisko knielde dadelijk op één knie en riep iets in het Laps naar Klemet, die meteen de wagen inging.

Onderwijl begon Madenisko met veel zorg een stapeltje takken op te bouwen, dunne twijgjes onderaan. En, naar de Hauptmann opziend, vroeg hij: „Heeft dokker niet wat papier?” Nee, dat had ‚dokker’ niet, maar de chauffeur wel. Die haalde wat oude, stukgelezen kranten uit de cabine. Lucifers had Madenisko zelf wel. De plaats voor het vuur was prachtig uitgezocht: tegen het binnenste van de sneeuwwal. Er stond daar geen wind. Het was er beschut. Weldra flakkerden de vlammen knetterend hoog op.

De mensen kropen om het vuur bij elkander. Tevreden lachend strekten een paar kleine meisjes er de handen naar uit. Er kwam wat glans op de gezichten van de vrouwen. Ah, wat een heerlijke warmte gaf dat vuur!

Ole legde er wat nieuwe takken op.

„Nu de koffiel” lachte Madenisko genoeglijk. Klemet stond al met de ketel klaar, die hij bij zijn gang naar de wagen van Madenisko’s rugzak had afgehaald.

Madenisko lichtte er het deksel van op en keek erin om te zien, of Klemet er voldoende koffie in gedaan had. Toen knikte hij tevreden. „Goed, goed, ja.” Hij stak de geopende ketel vooruit. Ole begreep die beweging meteen en begon hem vol sneeuw te proppen. „Nog meer, jongen, nog meer!”

Aan een dikke stok hield Madenisko hem toen boven het vuur. Met een tevreden grijnslach keek hij rond. „Mmm, mmm,” deed hij, toen de eerste stoom uit de tuit begon te wapperen. Een ieder keek opgewekt, ofschoon de meesten twijfelden aan het resultaat van zijn bemoeiingen.

Weer fluisterde de oude Lap iets naar Klemet.

„Heb je de drinkkroes?”

„Jawel.”

Klemet haalde hem onder zijn pesk vandaan, waar hij hem zo lang gestopt had om zijn handen vrij te hebben.

Mooi! De eerste straal heerlijk bruin en warm vocht vloeide erin. Met een brede lach bood Madenisko de Hauptmann de volle kroes aan. Deze aarzelde even. Die kroes? Die pesk! Dat bittere vocht!

Toen nam hij de kroes van Madenisko over en bood hem met een glimlach de oudste van de Noorse vrouwen aan. Deze was erdoor verrast en aanvaardde hem dankbaar. De koffie was echter heet en ze blies erin.

„Heeft iemand anders ook nog niet een kroes?” riep Madenisko.

Ja, die waren er best. Weldra waren er zoveel, dat men er paarsgewijze wel een tot zijn beschikking had.

De sneeuwhoop was nu doorgraven. De weg voor de auto was weer vrij. Maar de Lappen, de Noren en de Duitsers hokten nog enige tijd blijmoedig in de luwte van de sneeuwwal en de warmte van het vuur bij elkander en dronken van het vocht, dat Madenisko had gebrouwen en dat hij door bleef brouwen, tot ieder verzadigd was. Alleen die ene Noor bleef mokken en hield zich afzijdig. Slechts met moeite liet hij zich door een van zijn makkers een kroesvol opdringen. „Ik wil niet met die Duitsers samen eten en drinken,” gromde hij.

Madenisko, net zo goed als de anderen, zag zijn tegenzin, maar hij begreep die verkeerd. Lustte die man de koffie niet?

„Wilt u er misschien wat zout in hebben?” riep hij welwillend. Zout in de koffie smaakte natuurlijk beter, tenminste dat vonden de meeste Lappen. Hij had er nog wel wat van in zijn rugzak, maar daar wilde hij graag wat zuinig op zijn; al die mensen hier kon hij er niet mee bedienen.

„Dan kunt u wel een snuffje zout van me krijgen!” riep hij.

Maar de Noor schudde het hoofd en draaide de hele groep met een duidelijke bedoeling de rug toe.

Even later zaten allen niet alleen te drinken maar ook te eten. Het begon met het droge brood. Een van de vrouwen had haar deel uit de wagen gehaald en de anderen hadden haar voorbeeld gevolgd. Toen was er ineens worst en gerookt vlees. Daar was Madenisko mee begonnen. Of was het Klemet? Klemet had het tenminste uit de wagen gehaald, er een stuk afge-

broken en de rest aan Madenisko gegeven. Iedereen dacht, dat het uit de rugzak van Klemet zelf kwam. Niemand was er zich eigenlijk van bewust, dat de jongens geen rugzak of andere pakkage bezaten. Madenisko merkte hun vergissing en meteen schoot het hem door het hoofd, dat hij daarvan voor de bevrijding van de jongens wel partij kon trekken.

Hij knikte naar Klemet.

„Je hebt nog wel meer in je rugzak!” zei hij duidelijk verstaanbaar in het Noors.

Rugzak? In Klemets rugzak? De beide jongens keken hem bevreemd aan. Maar toen zei Madenisko iets tegen hen in het Laps en ze knikten glimlachend terug. Welja, Madenisko was een slimmerd, ze wilden best doen, wat hij zei.

„Haal die gedroogde vis van jezelf ook maar,” zei de oude man.

Klemet stond op en liep de wagen weer in.

Onderwijl reikte Madenisko een stuk worst naar de Hauptmann, die evenals de anderen braaf op zijn stuk hard brood zat te kauwen. Hij weigerde eerst, maar Madenisko hield vol, tot hij het aannam. Kort daarna kwam er toen allerlei etenswaar uit de wagen te voorschijn. Het was het laatste wat men meegenomen had uit het eigen huis. De honger dwong en maakte gretig, en er was bovendien iets in al deze verslagen mensen, wat hen naar iets gezelligs deed hunkeren in die koude woestijnen. Alleen die ene Noor hield vol, hij bleef zich duidelijk afzijdig houden. Hij was een sterke, een harde, die van geen gemeenschap wilde weten met hen, die tot een volk behoorden, dat hem van zijn huis en zijn vrijheid had beroofd en hem als een slaaf naar het zuiden liet brengen. Waarheen? Waarheen?

3.

Het was een wild land, waardoor ze nadien reden, hoog bergland met steile hellingen hier en daar, waarvan veel steengruis in de loop der eeuwen naar beneden was gekomen. Over dit

...dde hun weg. Slechts op een smalle strook grond
...ensen er plaats voor hun huizen gevonden. Dicht-
...cht tegen de bergen aan. De streek was hier meer
...langs het gedeelte van de weg, dat ze achter de
rug hadden. Ze reden nu langs de machtige, brede Lyngsfjord.
Het werd avond, maar het werd lichter dan het eerder op de
dag was geweest. De lucht was nu zonder wolken, er kwamen
sterren aan de hemel en toen ze eindelijk Olderdal bereikten,
was de hele wereld zo sterk doorgloeid van het wonderbare
noorderlicht, dat men er gewoon als overdag een boek bij zou
hebben kunnen lezen.

Bij Olderdal had de sneeuwauto zijn eindpunt bereikt. Het
dorp lag aan de ingang van de Kaafjord, een zijarm van de
Lyngsfjord, die twintig kilometer het bergland indrong. Daar
ergens in het zuiden hield de autoweg geheel op. Wie verder
per auto naar Tromsö wilde, moest eerst met een veerpont de
Lyngsfjord oversteken, een tocht van een paar uur. Aan de
overzijde, bij het plaatsje Lyngseidet, begon dan weer een weg,
die met een urenlange bocht door het zuiden, westen en noor-
den op Tromsö toeliep.

Olderdal was geheel verbrand, evenals alle dorpjes en hoeven,
waar ze langs waren gekomen. Bij het veer was het vrij druk.
Duitse soldaten wachtten er reeds op de aankomst van hun
sneeuwbus, om ermee naar Alta vervoerd te worden. Er kwa-
men ook juist enkele open vrachtwagens aan, volgeladen met
evacués, die aan de Kaafjord nog bijeengejaagd waren. De
veerpont raakte vol met beklagenswaardige mensen. Het werd
een koude tocht. De overvaart duurde lang. De hemel was wel
helder, maar de koude was daardoor des te scherper. De wind
woei fel en beschutting was er niet. Men hokte dicht opeen om
bij elkander wat warmte te vinden. De Lappen hadden het nog
het best. Hun kleding was geheel op de koudste winter be-
rekend, bijna ondoordringbaar voor vorst en wind.

Madenisko was nagenoeg de enige, die zich niet op dezelfde
plek hield. Nu eens was hij voor, dan weer achter op de pont.
Hij sprak iedereen aan, alsof hij reeds jarenlang met hem be-
vriend was. Hij hoorde daardoor veel droevige verhalen. Maar

als hij weer doorliep, liet hij de ander vaak wat monterder achter dan deze tevoren was geweest. Hij was zich daar zelf niet van bewust. Het kwam zo maar vanzelf, door de manier waarop hij hen te woord stond, naar hen luisterde, hun antwoorde en hun soms raad gaf. Hij had in zijn lange leven heel wat afgezworven en kende daardoor heel Finmarken en een groot deel van de provincie Tromsö. Er woonden overal wel mensen, die hij eens of meermalen had ontmoet. Hij vergat zulke ontmoetingen nooit, noch de bijzonderheden, die hij daarbij beleefde of die ze hem vertelden. „Als je soms daar of daar komt,” zei hij tegen menigeen op de pont, „dan moet je die of die eens gaan opzoeken, die kan je wel wat voorthelpen. En groet hen maar van Madenisko,” zei hij, „dan weten ze het wel.”

Hij sprak ook een paar mensen, die uit Skatvold kwamen. Dat was een dorpje aan de Guollejokka, een riviertje, dat heel in het zuideinde van de Kaafjord uitloopt. Die mensen waren op het laatste nippertje nog door de Duitsers gepakt, toen ze de bergen wilden invluchten. Het grootste deel van dat dorp was hun al voorgegaan, wel honderd man, vertelden ze. Het was een hele uittocht. Ze namen zelfs vijf paarden en wagens mee, de wagens voor de voorraden, voor de kinderen en enkele oudjes. Er trokken twaalf kinderen mee en een vijftal ouden van dagen. Ze wilden proberen naar Zweden te komen. Ze hadden zich in groepjes verdeeld, die verspreid optrokken, en ze hadden afgesproken, waar ze weer dachten samen te komen. Ze wilden proberen de Maandalselv te bereiken. Deze liep door een dal, waar geen Duitsers kwamen. Die wisten daar heg noch steg. En verderop, langs de Olmaiavjokka, kwamen ze ook zelden of nooit. Dan was het nog zestig kilometer naar de Zweedse grens. En Einar Ballovarre kende in die contreien mensen, die als gids dienden voor wie naar Zweden wou. Einar was trouwens zelf ook zo'n gids. Wie in Zweden wist te komen, was goed af. Die kon daar veilig wachten, tot de oorlog voorbij was.

„En de Duitsers verdreven zijn,” zei Madenisko met een knip-oogje.

„Ja, en de Duitsers verdreven,” bevestigden die twee met een trieste glimlach.

„Geloof dat maar vast,” zei Madenisko weer met een knip-oogje. „Als jullie soms familie onder die vluchtelingen hebt: Ik ken Einar Ballovarre wel. Die weet de weg, die draait alle Duitsers een loer, geloof dat maar! En bovendien: Attje Ibmil¹ is sterker dan alle Duitsers met elkander, geloof dat ook maar.” Toen liep hij door.

Hij sprak nog verscheidene andere mensen aan en bleef met sommige vrij lang praten. Ole en Klemet letten weinig op hem. Ze stonden, ieder aan een kant van de pont, maar over de fjord te staren, Ole naar het noordoosten, Klemet naar het westen. Ole blikte terug, Klemet vooruit.

Achter de wilde zee zag Ole in het noorderlicht de sneeuw van een machtige berg hoog tegen de nachthemel blinken, hoger dan hij ooit de sneeuw op de Troidalstind had gezien. Die berg was de Nordmandviktind, maar dat wist hij niet. De naam kon hem ook niet schelen. Een reus was die berg en groot was de macht van Almen Attje, die hem gemaakt had, dacht Ole. Groot was die berg en groot was de aarde, waar de mensen op woonden, dacht hij, groter dan hij ooit vermoed had. Achter die berg lag het land, waar ze vandaan kwamen, dacht hij, ver weg nu Nordreisa, verder nog Meltervold, waar de auto voor het eerst in de sneeuw was blijven steken, en nog veel verder weg Badderen en de fjord, waarin hun eiland lag en waar vader en Karen nu in die fijne plaggenhut woonden. O, ačči, ačči, waarom hebben we toch verzwegen, dat we die witte mannen op het strand hadden gezien!

Klemet zag dwars over de fjord heen het westen in. Daar blonk hoog tegen de hemel de sneeuw van bergtop na bergtop, van de Gargelgaissa, van de Golborre, van de Fastdalstind, en nog menig andere. Maar de namen konden hem niet schelen. Reuzen waren deze bergen, dat zag hij wel, groter dan hij er ooit gezien had! Moest hij daarheen? Moest hij naar het land achter die bergen? Lag daar ergens Tromsø? En was daarachter weer het wilde water van de IJszee? Moesten ze daarover, nog

¹ God, de Vader.

verderop? Waarheen? Naar Narvik? Naar Trondhjem? Of nog verder misschien? Heersten de Duitsers daar nu ook, tussen die machtige bergen? Hij wilde niet! Nooit en nooit! Hij wilde niet naar Tromsö, naar Narvik! Hij ging er vandoor, als de veerpont daar aan de overkant aan wal schoot! Hij wilde vrij zijn! Zijn borst was zwaar van bittere opstandigheid! Hij wilde niet! Als Madenisko hem niet hielp, zou hij zelf wel . . .

Waar was Madenisko eigenlijk? . . . Ah, daar kwam hij juist aan en hij begon te praten met de Hauptmann. Klemet bemerkte nu pas, dat hij zelf al die tijd rug aan rug met de Hauptmann had gestaan. Hij stelde zich meteen weer zo op en keek over de fjord uit. Maar hij zag niets meer van de bergen. Hij was nu alleen maar oor, hij luisterde scherp. Het eerste, wat hij van het gesprek verstond, waren woorden van de Hauptmann.

„Hebt u eigenlijk overal kennissen, Bongo?”

Madenisko lachte.

„Ja, dokker, overal in Tromsö-amt en in Finmarken. En familie ook.”

Het was even stil. Toen sprak Madenisko weer.

„Familie in Finmarken, jawel, dokker, in het zuiden, bij Moartasj, bij Masi, in het noorden bij Björnvik. Familie in Tromsö-amt, jawel . . .”

Hij zei dit alles wat peinzend. Nu werd zijn stem echter ineens veel levendiger.

„In Tromsö-amt, jawel, dokker. Dat heb ik dokker immers al eerder verteld! Aan de Balsfjordelv, dichtbij Övergaard, dokker weet wel. Of eigenlijk is het nog wat noordelijker, bij Gilhareppi, dokker weet wel . . .”

„Nee, Bongo, dat weet ik niet.”

„Dokker is er toch wel meer langs gekomen, als hij van Tromsö naar Alta ging. Vlakbij de plek, waar de Mortendalselv in de Balsfjordelv komt!”

„Nee, Bongo, dat weet ik niet.”

„Dokker weet toch wel: daar gaat het rendierpad uit Zweden dwars over de grote weg heen!”

„Ik ben geen rendierhouder, Bongo!”

„Nu, daar is het. Daar woont mijn familie. De man heet Magnus

Persen Sara. Hij is eigenlijk de zoon van een neef van de vader van mijn vrouw, regelrecht familie . . ."

Madenisko zweeg even. De Hauptmann zweeg ook.

Klemet schoof wat dichters op die twee toe, maar hij bleef evengoed met de rug naar hen toestaan, met de blik over het water.

„Het is daar nog vrij land, dokker," zei Madenisko toen wat zachter.

„Vrij land?" vroeg de Hauptmann met een vreemde klank in zijn stem.

„Ik bedoel, dokker, ze behoeven daar niet te evacueren. Het is ten zuidwesten van de Lyngsfjord."

„Hmmm . . ."

„Dokker weet nog wel, wat ik over de jongens heb gezegd. Het was niet mooi van die Feldwebel om ze weg te halen. Kinderen moeten bij hun ouders blijven . . ."

Het was weer even stil. Madenisko wachtte blijkbaar af, wat de Hauptmann hierop zou zeggen, maar deze zweeg.

„Magnus Sara en zijn vrouw hebben geen kinderen meer in huis," vervolgde Madenisko. „Daar zijn ze te oud voor. Als dokker . . ."

„Ik weet, wat u bedoelt, Bongo!" onderbrak de Hauptmann hem tamelijk hard. „Ik heb er onderweg al meer over gedacht. Ik vind het geen kwaad idee van u."

Hij zweeg even en ging toen wat zachter voort: „Het is daar geen evacuatiegebied, daar hebt u gelijk in. En de Feldwebel had of de vader ook moeten meenemen, of de jongens moeten laten lopen. Wat hij nu deed, was onmenselijk. Ik kan me wel verantwoorden, als ik ze bij uw neef achterlaat, of bij de neef van de zuster van uw vaders zwager, of hoe was het ook weer . . ."

Hij lachte luid, misschien wel wat al te luid. Er begonnen mensen naar hem te kijken. Hij liep wat driftig van die plek weg.

„Voi, voi, voi," mompelde Madenisko, zelf verbaasd over wat hij had bereikt. Hij dribbelde nog even achter de Hauptmann aan.

„Zal ik dokker dan even waarschuwen, als de auto moet stoppen?" vroeg hij.

De Hauptmann draaide zich naar hem om. Hij trok een duister gezicht.

„Jawohl," zei hij licht snauwend en plotseling Duits sprekend.

„Jawohl, Mattis Bongo, mach das mal!"¹

Hij wenkte kort met de hand, dat het gesprek nu afgelopen was, maar zijn mond en zijn ogen lachten. Madenisko begreep dat. Hij had een licht bewogen hart, het ontroerde hem, dat de Hauptmann dit toestond. Hij bleef even doodstil staan en keek de weglopende officier na.

„Jawohl, dokker," zei hij, terwijl hij even aan zijn muts tikte, en „voi, voi, voi" mompelend, liep hij toen naar zijn plaats terug.

Klemet liep hem al tegemoet.

„Hoeven we niet naar Tromsö, Madenisko?" vroeg hij met een stem zwaar van spanning.

„Sst, sst, sst," deed de oude Lap. Hij sloeg een arm om de schouder van Klemet heen en nam hem mee naar het pontboord.

„Jullie gaan eruit!" fluisterde hij.

„Waar?"

„Doet er niet toe."

„Waarheen? Naar wie, Madenisko?"

„Komt er niet op aan."

„Naar die Magnus Persen Sara?"

„O, dus je hebt geluisterd! Ja, vooreerst naar Magnus."

„En dan?"

„Zul je wel zien. Als het kan... nu ja, dat weet ik zelf nog niet... dat hangt ervan af, of... Nu ja... Maar nu één ding, Klemet: als jullie uitstappen, neem je mijn rugzak mee en je doet net of die van jou is, en je laat de slaapzak er bovenop. Er is al heel wat etensvoorraad uit, dus hij is niet te zwaar voor je. En je doet, of het ding van jou is!"

„Maar... maar... iedereen weet toch...!"

¹ Jawel, doe dat maar!

„Ze weten niets, en het kan ze niet schelen ook. Ze zullen het heel natuurlijk vinden.”

„Maar waarom? Het is toch uw zak? Gaat u er dan ook uit?”

De dunne lippen van Madenisko trokken even tot een lach.

„Ik ga mee naar Tromsö,” zei hij. „Offe . . . ik ga niet mee. Dat doet er niet toe. Verder niets! Je bent slim genoeg! Dus dat doe je? De rugzak is van jou!”

„Jawel.”

„Afgesproken.”

Met de handen op de rug en een onverschillig gezicht slenterde Madenisko nu naar Ole.

III. NAAR DE VRIJHEID!

1.

Aan de overzijde van de Lyngsfjord kwamen ze in een heel ander land dan dat wat ze juist hadden verlaten. Er lag niet minder sneeuw, maar deze sneeuw bedekte een nog ongeschonden wereld, een wereld, zoals God en de mensen deze in betere jaren hadden geschapen, niet verbrand, niet met harde hand verwoest en uiteengeslagen.

Toen de veerpont in Lyngseidet was vastgelegd, werden de evacués, bewaakt door enige soldaten, naar de kerk gebracht. Daar kregen ze met anderen, die er reeds waren, wat te drinken en te eten. Vele van de tweehonderd mensen, die er bijeengebracht waren, zouden verder per schip naar Tromsø worden vervoerd. Maar voor het groepje mensen, dat met de Hauptmann uit Badderer was gekomen, reed er een uur na hun aankomst weer een auto voor. Het was nu een bus van gewoon formaat en dus met meer ruimte. Hij kon meer mensen bevatten en er kwamen er dan ook een twintigtal bij, vrouwen, kinderen en enkele soldaten. De Hauptmann nam ditmaal plaats bij de chauffeur. Madenisko en de beide jongens kwamen ongeveer middenin de wagen te zitten, de jongens naast elkaar, Madenisko tegenover hen. De bagage werd grotendeels in de netten boven hun hoofden geborgen.

De ramen van de auto waren veel groter dan die van de sneeuwbus en gaven veel ruimer uitzicht. Ze besloegen echter bijna meteen en vroren toe. De jongens deden geen moeite het ijs er weer af te ademen en te veggen. Ze waren moe. De motor zoemde, de wagen deinde vrij regelmatig op en neer. De weg was hier veel beter dan aan de andere zijde van de

Lyngsfjord. De sneeuw was er door een vrij druk verkeer hard gereden. De jongens werden slaperig na deze dag vol spanningen. De atmosfeer in de wagen werd alweer gauw benauwd. Klemet legde zijn hoofd tegen de wand van de auto en sliep bijna meteen in. Ole zonk tegen hem aan en volgde zijn voorbeeld.

Ze werden eerst wakker, toen de wagen met een paar harde rukken vrij plotseling stilstond. Ze schoten meteen overeind en keken verward om zich heen. Madenisko stond al en knikte hen toe.

„Gillareppi,” kondigde hij aan.

Ze begrepen hem niet. Ole, nog slaperig, wreef zich in de ogen.

„Magnus Persen Sara toch immers!” zei Madenisko wat luid. „Jullie moeten eruit! Als hij jullie tenminste wil hebben!

Wacht hier nog maar. Dan ga ik er eerst met de Hauptmann wel even heen."

De Hauptmann had zijn plaats naast de chauffeur reeds verlaten, de deur voor de passagiers ging open en hij verscheen erin.

"We hebben hier wel een minuut of tien oponthoud," zei hij. "Wie zich wat wil vertreden, geef ik daar verlof toe."

Hij wenkte meteen een paar soldaten voor het toezicht.

"Blijven jullie maar zitten," zei Madenisko tegen de jongens.

"Ik ben gauw terug."

Klemet deed dit. Hij legde meteen zijn hoofd weer tegen de wand aan. Maar Ole drong tussen een groepje mensen achter zijn oude makker naar buiten.

Het was stellig al ver na middernacht. De gloed van het noorderlicht was tot een teer geel verbleekt, dat zo nu en dan nog maar wat oprilde. De nacht was er donkerder door, al schenen de sterren ook helder.

Ole keek Madenisko na. Deze verdween met de Hauptmann in de duisternis. In hun richting zag hij de zware schaduw van een vrij groot huis, het leek een donker nachtdier met een ronde rug. Even later flapte daar een licht aan.

"Nu praten ze met Magnus Sara," dacht Ole. Hij voelde zijn hart bonzen. Bleven zij beiden nu hier, hij en Klemet? Hoefden ze niet naar Tromsø? Moesten ze hier nu blijven, tot de oorlog voorbij was? En vader wist van niets? Niet of ze nog leefden, niet waar ze waren? Die mensen in dat huis waren familie van Madenisko. Zouden ze Laps spreken? En vriendelijk zijn? En Madenisko zelf . . . ja, wat gebeurde er met Madenisko?!

Zenuwachtig liep Ole tussen de mensen rond. Die spraken zacht met elkander. Sommige van hen verdwenen weer in de auto, omdat ze het te koud kregen, maar daar kwamen weer andere voor in de plaats. Ole liep van het groepje weg, in de richting van het eenzame lichtje, maar een soldaat riep hem vrij bars terug.

"Hier bleiben!"

Madenisko! Wat gebeurde er met Madenisko? Hij wou niet naar Tromsø! Dat had hij zelf gezegd! Bleef hij dan óók hier?

Maar dat zou de Hauptmann niet toestaan! Maar de rugzak dan? Die moesten ze meenemen en net doen, of hij van hen was! Daar had Madenisko zijn bedoeling mee! Klemet! Klemet, waarom blijf jij daar nu zitten slapen?

Ole wilde juist de auto binnengaan, toen Madenisko hem bij de arm greep. Hij zag de Hauptmann ook. Die nam zijn plaats naast de chauffeur weer in.

„Het is in orde, Ole!” fluisterde Madenisko hem in het Laps toe. „Waar is Klemet?”

„Nog in de wagen.”

„Mooi. Gauw voortmaken! Haal hem en neem de rugzak mee!”

„En . . . en u, Madenisko?”

„Niet zeuren! Geen aandacht trekken! Voortmaken!”

„De . . . de mensen . . . ze zullen denken, dat . . .”

„De mensen denken niets. Die rugzak moet de wagen uit. Toe nul!”

Toen ging Ole. Madenisko bleef buiten staan.

„Klemet! Kom! We blijven bij Magnus Sara!”

Klemet was meteen klaar wakker. Hij stond dadelijk op.

„De rugzak, Klemet!”

„Weet ik.”

Klemet stak er zijn handen al naar uit en werkte hem met wat onverschillige bewegingen achter zijn schouders.

Er klonken wat verwonderde stemmen door de wagen.

„Blijven jullie hier? Gaan jullie niet verder mee?”

Klemet knikte stuurs. „Gevangenen van Magnus Sara,” zei hij.

De mensen begrepen hem niet goed, maar ze vroegen niet verder. Wat kwam het er ook op aan? Hier of ginder, gevangenen waren ze immers allen en overal. Die oude Lap bleef hier zeker ook, die was zeker hun grootvader.

„Ik breng jullie even weg,” zei Madenisko.

De Hauptmann opende het voorportier en stak hun een hand toe, ten afscheid.

„Lebe wohl,”¹ zei hij in zijn eigen taal. „Ihr seid tüchtige Jungens!”² En in het Noors vervolgde hij tegen Madenisko:

¹ Vaarwel.

² Jullie zijn flinke jongens!

„Gauw terugkomen, Bongol! We willen weer weg! Is het nodig, dat ik u een soldaat meegeef?”

De oude man grijnsde vriendelijk en schudde het hoofd. Nee, nee, dat was waarlijk niet nodig!

Hij kwam enkele minuten later ook trouw terug, opende het portier van de cabine en meldde de Hauptmann, dat hij terug was en de jongens geborgen waren.

De officier boog zich naar buiten en riep door de duisternis: „Einsteigen!”¹

„Einsteigen!” herhaalde de wachthebbende soldaat.

Madenisko voegde zich achter bij het groepje, dat nu naar binnen begon te gaan. Hij drong zelfs naar voren, stapte in, maar schoof enkele ogenblikken later weer naar buiten, alsof dit iets vanzelfsprekends was. Hij stak met een vriendelijke lach zijn pijp naar de soldaat bij het portier omhoog. Daar had hij bijna zijn pijp in de wagen laten liggen! Nee, nee, die behield hij bij zich! Hij lachte nog eens, groette in het Laps: „Báze daervan!”² en verdween in de duisternis. De soldaat dacht niet anders, of het was zo in orde.

„Fertig! Abfahren!”³ waarschuwde hij de chauffeur.

De wagen zette zich langzaam en met schokken in beweging. Eerst een half uur later kwam de Hauptmann tot de ontdekking, dat Madenisko niet meereed. Drommels, nu had hij tóch te veel vertrouwen in die oude, slimme Lap gehad! Maar hij liet er niets van merken, dat hij was beetgenomen. Niemand wist het, en zijn ondergeschikten moesten er maar liever onkundig van blijven, dat hij een fout had begaan. ‚Bovendien,’ bedacht hij met een glimlach, ‚wat valt erom te treuren? Van de duizenden verdrukten komt er op deze manier weer één meer vrij. De hemel zingt erom!’

Hij dook wat dichtër in zijn hoekje en sloot de ogen. Als hij, Hauptmann Seidler, zijn zin kreeg, zou morgen aan de dag de hele wereld vrij zijn! Oef, wat zou hij blij zijn, als hij van dit verschrikkelijke baantje af was en weer gewoon zijn fijne dorpsschool kon leiden!

¹ Instappen!

² Blijf gezond achter!

³ Klaar! Vertrekken!

2.

Het was een ruime woonkeuken, waarin Klemet en Ole door de vrouw van Magnus Sara ontvangen werden. Ze had al vuur in het fornuis gemaakt. Door de harde wind aangetrokken, loeide dit fel. De pap in de ijzeren pan dampte. De jongens zagen alles in een roes. Ze aten schrokkend, maar wisten er zelf bijna niets van. Magnus, de boer, bracht hen daarna zelf naar hun slaappleats. In een klein vertrek naast de stal had hij inderhaast een leger van huiden voor hen klaargemaakt. Ze kropen bij elkaar in de slaapzak van Madenisko. Dat was lekker warm. Magnus dekte hen nog met enkele rendierhuiden toe.

Klemet sliep meteen in. Ole lag nog enige tijd in een toestand tussen waken en dromen. Hij hoorde naastaan het geluid van de dieren in de stal: het zware zuchten van een koe, het slaan van een staart tegen een schot, en even later het gemekker van een geit. Het stemde hem heel gelukkig. Hij dacht, dat hij thuis was. Met een glimlach om zijn mond sliep hij in.

Hij werd wakker, doordat hij Klemet uit de slaapzak voelde kruipen. Hij kwam langzaam overeind, opende, nog loom van de slaap, de ogen, maar moest ze meteen weer sluiten voor het felle licht van een zaklantaren, dat op zijn gezicht viel. Hij

had in dit korte ogenblik echter toch iets gezien, waardoor hij meteen klaar wakker werd.

Madenisko! Geknield naast hem! Madenisko, dik in zijn pesk, de muts tot vlak boven zijn ogen getrokken!

„Madenisko! Klemet, Madenisko!”

Op handen en voeten kroop hij uit de zak en schoot op zijn knieën tot vlak voor hun oude begeleider.

„Madenisko? . . . Maar hoe . . . Wist jij dat, Klemet?”

Madenisko keek vergenoegd, maar legde waarschuwend een vinger op de mond.

„Niet te luid, mijn jongen!”

Klemet zei niets. Hij begon de slaapzak alvast maar op te rollen. Madenisko had hem al zo een en ander in het oor gefluisterd. Ole hoorde zijn broer tevreden grommen. Hij keek verbaasd van Klemet naar de oude man.

„Maar . . . maar . . . u is toch met de autobus weggereden, Madenisko?”

Madenisko trok een slim gezicht, de dunne lippen vooruit.

„Ingestapt en weer uitgestapt,” zei hij.

„En weggeslopen,” voegde Klemet er met zijn donkere stem aan toe.

„Weggeslopen? Durfde u dat? En . . . en was u niet bang, dat de Duitsers u dood zouden schieten?”

Madenisko ging wat verzitten, plat op de grond, met de rug tegen de muur. „Jullie naast me, ieder aan een kant,” zei hij.

„We moeten wat praten” . . .

„Er was eens een vos, ’ vervolgde hij, toen ze goed en wel zaten, „en die vos had een lekker vet rendier gestolen. Hij riep alle dieren van de vidda¹ bij elkaar: de beer en de eland en de lynx en de wolf, de hermelijn en de lemming² en de haas en de veelvraat en zo al meer. Met hun allen slachtten ze het rendier. Ze hingen de grootste pot, die ze hadden, boven het vuur en kookten daar het vlees in. Toen dit gaar was, namen ze de pot van de haak en zetten hem op een lage driepoot. Dat zou een lekkere smulpartij worden! Maar de vos liep eerst

¹ Vlakke.

² Klein knaagdier.

nog even weg om daar in de buurt op een hoogte uitkijk naar onraad te houden. Ineens riep hij luid: „Daar komen kerels met geweren aan! Toen werden alle dieren bang en liepen weg zo hard ze maar konden. De bangsten probeerden vlak in de buurt weg te kruipen. De haas en de hermelijn kropen onder de hete kookpan. Ze verbrandden er beide hun oren aan en daardoor komt het, dat deze nú nog zwarte punten hebben. De angst kreeg hen echter nog meer te pakken en ze holden ook weg. Toen brandde de hermelijn ook nog de punt van zijn staart. Die is nu ook nog zwart, dat weten jullie. En de vos at alle vlees alleen op. En onthoud nu maar goed, Ole: zo gaat het ook met lui, die bang van de Duitsers zijn. Ze brandden hun achterwerk en moeten dan op de blaren zitten.”

Hij lachte zacht en genoeglijk.

„En hier ben ik dus weer,” vervolgde hij. „Nergens, waar de Duitsers zijn, zijn we veilig. Hier zeker niet! En dan . . . je moet denken: ik ben al zo lang van mijn sida¹ weg . . . ik wil eindelijk wel eens weten, hoe het met de kudde is gesteld . . . en met mijn vrouw . . . en de familie . . . Kautokeino is vrij, daar hebben de Russen de Duitsers vandaan gejaagd, of ze zijn er uit zichzelf vandaan getrokken. Wisten jullie dat? En Karasjok is ook vrij! En al het land daar ten zuiden van, dus bij Moartasj ook en aan de Ballesjokka ook, daar waar de sida van je oom Anders is. Daar gaan we heen. Ik breng jullie bij je oom, daar zijn jullie veilig.”

„Kan dat, Madenisko? Grijpen de Duitsers ons dan niet?” Dat vroeg Ole.

„Hoe komen we daar, Madenisko?” Dat vroeg Klemet.

Madenisko zweeg even.

„Ole lijkt wel een beetje op de hermelijn,” zei hij toen. „Wil je liever onder de kookpan kruipen, jongen? Nee, natuurlijk, dat wist ik wel. De weg ernaar toe, Klemet? Die weet ik beter dan alle Duitsers met elkander. Honderd weggetjes en paadjes, of zo maar over de vidda. Allereerst dwars tussen het Markusfjell en het Mandfjell door. Daar vinden ze ons nooit! Hier

¹ Familiekamp.

vinden ze ons, als ze naar me gaan zoeken! We moeten hier vandaan. Zo gauw mogelijk! Magnus en zijn vrouw weten er alles van. Maar ze doen net, alsof ze er niets van weten. Voor de Duitsers moet het heten, dat we er stiekem tussenuit zijn geknepen!"

„Maar hóe, Madenisko, hóe dan?"

Madenisko knipte zijn zaklantaren even uit om het element te sparen. Ze zaten nu in volkomen donker. Hij sloeg zijn armen om de schouders van de jongens.

„Ik geloof wel, dat ik alles goed voor elkaar heb," hoorden ze zijn fluisterstem gaan. „Jullie moeten weten: het was me meer om Magnus' zoon te doen dan om Magnus zelf. Die zoon is getrouwd. Aslak heet hij. Hij woont hier een eind vandaan, een heel stuk van de grote weg af. De Duitsers zijn er nog nooit geweest. Het is eigenlijk nog meer een echte Boslap dan zijn vader. Hij houdt zelf nog rendieren. En daar vlakbij, langs de Mortondalselv loopt het rendierpad van de Zweedse Lappen, uit de buurt van Karesuando, van Ols Walkeapää bijvoorbeeld. Die Lappen wisselen daar. Hun zomerspullen en hun winterspullen. Aslak Sara bewaart hun winterspullen, als ze in het voorjaar naar de Trommaberg aan de Lyngsfjord trekken. En als ze in het najaar weer naar Zweden gaan, laten ze die spullen weer bij hem achter. Aslak heeft vast wel een stuk of wat sleden voor ons, dacht ik, en trekdieren en tuig en ski's. Aslak helpt ons. Die Walkeapää's komen er de eerste tijd toch niet meer. Ze kennen me trouwens goed. Wij zijn in nood, zij helpen."

Madenisko knipte zijn licht weer aan en stond op.

„Kom mee," zei hij. „Geef die rugzak maar aan mij, Klemet. Bind de slaapzak erop. O, heb je dat al gedaan? Mooi zo!"

Hij deed geruisloos een buitendeur open, draaide zich toen nog eens om.

„Jullie kunt toch skiën, niet?" vroeg hij fluisterend.

„Jawel."

„Goed?"

„Jawel," antwoordde Klemet hard en een beetje beledigd.

„Ja . . . jawel," kwam aarzelend het antwoord uit Oles mond.

Hij keek naar buiten en zag daar iets van het begin van wat op daglicht kon lijken.

„Mooi,” zei Madenisko. „Daar heb ik ook op gerekend.”

Ze traden de buitenlucht in. Fel koud sloeg de wind hun in het gezicht. Er verschoot een ster langs de overigens sterrenloze hemel.

„Hoe laat is het?” vroeg Ole.

„Tussen zevenen en achten,” antwoordde Madenisko. „Ja, laten we maken, dat we weggkomen! Magnus en zijn vrouw moeten ons niet zien, dat hebben we afgesproken. Dan behoeven ze tegen de Duitsers niet te liegen, als ze ondervraagd worden.” Er stonden zes ski's met de bijbehorende stokken rechtop in de sneeuw.

„Ik heb ze zowat naar jullie grootte uitgezocht,” zei Madenisko. „Ze zullen wel passen.”

Dat was ook zo. Alle drie trokken ze hun dikke wanten aan en drukten de muts vast op het hoofd.

„Ik ga wel voor,” zei Madenisko. „Kom maar achter me aan.” Ze schoten meteen over de sneeuw weg. Ze hadden de wind schuin achter en kregen snel goede vaart. Er was weinig van de wereld te zien. Ze was alleen maar wit en golvend. Hun ski's gingen suizend over de sneeuw. De wind dreef hen voort. Achter hun rug klonk nu het donkere geblaf van de hofhond.

3.

Bij de gamme¹ van Aslak Sara stond alles klaar voor hun tocht. Vier rendieren, vier sleden achter elkaar: een rendier, een slede, een rendier, een slede, elk volgend dier aan de voorafgaande slee door een riem verbonden. De rendieren droegen alle hun prachtige horens nog. Die zouden ze eerst enkele weken later afwerpen.

„Buore baeivi!” groette Aslak. Hij stond gebukt bij de voorste slee, een vrij grote, een vrachtpulk², waar hij juist de laatste

¹ Hut.

² Vrachtslee.

riem om een van de pakken, die erop lagen, stevig vasttrok. „Ibmil addi, Aslak!” groette Madenisko terug en de jongens mompelden ook zo iets.

„Buoris, buoris,” klonk toen weer Aslaks groet, terwijl hij recht-op ging staan. Ter verdere verwelkoming sloeg hij zijn ene arm eerst om de schouder van Klemet en toen om die van Ole. „Zo, zijn jullie de jongens van Nils Peder? De middelste sleden zijn voor jullie. Gauw de ski's maar van de voeten! Konden ze skiën, Madenisko?”

Madenisko stak zijn handen al naar de ski's van Klemet uit en begon deze toen in de lengte boven op de vracht van de voorste slee te binden. Dat had een bedoeling: als de slee hier of daar eens onderstboven kieperde, kon ze op de ski's rustig verder glijden. De ski's van Ole bond hij op dezelfde manier op de achterste slee. Deze was eigenlijk een „risle”, een lichte personenslee. Dat was best te zien, want ze was kleiner dan de voorste en had achteraan een rechtopstaand schotje als ruggesteun. Dit ontbrak bij een echte vrachtslee.

„O, het zijn al beste skilopers, Aslak!” prees Madenisko de jongens.

„Mooi, mooi! En kunnen ze een rendier besturen?”

„Ik wel!” antwoordde Klemet vrij hard. Hij liep ineens op het

tweede dier toe en voelde met een kennersgebaar naar de plaats, waar de teugel aan de kopriem was bevestigd. Een rendier wordt slechts met één teugel bestuurd. Al naar het dier naar rechts of links moet, slaat de bestuurder het met deze teugel krachtig tegen de rechter- of de linkerflank.

Ole zei niets, maar keek met grote ogen van verwondering naar zijn broer. Hij wist immers, dat ze geen van beiden nog ooit achter een rendier in een slee hadden gezeten, al wisten ze precies, hoe alles ging, want daarover had hun vader hun genoeg verteld.

„Gaan we meteen?” vroeg Klemet droog zakelijk.

De beide mannen moesten erom lachen.

„Nee,” antwoordde Aslak, „eerst nog een lekkere hap eten en een kom warme koffie!”

Maar Madenisko schudde het hoofd.

„Jawel, meteen weg!” zei hij. Hij had duidelijk haast. „Hoe gauwer we ver uit de buurt zijn, hoe beter! We eten en drinken pas, als we goed en wel over de grote weg door het Signaldal heen zijn.”

Aslak schudde het hoofd.

„Je bent nog altijd de oude doorzetter, Madenisko,” zei hij.

Madenisko gaf daarop geen antwoord. Hij maakte het voorste dier los van de hekpaal, waaraan het gebonden stond.

„In de sleden, jongens!” riep hij. „Klemet in de tweede, Ole in de derde!”

Toen wendde hij zich naar Aslak om.

„Zo lang we hier zijn, is er ook gevaar voor jullie, Aslak,” zei hij. „We moeten zien, dat we hier zo gauw mogelijk vandaan komen.”

Maar toen zag hij, dat Aslak weggelopen was.

„Aslak?” riep hij verbaasd.

„Hij is het huis ingegaan,” zei Ole.

Klemet zat al in zijn slee, Ole stond met de teugel in de hand nog even te weifelen. Toen kwam hij tot de ontdekking, dat Madenisko nog op zijn ski's stond. Hij schrok. Dat was waar ook: er was geen slee meer over voor Madenisko!

„Madenisko! Uw ski's!”

„Mijn ski's! Ja, die zijn in orde!”

„Moet u niet . . . ? Er is geen slee meer over!”

Madenisko glimlachte.

„O, bedoel je het zo? Nee, ik blijf voorlopig vooraan, op mijn ski's. Die achterste, ja, dat is eigenlijk mijn slee. Wat erop ligt, kan ook op de voorste. Maar ik heb de vracht nog maar wat verdeeld.”

„En . . . en . . . Madenisko . . . u hebt niet geslapen!”

Nu lachte de oude Lap helder op.

„Vierentwintig uur niet geslapen? Is dat zo erg? Voor een oude rendierwachter? Een goede rendierwachter moet twee, drie dagen achtereen zonder slaap kunnen, weet je dat niet? Als het stormt . . . als er wolvengevaar is . . . Ik heb het wel eens beleefd, dat . . .”

Maar toen kwam Aslak er weer, nu met zijn vrouw en met de dampende koffieketel, en twee-, driemaal kregen ze achter elkaar te drinken uit dezelfde kom.

Maar toen namen ze afscheid.

„Denk erom, Madenisko,” zei de vrouw hartelijk, „er is ook nog wat droog sennegras in de zak op de voorste slee. Doe het in jullie skallen, voor jullie slapen gaan, neem het oude eruit en droog dat! Doen, hoor! Droge voeten warme voeten!”

„Báze daarvan!” groette Madenisko.

„Ik heb ook nog een paar extra riemen en een reserve-lasso in de voorste slee gestopt,” zei Aslak. „Het is maar, dat je niet misgrijpt, als er iets onklaar wordt.”

Madisko knikte. Hij had moeite het voorste rendier recht voor de slee te krijgen, voor het aantrok. Het maakte een paar dwaze, weerbarstige sprongen. Het had geen zin. Maar het móest, de harde, bedreven handen van Madenisko dwongen het.

„Báze daarvan!” groette de oude Lap weer. „Opletten!” riep hij naar de jongens.

„En laat de jongens niet zo maar in de sneeuw slapen,” waarschuwde de vrouw. „Dat zijn ze niet gewoon.”

De raide¹ zette zich reeds in beweging. De een na de ander

¹ Groep trekkende Lappen en rendieren.

gleden de sleden naar de schemering weg. Op zijn ski's gleeed Madenisko voor het voorste dier uit om het in een gelijkmatische beweging te brengen.

„We hebben een slaapzak!” riep hij trots terug. „Van de Amerikanen! Daar kunnen ze met hun tweeën in! Báze daarvan!” „Mana daarvan!”¹ klonk het hartelijk uit de verte terug. „Ga gezond! Ga gezond!”

„Báze daarvan!” riepen toen ook de beide jongens. Hun stemmen verklonken reeds in de wijde, witte ruimte, waardoor ze weggleden.

4.

Daar waar de gamme van Aslak Sara lag, hield de begroeiing op. De weg, die Madenisko nam, liep omhoog naar een ruige, kale bergwereld. Madenisko leidde de raide vlak langs de Mortendalselv. Op de beek zelf durfde hij niet gaan, omdat de hoeven van de dieren daar op het gladde ijs onder de witte sneeuw gemakkelijk zouden kunnen uitglijden.

Ole stond veel angsten uit. Hij had nog nooit in zo'n rendierslee gezeten en moest alle moeite doen om er zijn evenwicht in te bewaren. Het was een slee zonder glijders: Ze had bolle wanden en rustte daarmee op de sneeuw. Daardoor zakte ze er slechts zelden diep in weg, maar vertoonde ze tevens vaak de neiging om te kantelen.

Balanceren, balanceren!

Ole wist het en deed zijn best, de benen buiten boord, gereed om gevaar te keren. En dat dier voor zijn slee liep maar en trok maar! Het moest wel! Madenisko, op zijn ski's vooraan, regelde de vaart van het voorste dier, een machtig beest, een sterke trekos. De raide volgde, dieren en sleden en jongens. De sneeuw stooft onder de hoeven op, de felle wind woei deze schuin weg. De adem van mensen en dieren sloeg ook schuin weg, als damp uit kokende ketels.

¹ Ga gezond!

Ole hoorde achter zich het laatste rendier snuiven en trok zo nu en dan onwillekeurig de schouders even op. Wat zou er gebeuren, als het dier eens te hard liep en hem inhaalde? De afstand tussen dieren en sleden bleef echter steeds dezelfde. Al spoedig voelde Ole zich wat meer op zijn gemak in het wankele voertuigje, al hield hij zijn benen nog steeds waakzaam. Hij kreeg zelfs schik in de tocht en waagde het zo nu en dan eens wat rond te kijken. Veel zag hij echter niet. Het was geen dag en geen nacht. Aan zijn rechterhand moest een vrij steile en hoge berg zijn. Maar hij zag niets dan grauwte boven paarslichtende sneeuw, geen ster, geen eigenlijke bergmassa. De toppen van de steenreus scholen ergens weg in een duister nis zonder einde. En de wind floot. Waar vandaan? Waarheen? Ole keek naar de teugel. Die deinde wat op en neer. Hij behoefde niet te sturen. Madenisko had voor Klemet en hem een paar makke dieren uitgezocht, die gewend waren in een raide te lopen. ‚Gelukkig maar,‘ dacht Ole. ‚Maar ik houd evengoed de teugel stijf vast. Ik heb hem lekker een keer of wat om mijn arm geslagen, en ik laat nooit los! Nooit loslaten, zei vader. Elk rendier, hoe mak ook, krijgt wel eens een kuur, wordt bokkig of schrikt en probeert er vandoor te gaan. Nooit loslaten, ook niet als je uit de slee tuimelt! Anders loop je gevaar, dat je dier en slee beide kwijtraakt!’

Ole keek naar de trekriem. Die stond prachtig strak. Hij liep tussen de poten van het dier door naar de borstriem. Als hij brak . . . ? Nooit loslaten, ook niet als je trekriem breekt, zei vader.

Ole keek naar de gestalte van Klemet in de slee vóór hem. „Klemet!” riep hij, maar zijn broer keek niet om. Hij zat als een rots in zijn slee, vond Ole. Klemet zou wel niet zoveel moeite met zijn wankele risle hebben als hij, dacht hij. Kijk eens, kijk eens, hij hield zijn voeten niet eens buiten boord! „Klemet!” riep hij nu waarschuwend, maar Klemet keek weer niet om. Hij zat als een rots. Nu ja, Klemet zou zich natuurlijk altijd wel redden!

Ze naderden vrij spoedig het hoogste punt van de geul tussen de bergen. De dieren liepen nu langzamer, de klim werd steiler.

Madenisko voerde weldra het geleidedier van de beekoever af, de raide volgde.

„Hoe gaan we nu, Klemet?” riep Ole.

Klemet haalde alleen maar de schouders op. Hij keek niet om. Ole zag, hoe hij een paar handenvol sneeuw tegen het achterwerk van het trekdier gooide. Hij schreeuwde erbij. Het dier liep zeker niet hard genoeg. Maar daar moest het bij Klemet natuurlijk niet mee aankomen, die wist daar wel raad op!

Even later bracht Madenisko het geleidedier tot staan. Hij liet de teugel vallen en trapte het uiteinde daarvan stevig in de sneeuw, dat daar meteen vastvroor. Hij riep de jongens bij zich.

„We gaan nu bergaf,” zei hij. „Hebben jullie al zo veel geleerd, dat je denkt nu wel apart met je dier te kunnen vooruitkomen?”

„Jawel,” zei Klemet.

Ole keek Madenisko wat schichtig aan. „Ik zal het proberen,” zei hij toen voorzichtig.

„Denk erom,” waarschuwde Madenisko, „remmen, remmen, remmen, daar komt het nu op aan! O wee, als het dier de slee tegen de poten krijgt, dan zul je wat beleven!”

Hij wachtte hun antwoord niet meer af, maar begon een kleine, ovale kist open te maken, die van berkebast vervaardigd was. Hij haalde er daarna een paar worsten uit en enkele platte koeken, die uit een mengsel van meel en bloed waren gebakken.

Op zijn samengevouwen benen zette hij zich daarna in de sneeuw. De jongens gingen op dezelfde manier naast hem zitten. Ze aten alle drie smakkend en boerend. Het smaakte kostelijk. Ze hadden daar een goed kwartiertje. Niettemin vroom het minstens dertig graden Celsius, en de harde wind wierp sluieis van stofsneeuw op, die langs de laatste hellingen naar de koude, ondoorzichtige wereldruimte omhoog wapperden. Madenisko was de eerste, die weer overeind kwam.

„Maak je dier maar los,” zei hij tegen de jongens. Hijzelf nam het achterste rendier met de risle mee naar voren, laadde het vrachtje van de kleine slee over op de grote, bond de kleine

vlak achter de grote vast en spande het vrijgekomen beest naast het geleidedier.

„Achter me blijven, ik ga voorop! Teugel om de arm, benen buiten boord! Denk erom, we gaan straks dwars over de Lyngelv. Daarachter ligt de grote weg. Die steken we dwars over. Oppassen! Uitkijken! Achter me blijven! Goed begrepen?”

„Jawel.”

„Jawel, Madenisko.”

„Sta ik stil, staan jullie ook stil Ga ik vooruit, gaan jullie ook vooruit!”

„Jawel.”

„Op die grote weg kunnen Duitsers op de loer staan. Ze bewaken alle grote wegen naar het zuiden. Om vluchtelingen naar Zweden, begrijp je?”

„Jawel.”

„Naar Zweden, Madenisko?”

„Jullie blijven achter me! Steek ik over, steken jullie ook over! Zo snel je maar kunt! Er is daar een bos aan weerskanten van die weg. Daar weet ik de weg wel. Daarin houden we ons verscholen. En dan ineens: dwars over! Zó zie je ons, zó zijn we alweer verdwenen! Als jullie maar doen, zoals ik je zeg!”

„Jawel.”

„Schieten ze, Madenisko?”

„Schieten? De Duitsers? Welnee, ze ontdekken ons immers niet! Daar zal ik heus wel voor zorgen! Als ze er zijn, steken we niet over. En als ze er niet zijn, floep, zo zie je ons en zo zijn we alweer weg!”

„En onze sporen, Madenisko?”

„Onze sporen? Attje Ibmil is met ons! De wind waait stevig, de sneeuw stuift. Binnen een uur: weg zijn de sporen! . . . Opschieten nu! In de sleden!”

Met enkele vlugge bewegingen zijn mes hanterend, sneed de oude man de teugel van het geleidedier los uit de tot ijs geworden sneeuw.

„Daar gaan we dan, jongens! Denk om wat ik gezegd heb!”

Zelf nam hij nu ook plaats, in de risle achter de vrachtslee.

Daar ging hij al! Hij kreeg meteen vaart. Zijn slee ging op en neer, als een bootje, dat over hoge golven huppelt. Zijn lijf bevoog mee, de vier punten van zijn muts dansten vrolijk. De jongens gleden op korte afstand achter hem aan, eerst Klemet weer, dan Ole.

Hun weg ging nu dalwaarts. Dat leek gemakkelijk, maar het was moeilijk. De sleden kregen bijna vanzelf vaart en dreigden tegen de achterpoten van de rendieren te stoten. Deze wisten dit uit lange ervaring en trachtten daaraan te ontkomen door steeds harder te lopen.

Eénmaal keek Madenisko vlug achterom. „Remmen!” riep hij. Ole zag, hoe zijn benen naast de slee uitstaken en telkens meegleden over en door de sneeuw, zodat deze wervelend opstooft. Hij deed Madenisko trouw na. Maar drommels, drommels, wat kostte dat een moeite!

Remde hij te veel met één been, dan maakte zijn slee een dronkemansbeweging, hobbelde links-rechts, rechts-links, tot op het punt van kantelen, of rukte aan de trekriem als een onwillig dier, dat niet in het gareel wou blijven lopen, en hij had dan de grootste moeite zich in evenwicht te houden.

Remde hij met twee benen tegelijk, dan deed hij dit soms te hard, zodat het dier een schok kreeg en rare sprongen begon te maken — hóhó, hó toch! — en hijzelf een eind naar voren schoof in zijn slee, die tegelijkertijd lust vertoonde om als een tol te gaan draaien — hó, nee zó niet, hó! Hij kreeg het er warm van, maar hij hield het, ja, gelukkig!, hij hield het! Allengs kreeg hij er de slag van beet. En toen ging het! Heerlijk ging het! Zijn dier liep regelmatig, zijn slee gleed regelmatig, op-neer, op-neer, links remmen, rechts remmen, met beide benen remmen, toe maar, ja, mooi ging het nu, op-neer, op-neer! Heerlijk ging het! Heerlijk snel ging het! De sneeuw stooft. De bomen aan beide zijden floepten voorbij. Wat fijn, dat Madenisko overal op de wereld zo goed de weg wist! Dit moest vader nu eens kunnen zien!

Langs het trekdier keek Ole naar Klemet. Remde Klemet nu ook? Natuurlijk remde Klemet nu ook! Maar hij kon het niet goed zien. Hij zag in de schemering alleen maar even zijn don-

kere gestalte met golvende bewegingen voor zich uit dansen. Madenisko zag hij helemaal niet meer. Maar Klemet hield Madenisko natuurlijk in het oog en volgde hem, en hij volgde weer Klemet. Prachtig ging het!

„Klemet!” riep hij enkele malen blij en op zangerige toon, zoals alleen Lappen dat maar kunnen. Klemet hoorde hem echter niet, de wind sloeg het geluid zijwaarts weg.

Plotseling merkte Ole, dat het spoor van Klemets slee naar links afweek. Madenisko maakte een grote bocht. Ze hadden tot dusver weer de loop van een riviertje gevolgd, dat oostwaarts naar de Lyngelv leidde. Daar week Madenisko nu van af. Waarom? Maar Oles trekdier volgde willig zijn voorloper. Ole behoefde niet eens te sturen. Hij liet het dus kalm begaan. Er kwam nu wat meer rust in de vaart, de sneeuw stooft niet meer, de bomen schoven in langzamer tempo voorbij.

Een minuut of vijf later bracht Klemet zijn dier tot staan. Ole reed tot vlakbij hem en hield toen ook in. Wat verder vooruit zag hij Madenisko naast zijn dieren staan. Deze wenkte: „Komen jullie maar hier!” Hij riep het niet. Met de witte want tegen zijn mond tikkend, wenkte hij, dat ook zij zich stil moesten houden.

Toen ze bij hem stonden, wees hij recht vooruit.

„Hier vlakbij is de Lyngelv,” zei hij fluisterend, „en daarachter komt meteen de grote weg. *Als* hier in de buurt Duitsers op wacht staan . . . ik ben van ons riviertje afgeweken, dat hebben jullie wel gemerkt . . . *als* hier Duitsers zijn, zal het op de plaats zijn, waar die beek in de Lyngelv uitmondt . . . een wegkruising, begrijp je? . . . Wachten jullie hier nu even! . . . Hier, Klemet, neem jij deze teugel even van me over! . . . Goed vasthouden en rustig blijven, dan blijven de dieren ook kalm, die puffen graag wat uit . . . Dan ga ik nu even loeren, of we veilig kunnen oversteken.”

Hij voegde meteen de daad bij het woord en verdween, wadend door de opeengehoopte sneeuw, tussen het kreupelhout, schuin vooruit.

De jongens keken elkander aan. Ole zag glimmertjes in Klemets donkere ogen.

„Het ging fijn, hè,” zei hij.

„Jawel,” antwoordde Klemet rustig, „fijn. Maar het had best sneller gekund. Madenisko is erg voorzichtig.”

„Wat is dat remmen moeilijk, man!” kwam Ole. „Ik ben er een keer of wat haast uitgetuimd!”

Klemet haalde zijn schouders op. Er kwam een minachtend lachje om zijn lippen.

„Remmen? Niets aan!” zei hij. „Ik heb trouwens haast niet geremd.”

„Niet geremd? O ja, tòch, Klemet!” fluisterde Ole, ineens wat heftig. „Tòch wel! Dat móest! Anders . . .”

Maar Klemet scheen niet meer te luisteren. Hij keek strak de richting uit, waarin Madenisko verdwenen was.

„We hadden best meteen kunnen oversteken,” zei hij. „Duitsers zijn hier natuurlijk niet.”

De grote trekos van Madenisko gaf een paar nijdige rukken aan de teugel. Klemet hield die te kort en gaf nu wat meer ruimte. Het dier nam meteen een grote hap sneeuw, de andere zagen dit en volgden zijn voorbeeld.

Ole had daar geen erg in. Zijn gezicht stond ernstig. Het was net, of hij de verte in staarde. Toen werden zijn ogen groter en hij keek Klemet aan. „Daar weet je niets van, Klemet,” zei hij met een zware hoofdknik. „Van die Duitsers. De laatste keer . . . thuis . . . op het strand . . . we dachten toen ook, dat ze er niet waren, en ineens . . .”

Klemet draaide hem nors de rug toe.

„Schei daar maar over uit!” weerde hij af. „Dat was heel wat anders.”

Ole bleef staan. Roerloos stond hij en begon weer in de verte te staren. „Heel wat anders . . . heel wat anders?” dacht hij. „In ieder geval: die witte mannen . . . als we vader hadden verteld, dat we die hadden gezien . . . en als we de volgende dag bij ons verbrande huis beter uitgekeken hadden . . . Hoe ver moeten we nog, voor we in veiligheid zijn? . . . En waar is oom Anders? . . . En wat denken vader en Karen, nu? . . . Waar denken ze, dat we zijn?”

Even later kwam Madenisko terug.

Hij beduidde met een hoofdknik en een ha.
weg veilig was.

„Nu moeten jullie precies als ik doen,” zei hij. „Kom dicht achter me aan. Sta ik stil, staan jullie ook stil. Neem ik vaart, nemen jullie ook vaart. En mondje dicht, niets zeggen, niets roepen, ook niet naar de dieren! Smijt ze maar met sneeuw, als ze niet snel genoeg gaan! We steken in één ruk de Lyngelv en de grote weg over. Jullie kijken niet links, niet rechts, jullie kijken alleen maar naar mij! Pas op, hoor, bij de oevers en bij de wegkanten, daar gaat het: neer-op! Pas vooral op bij de neergang! Benen buiten boord! Remmen! Maar niet meer dan nodig is, want we moeten zo snel mogelijk oversteken!”

„Zijn er dan tòch Duitsers, Madenisko?”

Madenisko keek Ole met een slim lachje aan, hij stak de dunne lippen wat naar voren en knipoogde naar hem.

„Nee,” antwoordde hij toen met overtuiging in zijn stem, om hem gerust te stellen. „Maar we doen toch, of het misschien wèl zo is. Dat is het veiligst.”

Hij liep met grote passen op de sleden toe.

„Plaats nemen!” wenkte hij. Hij wachtte even, tot de jongens zaten en zette toen zijn dieren aan. Het ging meteen snel. De jongens hadden enige moeite om dicht bij hem te blijven, maar het lukte.

De weg, die Madenisko nam, slingerde. Hij zocht het gemakkelijkste pad tussen de bomen door. De jongens volgden trouw. Ole zag Klemet een paar maal zijn dier met sneeuw bewerpen. Hij begreep niet waarom, want het beest liep regelmatig door, dacht hij, en bleef vrij dicht achter Madenisko. Klemet remde weinig, dat zag hij ook. Hij was zeker bang, dat hij anders niet snel genoeg vooruitkwam. Maar hij moest toch oppassen, dacht Ole, anders reed hij Madenisko in de rug, of zijn slee kwam tegen de achterpoten van zijn eigen rendier terecht.

Madenisko maakte nu een grote bocht naar links. Ole kon hem daardoor goed zien. Hij zag hem met zijn arm zwaaien. Hij begreep eruit, dat ze de rivier naderden. Nu werd het oppassen! Ole keek scherp uit. Hij sloeg de teugel nog een keer om zijn

arm heen en hield zijn benen klaar om te remmen. Op Klemet lette hij niet meer. Hij probeerde Madenisko in het oog te houden. Deze zwenkte nu weer iets naar rechts af, reed toen strak vooruit, zwaaide nog eens met zijn arm en matigde zijn vaart wat.

Ja, het werd nu werkelijk oppassen! Ze gingen naar beneden. Bonk, roets, bonk deed Oles slee en ze draaide naar rechts. Hij gaf rechts een flinke trap in de sneeuw. Bonk, roets, bonk deed de slee en ze draaide naar links af. Hij remde nu wat voorzichtig en kreeg haar weer in de juiste richting.

Oppassen nul! De afstand tussen hem en Klemet werd groter. Madenisko ging sneller. Ole tikte zijn dier even met de teugel op de schoft, het nam gewillig meer vaart en liep weer op Klemet in. Op en neer ging de slede. Hoep! op, neer, bonk, hoep! op, neer. Ai, daar was de rivier al! Hoep! op, bonk! Madenisko was er al midden op, Klemet vlak achter hem. Hoep! op, bonk, ja, diertje, lopen nu maar! Ai, hoe snel ging het nu, als een vallende ster langs de nachthemel ging het! Geen Duitser? Welnee! Hoep! op, bonk, ze waren er alweer over! Verder nu maar! . . .

Even tussen de bomen door. Een bocht naar links, dan rechtuit, en daar was de weg al! Die leek wel dieper te liggen dan de rivier. Of misschien waren de wegkanten alleen maar steiler dan de oevers. Ja, daar ging Madenisko er al bij neer, de sneeuw stooft op onder zijn remmende voeten. En daar ging Klemet ook! Remde die niet? Was dat voor hem nog niet nodig? Halt!

Aan de bosrand stopte Madenisko. Hij moest natuurlijk even speuren! Geen onraad? . . . Maar wat was dat nu? Klemet stooft hem voorbij! Klemet had te veel vaart, hij remde te laat!

Te laat, te laat, ja!

Een sneeuwzuil steeg langs hem omhoog en omhulde hem. Het hielp niet. Zijn dier kreeg de slee tegen de poten, kwam allergekst op Klemets schoot terecht, spartelde zich bulkend weer op de poten, maakte een paar dwaze dwarssprongen en snelde toen voort, hoep! op, bonk, met een schok regelrecht de weg op, als door de duivel gedreven!

Klemet! Klemet!

Nee, gelukkig, Ole riep het niet. Hij smoorde de kreet net nog in zijn keel. Als er nu Duitsers waren, zouden ze hem ontdekken!

Kléémet!

Zacht jammerde Ole nu. Voorover schoot Klemet! Zijn slee vloog onder hem vandaan. De trekriem maakte een slingerbeweging door de lucht en sloeg toen in de sneeuw neer. Hij was vlak achter het rendier afgebroken. En het hevig geschrokken dier rende door, dwars de weg over.

Klemet liet echter niet los. Hij lag op zijn rug en liet zich voortslepen. Zijn arm, die de teugel hield, stak schuin boven zijn hoofd naar voren. Hij liet niet los, hij gleed mee. Madenisko vloog achter hem aan, schoot hem in zijn vaart voorbij, druk gebarend. „Vasthouden! Trek zijn kop neer!” Ole schoot hem ook voorbij, wist echter in het voorbitsuizen de gebroken riem te grijpen en sleepte daaraan Klemets slee achter zich mee en van de weg af.

Eerst aan de overzijde van de weg, tussen het schrale geboomte, bracht Madenisko zijn dieren tot stilstand. Ole deed

als hij. Beneden in de diepte zagen ze, hoe Klemet, staande nu, met zijn rendier worstelde. Hij had het bij de teugel, maar het was onwillig. Ze hoorden het snuiven. Het sprong weerbarstig naar links, naar rechts.

Madenisko bleef staan, waar hij stond, maar hij snoof van kwaadheid nog heftiger dan het rendier. Met een driftige beweging nam hij de lasso van zijn schouder en wierp ze met een enkele zwaai trefzeker naar de kop van het beest. Ze sloeg meteen om de horens vast. Klemet schrok ervan. Het dier schrok ook. Het kende de macht van de lasso. Het werd dadelijk, als door een wonder, gewillig.

Rustig ineens weer, haalde Madenisko de lasso in. Het dier volgde, Klemet volgde. Klemet keek niemand aan. Zijn ogen knipperden. Hij sloeg ijverig de sneeuw van zijn pesk af.

„Ik reed daar op de glooiing tegen een grote kei op,” zei hij. „Die kon je niet zien, want . . .”

Hij kwam niet verder, want ergens in de diepte klonk eensklaps een schot en het geluid daarvan kwam rollend als dat van een donderslag op hen toe.

„Madenisko, de Duitsers!”

Ole begon te trillen over zijn hele lichaam.

Madenisko zei niets, luisterde enkele ogenblikken onbeweeglijk, als een hond die de oren heeft gespitst. Toen liep hij op de vrachtslee toe, rommelde wat tussen de pakken en bracht een reserve-riem te voorschijn. Hij keek Klemet niet aan. Hij knoopte de riem aan het afgebroken stuk, dat nog aan de slee zat, en maakte er daarna Klemets rendier aan vast.

„In de sleden weer! Weg! Volg mel!”

Hij keek niet meer uit over de weg. Hij keek nu wel even naar Klemet. Er lag een grimmige trek over zijn gezicht.

„En als er weer zo'n kei onder je slee komt, blijf je maar achter,” zei hij dreigend. „Steek liever je benen op tijd uit, eigenwijs brok van een jongen!”

Hij was boos, dat was te merken. Hij leek ineens wel een heel andere man dan tevoren. Ole keek een beetje schuchter naar hem op.

„En de Duitsers, Madenisko? Dat schot? . . .”

„Dat was geen schot!“ antwoordde de oude Lap kort en knorrig. „Dat was het knallen van het ijs. Het vriest te hard.“

„Het was echt een schot, Madenisko!“

„Zitten jullie? Voortmaken! Klaar? Vooruit dan!“

Hij stooft weg met de grootste vaart, Klemet volgde, Ole volgde. Ole keek telkens om. Duitsers? Achter hen aan? Hij zag niets. De weg, die Madenisko nam, liep meteen weer omhoog. Er waren geen bomen of struiken meer. Er was alleen maar sneeuw, sneeuw, zo ver het oog reikte, met hier en daar een uitspringende rots, sneeuw tegen de vreemde, bijna vijandige hoogten links en rechts en vooruit, sneeuw, die naar de verte steeds paarser werd en daar samensmolt met het angstaanjagende grauw van de wereldruimte.

5.

Madenisko zette zijn dieren tot grote spoed aan. Hij keek enige keren speurend om. Hij ging zelfs een keer al rijdend rechtop in zijn slee staan om over de jongens heen te kunnen zien.

Klemet en Ole keken ook telkens om, het ergste vrezend. Ook zij dreven hun dieren zo veel mogelijk aan, wierpen met sneeuw, sloegen met het einde van de teugel. Als het geen schot was geweest, waarom deed Madenisko dan zo onrustig? Er gebeurde echter niets verontrustends meer, er kwam niets of niemand achter hen aan. Er was niets dan de oneindigheid van de sneeuw en het geluid van de wind, die achter hen aanjoeg.

Ze reden meer dan een uur zo door. De voorste dieren vertraagden hun vaart. Madenisko zette ze niet meer aan. Hij mocht niet te veel van hen vergen. Bij een klein, bevroren bergmeertje liet hij even halthouden, stapte uit de slee en bond zich de ski's onder de voeten. Zo kregen de dieren het wat gemakkelijker. De jongens wilden zijn voorbeeld volgen, maar dat stond hij niet toe.

„Ik word koud,“ pruttelde Klemet tegen.

„Je wordt niet koud,” zei Madenisko. „Straks mag je wat beweging nemen. Nu moeten jullie remmen, als het nodig is.”

Er volgden nog enkele meertjes. Een bevroren beekje verbond ze met elkaar. Ze daalden. Over een ruige vlakte kwamen ze aan een groter meer. Hier hield Madenisko weer even stil en wachtte tot de jongens bij hem waren.

Hij wees naar het zuidoosten.

„Kijk,” zei hij. „Daar gaat het rendierpad van de Josa's uit Karesuando in Zweden.”

„Ik zie niets,” mompelde Klemet.

„Nee, de kruisen, die de weg aangeven, zijn weg. Die zullen de Noren, zij, die tegen de Duitsers werken, wel weggenomen hebben. Maar daarom is het pad er evengoed. Kijk maar!”

Hij wees weer. Er lag een grote stelligheid in zijn gebaar. Het was te merken, dat hij met zijn hele wezen het pad wist. Maar de jongens zagen niets.

„Wij gaan niet naar Zweden,” zei Ole. Hij keek met een lachje, waar wat angst in lag, naar Madenisko op. O, wat zou hij blij zijn geweest, als hun moeilijke weg door deze wildernis naar hun eiland geleid had!

Madenisko lachte terug, bemoedigend.

„Nee,” antwoordde hij, „wij gaan naar Kautokeino, jullie naar je oom en ik naar mijn eigen sida.”

Toen knikte Ole en hij staarde het oosten in.

„Ja,” zei hij berustend en toch ook wel dankbaar, omdat ze aan de Duitsers ontvlucht waren, „ja, naar oom Anders.”

IV. RUSSISCHE KRIJGSGEVANGENEN

1.

Ze volgden daarna de oever van dit meer en kwamen toen aan een nog veel groter, het Guovdajaure. Een onoverzienbare, met sneeuw bedekte ijsvlakte breidde zich naar het noorden en het zuiden uit. Breed was het meer niet. Ze zagen vlak achter de oostoever een hoge berg rijzen.

„Dat is Reppo Varre,” vertelde Madenisko. „Daar langs loopt ook een pad van de Zweedse Lappen. Wat verder noordwaarts buigt dat naar het oosten om. Naar het dal van de Loakka. Dat dal volgen we straks. De Loakka loopt uit in de Skibottenelv. Daar moeten we overheen. En dan komt er meteen weer een grote weg. Die komt uit Finland en gaat naar Skibotten aan de Lyngsfjord en dan naar het zuiden. Die weg moeten we ook dwars oversteken, en als Klemet dan niet weer met zijn slee op een grote kei stoot . . .”

Hij lachte gemoedelijk en gaf Klemet een vriendelijke klap op de schouder. Klemet maakte een afwerende beweging, keek hem donker aan en lachte niet.

„Ik zal anders nu wel beter remmen,” zei hij. „Of mogen we nu skiën?”

Madenisko antwoordde daar niet op. Hij keek rond. Ze stonden onder een wat vooruitstekend rotsblok, in de luwte. Hij knikte tevreden en trapte toen zijn teugel vast in de sneeuw. „Ik heb trek in koffie,” zei hij. „Er groeit hier wat hout, er zit ook wat hei onder de sneeuw. We zullen een vuurtje maken.” Een kwartier later brandde dit vuurtje lustig, op een plek die ze eerst sneeuwvrij hadden gemaakt. De ketel, met weinig verse koffie en veel van het oude dik erin, hing erboven aan

een dikke knuppel, die gesteund werd door een tweepoot. De sneeuw pilde er nog uit, maar smolt snel. Genoeglijk aan zijn pijpje trekkend, keek Madenisko toe, hoe Klemet dit vuurtje laaiend hield.

Het was nu over de middag. De nachtdag was op zijn helderst, het licht was zo iets, als wij dat kennen een uurtje voor zonsopgang. De wereld ligt er vreemd in, als een schuchter kind: kan ik opstaan of moet ik nog wat blijven liggen?

Ze dronken en ze aten. Ja, ze aten ook, ze waren alle drie hongerig.

„We eten ons genoeg,” zei Madenisko. „Er is voor vijf dagen voorraad. En we hopen in vier dagen thuis te zijn.”

„We zitten hier goed,” zei hij even later. „Ik denk, dat hier nog nooit een Duitser is geweest. Als er een vliegtuig overkomt, zal die spion ons heus niet ontdekken. En het is hier luw. Ik ga een dutje doen.”

Hij strekte zich meteen behaaglijk in de sneeuw uit, vrij dicht bij het vuur.

„Kom maar bij me liggen,” zei hij tegen Ole. „Leg je hoofd maar hier.” Hij klopte met zijn hand op zijn dij. „Klemet, jij houdt het vuur aan. Straks wisselen jullie maar eens om. Ik slaap door. Ik heb mijn dutje verdiend. Als het over een paar uur wat donkerder wordt, trekken we weer verder.”

Nu werd het stil om Klemet heen. De rendieren stonden dromerig terzijde. Zo nu en dan nam er eerst nog een hap van de sneeuw, maar dat hield daarna ook op. Klemet zelf zat ook stil. Hij staarde in het vuur. Hij was doezelig en had moeite zijn ogen open te houden. Als er een tak hevig knapte, schrok hij op, ruttelde het vuur weer op en doezelde verder. Madenisko sliep door, Ole sliep door. „Ik maak Ole vast niet wakker,” dacht hij. „We nemen de eerste grote rust in de vissersgamme aan het Rovvejaure, heeft Madenisko gezegd. Tot zo lang houd ik het best uit. Laat Ole maar slapen.”

Het vuur knapperde. Hij legde er nog wat takken op en doezelde daarna weer.

„Geen mens en geen dier zie je hier,” dacht hij weer. „Zouden hier geen sneeuwwhoenders zijn? Als hier sneeuwwhoenders

waren... Wat zou er met de hoenders zijn gebeurd, die we in het bosje bij onze roeiboot vingen en die we in een berk hebben gehangen? Zou vader ze misschien gevonden hebben?... Als vader naar ons is gaan zoeken... natuurlijk is hij gaan zoeken... dan heeft hij ons skispoor gevolgd... Zou hij onze ski's, die we bij de boot achterlieten, ook mee teruggenomen hebben?... Zou hij zelf ook op ski's zijn geweest?... En de Duitsers?... Zijn die later ook nog naar vader gaan zoeken?... Nee, dat kan niet, want de Hauptmann zei, dat hij ze uit Badderen naar het zuiden had gestuurd... die zwerven dus misschien hier wel ergens in de buurt rond... die kinderrovers!... Ik ben slaperig. Straks ga ik op ski's verder. Daar blijf je wakker bij. Zou vader ook op ski's zijn geweest?... Skiën is fijn werk... fijner dan sleeën... Sjuut, sjuut, gaat het over de sneeuw... sjuut, sjuut... Vader zegt, dat hij vroeger een rendier in galop bij kon houden... sjuut, sjuut..."

Hij doezelde dieper weg.
Sjuut... sjuut... sjuut...

Hij glimlachte. Heerlijk was skiën. Het was hem net, of hij het flitsende geluid van de voortsuizende ski's in werkelijkheid hoorde... sjuut... sjuut... sjuut...

Toen hield dat geluid ineens op.

Hij schrok.

Hij schrok geweldig en stond met één sprong recht op zijn voeten. Er had iemand een zware hand op zijn schouder gelegd!

Hail! Wat?!

Hij wou weglopen, maar hij bleef toch staan en keek de man onvervaard aan.

Deze was op ski's. Hij had een bontmuts op en hij had blauwe ogen, streng, maar jong. Hij had brede schouders. Hij droeg ook een jas van bont. Geen Lapse pesk! Grijs bont. Kortere dan een pesk. En het was een ding, dat niet over het hoofd moest worden gehaald bij het aantrekken! Het had knopen, het moest dichtgeknoopt worden! Stom! Dat was koud! Dat liet lucht door! Natuurlijk niet zelf gemaakt! Natuurlijk in een winkel gekocht! Duur! Die man was geen Lap! Die man was een Noor. Alle Noren deden stomme dingen, als ze de kou in moesten! Of . . . of was het geen Noor? Was het een Duitser?! De Duitser van het schot?

Klemet deed een stap achteruit.

De man greep hem in de schouder.

„Staan blijven!” zei hij hard in het Noors. „Wat doen jullie hier?”

Toen ontdekte Klemet de revolver, die hij in de andere hand hield. Die hand bewoog opwaarts. Bliksemsnel dook Klemet naar de grond. Maar dat was niet nodig. De man schudde het hoofd en stak het wapen in de tas van zijn gordel. Zijn gezicht bleef strak.

„Ik zie het al,” zei hij kortaf. „Jullie zijn Lappen. Wat doen jullie hier? Willen jullie een Duitse kogel door je kop krijgen?” En met een knik naar de slapende Madenisko: „Is dat je grootvader?”

Klemet kwam langzaam weer overeind. Hij keek naar de man met een loerende blik. Een Noor, die voor de Duitsers spioneerde? Hij besloot dezelfde tactiek toe te passen als tegen de witte mannen op het strand van hun eiland. Hij zweeg. Zijn ogen knipperden.

Toen glimlachte de man even.

„Je kunt me wel vertrouwen,” zei hij nog kortaf, maar toch iets milder. „Ik ben een Noor.”

„Jaja,” dacht Klemet, „dat kan wel zijn, maar daar loop ik niet in! Met mooi praten zul je bij mij niets bereiken. Van mij kom je niets te weten!”

„We zijn Lappen,” antwoordde hij in zijn eigen taal, luider dan hij bedoelde. „We spreken geen Noors.”

„Waarom wordt Madenisko nu niet wakker?” dacht hij, en hij keek naar hem. Toen zag hij, dat zijn oude makker juist over-eind kwam. Ole sliep door.

De Noorse man had hier geen erg in. Hij lachte nu duidelijk zichtbaar, maar niet vriendelijk.

„Jij bent een slim mannetje,” zei hij. „Doe nu maar niet, of je geen Noors kent! Maak dat een ander wijs! Waar komen jullie vandaan? Uit Masi? Uit Karasjok? Berglappen zeker, hè? Trek-lappen? Is dat je grootvader?”

Nu wendde hij zich om. Madenisko zat rechtop en begon juist in alle kalmte zijn pijp te stoppen. Hij keek nu naar de man op. „Buore baeivi,” groette hij vriendelijk. „Ibmil addi.” Maar toen bedacht hij zich en herhaalde zijn groet in het Noors: „God dag, Gud gi!” En hij vervolgde even vriendelijk: „Dokker kent me wel. Ik ken dokker ook wel. Dokker is Einar Ballovarre uit Skatvold.”

De Noor scheen plotseling Klemet wel te vergeten. Hij deed een paar stappen op Madenisko toe, het gezicht één en al ver-bazing.

„Mattis?”

Hij lachte breed, blij om de herkenning.

„Mattis Bongo uit Moartasj? Maar hoe komen jullie hier, Mat-tis? En zijn dat je kleinzoons?”

Madenisko klopte met de hand op de sneeuw, als een uitnodi-ging om naast hem te komen zitten.

„Nee,” antwoordde hij, „dit zijn Klemet en Ole van Nils Peder Eira, van het eiland Skorpen.”

En toen vertelde hij hun hele geschiedenis en zo het een en ander van de zijne erbij. Hij vertelde ook, dat hij op de veer-

pont een paar evacués uit Skatvold gesproken had, waardoor hij wist, dat Einar door Tromsø-amt en Finmarken zwierf.

Einar zelf deelde toen kort mee, dat hij de meeste van zijn vluchtende dorpsgenoten ergens had weten op te vangen en ze een heel eind op weg naar Zweden had geholpen. Een kameeraad had ze tenslotte van hem overgenomen. Ze zouden nu wel veilig over de grens zijn.

„Allemaal?” vroeg Madenisko. Elk mens was er één voor hem en telde mee.

Nee, niet allemaal. Er ontbraken er nog wel enkelen. Die waren zeker te veel uit de koers geraakt, dacht Einar. Of misschien waren ze wel door de Duitsers opgevangen. Hij was naar hen op zoek, toen hij sporen van rendieren, sleden en ski's had ontdekt.

„Bij het Čassajaure?” vroeg Madenisko.

Nee, al wat eerder. Einar had er niets van begrepen. Lui, met rendieren? Hier? Lappen? En trekkend van west naar oost? Juist tegen de richting in, die iedere evacué nam? Daar wou hij meer van weten.

Madenisko grinnikte genoeglijk, blies een paar dikke rookwolken uit en krabde in zijn dunne, grijze baardje.

„En nu wéét dokker er meer van,” zei hij. „Dokker heeft de sneeuwkippetjes gevangen, maar de sneeuwkippetjes vliegen meteen weer weg. Kent dokker het Rovvejaure?”

Einar knikte bevestigend. Jawel, de Rovvejokka, de beek, en het Rovvejaure, het meertje.

„Bij het Rovvejaure bevindt zich een plaggengamme, weet dokker dat?”

„Jawel, die is er nog, van een visser. Die huist daar in de zomer en in de herfst.”

„Jawel. Dat is Erik Penta.”

„Ook een Lap.”

„Jawel, ook een Lap. Zijn vrouw . . .”

„Uit Lalle, aan de Skibottenelv?”

„Jawel, uit Lalle. Die gamme moet nu leegstaan. Daar nemen we een flinke rust, voor we verder trekken, op de Sertejaure aan, dokker weet wel.”

„Ken ik niet.”

„Vlakbij de Sagga Serte, de berg, dokker weet wel.”

„Ken ik ook niet.”

„Niet zo ver van de bron van de Reisaelv, die weet dokker wèl.”

„O, in die buurt? Daar ben ik nooit geweest. Nu, als jullie daar eenmaal zijn, ben je al aardig op weg naar Kautokeino.”

„Moet ook, dokker, moet ook!”

Einar Ballovarre zat even stil voor zich uit te staren, de handen om de opgetrokken knieën geslagen, en dacht na.

„Als dokker ook een pijpje wil opsteken,” bood Madenisko hem aan.

Maar de jonge man wees dit met een korte handbeweging af.

„Ik rook niet meer, voor de Duitsers verjaagd zijn,” zei hij.

„En ik drink geen borrel en ik zie voor die tijd niet meer om naar een thuis.”

Madenisko keek hem met grote ogen aan, hij begreep daar niets van, maar hij zei niets.

„Ik kom wel meer in die hut van Erik Penta,” zei Einar even later. „Het is daar veilig. Ze ligt tussen wat sparretjes en berken. Er is nog nooit een Duitser geweest.”

Hij boog zich wat dichtër naar Madenisko toe.

„We hebben daar ook nog . . .,” fluisterde hij. Maar hij bedacht zich blijkbaar en zweeg plotseling.

Madenisko ging wat rechterop zitten.

„Voorraad?” vroeg hij fluisterend terug. „Dokker behoeft niet bang te zijn. Wij hebben genoeg bij ons.”

Toen glimlachte Einar en legde onwillekeurig de hand op zijn revolvertas.

„Voorraad, ja,” gaf hij toe. Meer zei hij niet. Hij zou wel wijzer zijn en niet verraden, wat voor soort voorraad hij bedoelde.

Madenisko stond nu op en schudde Ole wakker.

Einar Ballovarre greep meteen naar zijn ski's.

„Ik ga met jullie mee,” zei hij onverwacht. „Jullie moeten over de grote weg naar Skibotten, dat weet je. Daar is de laatste tijd heel wat verkeer over geweest.”

„Vluchtende Duitsers?”

„Duitsers, ja. Met Russische krijgsgevangenen. Hele troepen!

Het is nu wel wat minder, maar het blijft toch oppassen, man!" Madenisko knikte. Hij was ontevreden, maar hij zei dit niet. Hij had het gevoel, of de Noor hem niet vertrouwde. Die voorraden!

„Gaat dokker skiën?" vroeg hij. Maar hij zag meteen, dat de man zijn voeten reeds in de lussen had. Zijn skistokken stonden even verder in de sneeuw.

„Pak jij de stokken van dokker even!" riep hij Klemet toe.

„Ik ga ook op de ski's!" riep Klemet.

„Nee, dat kan niet!" riep Madenisko terug. „We moeten vrij sterk dalen. Je moet remmen."

„Dan bind ik wel een riem achter aan mijn slee."

En zo geschiedde. Klemet was een volhouder.

Vijf minuten later was de hele groep op weg. Einar Ballovarre ging nu voorop. De Lappen volgden, elk apart, Klemet achteraan.

2.

De schemering werd weer zwaarder. Maar de hemel was wat opgeklaard. De sneeuw lag als een glanzend laken, waarover hier en daar als een damp fijn zilvergruis stooft. De wind blies nog even venijnig in hun rug, maar was een stevige helper. De rendieren, uitgerust, hielden er een fikse draf in.

Ole beleefde de tocht nu als een droom. Ondanks de paar uur slaap, die hij had gehad, voelde hij een lome vermoeidheid in zijn leden. Hij was nu aan het rijden in de wankle slee gewend en behoefde er niet bij te denken om in evenwicht te blijven. Met zijn rug tegen het achterschot geleund, sliep hij zo nu en dan zelfs even in, met een schok van schrik telkens weer ontwakend.

Ze bereikten al spoedig de oever van de Loakkajokka, de beek, die naar de Skibottenelv stroomde. De tocht leek nu veel op die langs de Mortendalselv. Maar het bos was hier veel dichter en dieper. Het was te merken, dat Einar Ballovarre er goed be-

kend was. Tussen sparren en berken door vond hij zonder moeite het beste pad. Madenisko had er niets op aan te merken en volgde hem willig. Ook merkte hij nu, welk een kundig skiloper Einar was, regelmatig en zeker van afzet, zonder een enkele onnodige beweging te maken.

Tussen de rivier en de weg stopten ze.

„Achter dit bos ligt de weg naar Skibotten,” zei Einar zacht.

„We moesten eerst maar eens gaan zien, of we veilig kunnen oversteken. Wacht maar, *ik* ga wel.”

Hij gleed meteen weg. Madenisko bleef rustig zitten en stak een pijp op. Ole dommelde. Hij was zich nauwelijks bewust van wat er om hem heen gebeurde. Maar Klemet schoot achter de Noor aan, zonder dat deze er eerst erg in had. Madenisko riep hem niet terug. Klemet, voorzichtig, bleef op enige afstand van Einar. Hij wilde niet teruggestuurd worden. Na enkele minuten bleef Einar echter plotseling staan. Klemet stopte ook zo gauw hij kon, maar kon toch niet voorkomen, dat Einar hem nu zag.

Einar maakte een korzelige beweging — jij hier? — maar legde toen zijn hand tegen zijn mond — stil, oppassen! Boven hen, door de toppen van de bomen, roesde de wind. Plokken sneeuw gleden hier en daar van de takken en vielen met een doffe plof op de grond. Maar door deze geluiden heen hoorden ze duidelijk iets anders! Mensengeluiden en een vaag rumoer, dat niet precies was te bepalen, maar dat waarschijnlijk toch ook van mensen afkomstig was.

Einar legde zijn hand op Klemets schouder en luisterde aandachtig. Wat had hij nu een scherp, krachtig gezicht! Toen maakte hij zijn ski's los en sloop naar voren. Klemet deed desgelijks en volgde hem. Elk van zijn bewegingen deed hij na. Ze slopen eerst van spar tot spar, eerst gebukt, later kruipend. De weg lag in de diepte. De aarden wal, die erlangs liep, had ook naar de kant van het bos een steile helling. Er groeide vrij dicht struikgewas op. Daarachter kropen ze weg. Toen zagen ze, wat er gaande was: een lange rij menselijke wezens trok langzaam voort naar het noorden, honderd, tweehonderd, misschien nog wel veel meer.

„Krijgsgevangenen,” fluisterde Einar. „Russische. Uit Finland. De laatste. Ze hebben vanavond bij Helligskogen gekampeerd. Ze zullen wel naar Narvik moeten lopen, de stakkerds. Stil liggen maar, dan is er geen gevaar bij.”

Geen gevaar bij, nee!

Maar het hart van Klemet klopte tot in zijn keel! Geen gevaar bij? Daarom lag Einar nu zeker met de revolver in de vuist, hij zag het best!

Russische soldaten, die gevangen waren genomen? Soldaten? Ze zagen er niet naar uit. Ze hadden vodden aan hun lijf! Kijk die twee daar eens! Die ene had nog een soort uniformjas aan, maar de flarden hingen erbij neer! En die ander had een stuk zakkegoed om zijn hoofd gebonden, tegen de kou, een muts had hij zeker niet meer! En kijk, daar kwam er een uit de rij, hij waggelde, ja warempel, hij waggelde, zijn armen zwaaiden met zijn slappe bewegingen mee. En wat een grote ogen had hij, grote ogen in een magere, oude kop!

„Zurück, Mensch!”

Ah, dat was zo'n soort officier, net zo iemand als die vent, die Ole en hem had gevangengenomen! Hij had een revolver in zijn knuist en daar dreigde hij mee!

De Rus stond stil. Hij sloeg zijn handen voor zijn gezicht en zijn bovenlijf schommelde heen en weer, zijn benen bogen door, alsof hij door zijn knieën dreigde te zakken.

Weer brulde die Feldwebel iets en toen schoot er een soldaat op de Rus af, die hem een paar hevige stoten met de kolf van zijn geweer in de ribben gaf. De Rus wankelde even. Toen leek het wel, of zich een veer in hem spande, hij schoot ineens recht en liep met stijve benen terug naar zijn plaats in de rij. En de stoet trok voort, rij na rij ging voorbij, sommige mannen liepen nog rechtop, andere gingen gebogen, moeilijk stappend, met knikkende hoofden. Gesproken werd er niet, tenminste niet zo, dat Klemet het kon horen. Alleen klonk er zo nu en dan de rauwe kreet van de officier. Die was nu ver voorbij. De laatste rijen naderden.

Er was een man, die duidelijk waggelde, toen hij aan Klemet voorbijtrok. Klemet zag het en volgde hem met zijn blik. Die

man was misschien een meter of tien voorbij, toen hij plotseling naar de kant van de weg wankelde en daar neerviel, met uitgestrekte armen. Een been ging nog omhoog, viel meteen slap neer en toen lag de man stil.

Er snauwde weer een stem, een soldaat schoot toe en sloeg de machteloze man met de geweer-kolf op de schouders. De man bewoog niet. De troep slofte voort. Weer snauwde de stem. De soldaat sloeg harder. De man bleef liggen en bewoog niet. De troep slofte voort. De soldaat liep door.

Einar, naast Klemet, gromde als een aangeschoten beer.

„Dood, dokker?” fluisterde Klemet. Alles om hem heen begon golvend rond te draaien. Hij was duizelig.

„Waarschijnlijk,” antwoordde Einar. „Anders had die vent hem wel een nekschot gegeven.”

„Een nekschot, dokker?” vroeg Klemet bevreemd, maar toen begreep hij het opeens. „Voi, voi, voi, zo maar een schot in de nek? De man kon niet meer, dokker. Hij waggelde. Ik zag het.”

Einar knikte. „Hij is de eerste niet,” zei hij somber, „en hij zal de laatste nog niet zijn. Nòg niet! Er loopt een dodenweg, Klemet, van Kirkenes naar Narvik, en daar lopen nog andere

dodenwegen op uit. Ze liggen overal, zij, die hun land nooit zullen teruzien!"

Er trok een laatste groep voorbij, die wat achterop was geraakt. Er liepen drie mannen onder, naast elkaar, die zich aan elkander overeind hielden. De middelste van hen liet telkens zijn hoofd op de schouder van een makker vallen.

„Dokker, ze kunnen immers niet meer!"

Einar Ballovarre gromde iets onverstaanbaars.

„Zie de mens!" riep hij toen ineens vrij luid uit. Hij wond zich op, maar hij bedwong dit meteen weer. Hij greep stevig de bovenarm van Klemet vast.

„Honger, dorst en mishandeling, zo gaat dat!" zei hij wat zachter.

„Overal, dokker, overal?"

„God helpe ons. Ja, overal, jongen! Zó is de oorlog! Christus weent om het mensdom! We vervloeken de Duitsers om wat ze hier doen, om wat ze hier verwoesten, vernietigen, maar de Russen waren vijf jaar geleden geen haar beter, toen ze Finland binnenvielen en er hun knoet zwaaiden . . . Ruwheid en rauwheid, overal, overal!"

Hij richtte zich wat op. Hij hoorde het knarsen van wielen. Hij snoof hoorbaar. Zijn hand liet de arm van Klemet los.

„Kijk maar," fluisterde hij hees. „Kijk maar, daar komen de laatsten! Zie de mens! Ach, mijn God, help ons, laat hier toch gauw een einde aan komen!"

Hij wees met zijn revolver.

Daar kwamen de laatsten. Het waren er zestien. Ze waren als uitgemergelde paarden gespannen voor een zware vierwielswagen, die men volgepropt had met rugzakken en andere vracht. Aan iedere kant liepen er twee zweepzwaaiende soldaten naast. De wielen van het voertuig, waar grote plakken sneeuw aan kleefden, zuchtten en knarsten. Maar zwaarder waren de zuchten, die ongehoord en onverhoord in de koude, onbewogen wereld van sneeuw en ijs opstegen uit de harten van deze zwoegende stakkers.

Klemet en Einar lagen nu doodstil. Om Klemets borst lag een band van schrik en beklemming. Einar gromde. „Je zou ze . . .!"

Meer verstond Klemet niet.

En de stoet trok voort. Ze wachtten, tot deze nog maar een zwarte vlek was tegen het wit van de sneeuw. Toen stonden ze op. Schuw keek Klemet nog even naar de dode man, die op enige afstand aan de kant van de weg lag. Maar hij zei niets, hij durfde niet.

Toen ze hun ski's weer onderbonden, stond Madenisko eensklaps tussen hen in. Einar schrok even, toen hij hem zag.

„Alles gezien?” vroeg hij.

Madenisko knikte.

„Voi, voi, voi,” zei hij zacht. „Dat was niet mooi, dokter. Russen? Ja, dat dacht ik wel. Wij behandelen onze rendieren beter, dokter!”

Toen liep hij hoofdschuddend voor hen uit. Hij zei alleen nog tegen hen, toen ze dicht bij de sleden waren gekomen, dat ze Ole maar niets moesten vertellen van wat ze hadden gezien. Verder sprak hij er niet meer over.

Ze vertrokken meteen, kwamen vlot over de weg en trekkend langs de Rovvejokka bereikten ze binnen korte tijd het meer-tje, waaraan de plaggenhut van Erik stond, van Erik Penta, de visser uit Lalle.

V. DE MAN AAN DE WEGKANT

Erik Penta bracht een groot deel van de zomer en van de herfst vissend aan het Rovvejaure door. De buitgemaakte vis verkocht hij niet dadelijk, daarvoor was hij daar veel te ver van de bewoonde wereld. Hij borg ze, gezouten, in enkele grote vaten, die hij onder de grond bewaarde, omdat het daar altijd koud was. Nadat de eerste sneeuw gevallen was, vervoerde hij ze dan per slee naar Lalle en verder.

De gamme was klein, kleiner dan die van Nils Peder Eira op Skorpen. Hij leefde en sliep er meestal ook maar alleen in. Maar ze was voor Madenisko en zijn drie metgezellen die nacht groot genoeg.

Madenisko ging er eerst niet eens binnen. Hij maakte dadelijk de rendieren van de sleden los en trok ermee weg, het grote geleidedier aan een riem meevoerend, de andere volgden uit zichzelf. Het ging erom een goede weideplaats voor hen te zoeken. Of eigenlijk: zoeken, nee, dat behoefde hij niet. Hij had niet voor niets meer dan een halve eeuw door het Noorse Lapland getrokken. Wat verderop, dichtbij een beekje, dat in het Rovvejaure uitliep, groeide mos genoeg onder de sneeuwlaag, dat wist hij. Daar bracht hij de dieren heen. Het geleidedier zette hij vast aan een lange riem, die veel ruimte gaf, de andere drie liet hij los lopen, die bleven wel in de nabijheid. De dieren begonnen dadelijk te graven. De sneeuw lag er dik. Werkend met de voorpoten, schoffelend met de grote horens en blazend door de neus groeven ze zich naar het zo fel begeerde voedsel. Weldra waren alleen hun achterlijven nog maar te zien.

Madenisko stond er even met vreugde in zijn hart naar te

kijken. De dieren konden zich hier zat eten. Nu, dat was verdiend! Ze hadden trouw hun plicht gedaan. Met een gerust hart snelde hij op zijn ski's terug naar de gamme.

Hier zaten zijn drie gezellen om het open vuur, dat midden op de vloer brandde. De vlammen wierpen een fantastisch schijnsel door de kleine ruimte. De gezichten gloorden er rood in op. Rooksluizen slingerden erlangs en schoven langzaam naar boven.

De koffieketel stond aan de rand van het vuur in de as. Vlammen speelden om een zwarte pan, die aan een haalhaak hing. De vleessoep in de pan dampte.

Einar Ballovarre was de eerste, die na het maal ging liggen. „Ik ben moe,” zei hij. „Ik zal zien, dat ik wat slaap verover. Schrik maar niet, als je me morgenochtend hier niet meer vindt. Ik moet er vannacht nog op uit. Maar ik kom terug. Wanneer en hoe laat weet ik niet. Als ik jullie niet meer zie, goeie reis dan!”

En met een plagend lachje naar Madenisko voegde hij er nog aan toe: „Of heb je soms een wegwijzer nodig?”

Madenisko gromde wat in zijn baardje, klopte daarna zijn pijp boven het nog smeulende vuur uit en ging toen ook liggen, het hoofd naar de wand, de benen naar het vuur.

„Ruttel het vuur nog maar wat op,” zei hij tegen Klemet. „Er is nog brand genoeg. De hemel is helder. Het wordt koud vannacht.”

Ole trok hij aan de arm naast zich. Deze nestelde zich knus in het holletje van zijn schoot. Hij sliep al, toen Klemet op zijn beurt zich tegen hem aanvlijde. Het leken nu wel drie balen rendierhuiden, die daar tegen elkaar aan lagen. Ze hadden hun armen uit de mouwen teruggetrokken. Geen kiertje in hun pesk liet koude door, want dat kledingstuk had geen kieren. De met dons gevulde punten van hun muts dienden als hoofdkussen en hielden tegelijkertijd hun hoofd warm. Bedekking hadden ze niet nodig.

Hoe laat het was, toen Klemet wakker werd, wist hij niet. Maar hij wist wel, dat hij niet prettig geslapen had. Of had hij hele-

maal niet geslapen? Zijn hart was zwaar, zijn leden waren zwaar, er trok telkens een kramp door zijn kaken, waardoor hij hard op zijn tanden bijten moest.

Die man! Die Rus! Hij liep uit de rij van gevangenen wankelend weg en viel neer, met zwaaiende armen! Klemet kon dit beeld maar niet kwijtraken. En die soldaat stompte hem wel een keer of wat hard met zijn geweerkolf op de schouders, boog zich tenslotte over hem heen, liep toen door en liet hem liggen!

Was die man werkelijk dood?

Einar had het gezegd, maar was het ook inderdaad zo? Als hij nog leefde, wat dan?

Wat dan? Ze hadden hem laten liggen!

Als er nu nog eens meer Duitsers langs trokken, wat dan? Mannen met zwepen! Mannen met geweren, met pistolen en revolvers, met stenguns! Die rovers, die brandstichters! Zie, dat kwelde hem nu reeds de hele tijd, zolang als hij daar tegen Ole aan op de grond lag. Hij hield het niet uit! Hij moest weten, of die man echt dood was! Misschien was hij nog te helpen! Klemet stond op. Ole sliep door. Madenisko bewoog niet. Klemet keek niet eens naar hen om. Lappen zijn wel gewoon aan wat rumoer in hun slaap, het leven om hen heen gaat meestal gewoon door.

Het vuur brandde nog. Klemet raketde het wat op. Bij het licht van de opwapperende vlammen zag hij, dat Einar Ballovarre nog aan de andere kant op de grond lag. Hij was dus nog niet weg, het was zijn tijd zeker nog niet.

Klemet ging naar buiten. De lucht was helder. Het noorderlicht gloeide langs de hele hemel. Hij bedacht zich geen ogenblik, nam zijn ski's en zijn stokken, stak zijn voeten in de lussen en suisde weg. Het was zo licht als bij volle maan, ofschoon er geen maan te zien was. De weg was niet moeilijk te vinden. Het spoor, dat ze in de sneeuw hadden achtergelaten, tekende zich duidelijk af. Het was maar een kilometer of zes tot de weg naar Skibotten. Klemet legde ze snel af.

Van achter de struiken langs de bosrand speurde hij voorzichtig uit. De witte weg was leeg, de wereld was verlaten. Alleen

aan de overzijde van de weg, wat verderop, was een donkere vlek te zien. De man? Dood? Levend?

Klemet huiverde. Hij liet zich langs de helling naar beneden glijden en stond daar stil. Hij had het benauwd. Hij moest diep ademen. Hij keek strak naar de donkere vlek. De man bewoog niet. Of bewoog hij daar toch? Leefde hij?

Met zware benen stak Klemet de weg over. Hij had maar eenmaal in zijn leven een dood mens gezien. Zijn eigen moeder. Alleen het gezicht maar en de handen. Bleek. Maar zo lief! Hij had toen geen traan gelaten, maar hij herinnerde zich nog best, hoe zijn hart had geschreid, dagenlang, vooral als hij eenzaam aan het strand zat.

Leefde de man? Hij boog zich voorzichtig over hem heen. Hij durfde haast niet. De man lag nog juist zo als hij was neergevallen, met uitgestrekte armen. Klemet wist meteen met zekerheid, dat hij dood was. Almen Attje, Almen Attje! Dood! En hier zo maar aan de kant van de weg! Wat had Einar Ballovarre ook weer gezegd? Er liep een dodenweg van Kirkenes naar Narvik! Hier een dode, daar een dode, tien, twintig, hoeveel? Maar deze hier kon toch niet blijven liggen! Geen graf op het kerkhof? Geen dominee, die het Onze Vader voor hem bad? Almen Attje! Hij kon hier toch niet blijven liggen!

Met wanhopige ogen keek Klemet rond. Was er nu niemand, niemand om te helpen? Nee, natuurlijk was er niemand! Hij boog zich weer over de dode. Begraven? Maar de grond was hard! En... en... een dode aanraken?

Weer huiverde Klemet. Weer keek hij in wanhoop de weg langs.

Toen schoot er ineens, precies op de plek, waar hijzelf uit het bos te voorschijn was gekomen, een grote, donkere gestalte langs de walberm neer. Op ski's! Een zware rugzak op de schouder.

Einar Ballovarre!

„Jij hier, Klemet? Ik heb je niet eens gemist! Het was donker in de gamme. Het vuur smeulde alleen nog maar. Wat moet je hier?”

„Die man is dood, dokter. Die Rus.”

Gelukkig, hij bracht het er met zijn gewone stem uit! Einar Ballovarre zou niets aan hem merken.

„Dood? Ja. Natuurlijk. Dat was hij toen dadelijk al. Daar kom ik juist voor.”

„Komt dokter dáárvoor?”

Einar antwoordde niet, maar gleed met enkele zekere slagen naar de man aan de wegkant. Hij boog zich naar hem over en legde hem met voorzichtige, bijna eerbiedige handen op de rug, de dode handen op de borst.

Klemet schrok. Zijn mond ging van aandoening open. Zijn adem stakte. Hij keek in een geheel vervallen, perkamenten gezicht. De wangen leken wel naar binnen gezogen, de ogen stonden open, het licht was eruit. Hij was stellig dagenlang niet geschoren. De baardharen bedekten als een stoppelveld zijn wangen en zijn kin.

„Dokter!”

Einar zei niets. Hij poogde de oogleden toe te drukken, dit gelukte hem echter maar half. Toen ging zijn hand tastend over de kleren van de man en haalden er wat uit te voorschijn. Hij schudde het hoofd.

„Niets,” zei hij. „Niets anders dan dit: een soort soldatenboekje.”

Ze keken er samen in, maar ze zagen niets dan Russische lettertekens. Die konden ze niet lezen.

„Ik bewaar dit,” zei Einar. „Dat sturen we later op. Naar de Russen. Dan weten ze, wie hier zijn einde gevonden heeft, en kunnen het, als ze dat willen, zijn familie berichten.”

Toen ontdeed hij zich van zijn ski's, bukte zich en schoof met een resolute beweging zijn beide armen onder het lichaam van de man.

„Dokter . . .?”

Even wendde Einar zijn hoofd naar Klemet om.

„Ja, we kunnen hem hier niet laten liggen. De grond is te hard. Daar komen we niet in. Maar we kunnen hem in ieder geval toch voorlopig een sneeuwgraf geven. Steun me wat in mijn rug, want ik moet bij die hoge walkant op!”

Tussen een paar brede sparren groeven ze samen met hun

wantenhanden een sneeuwkuil, tot de harde ondergrond blootkwam. Daar legden ze de dode in en dekten hem met de ijzige, witte wade toe. Behoedzaam drukten ze de sneeuw aan, tot deze weer gelijk met die in de omgeving lag. Toen nam Eira zijn muts af. Klemet volgde haastig zijn voorbeeld.

„Hij is ons onbekend, Klemet,” zei Einar, „onbekend in zijn goed en zijn kwaad. Wij kennen zijn naam niet en weten niet, waar hij vandaan komt. Hij stierf ver van wie hem lief zijn, door wrede handen omgebracht. God hebbe zijn ziel. God doe zijn aanschijn over hem lichten en geve hem vrede. Amen.” Hij daalde de walberm weer af en bond opnieuw zijn ski's onder. Klemet deed hetzelfde. Hij moest haast huilen van verdriet, maar nog meer van een verbetenheid, zoals hij die nog nooit gevoeld had. Hij veegde met zijn want langs zijn neus.

„Schiet alle Duitsers maar dood!” zei hij hees, in zijn wanhoop, terwijl hij met een vertrokken gezicht naar Einar opkeek. Einar keek hem verbaasd aan. Er kwam een verdrietige trek op zijn gelaat. „Ik? Ik werk toch immers juist om mensen te redden,” zei hij langzaam, „niet om ze dood te schieten. Daarvoor waag ik mijn leven, om Christus' wil. Doodschieten? Zo iets wou jij toch ook niet, toen je naar deze man terugging!” Klemet trok bleek.

„Déze man was geen Duitser!” zei hij met een hoog en bevend geluid. „En . . . dokker heeft toch een revolver!” Einar glimlachte nu goedig. Hij legde met een vertrouwelijk gebaar zijn hand op Klemets schouder.

„Maar, mijn jongen, dat is toch alleen maar uit noodweer,” zei hij rustig. „Misschien begrijp je dat nog niet zo goed, het verschil bedoel ik. Dat komt dan nog wel, heus, dat komt wel.” Hij nam nu zijn skistokken ter hand, die hij terzijde had gezet. „Zo,” vervolgde hij met zijn gewone, nuchtere dagstem, „en ga jij nu maar gauw naar Eriks gamme terug. Ik heb nog het een en ander te doen. Zie maar, dat je gauw wekomt. Over een uur of wat kom ik ook weer terug. Maar ik denk, dat jullie dan wel weer op rit zult zijn.”

„Báze daarvan, Klemet!” groette hij op zijn Laps. Hij sjarde zijn rugzak wat vaster.

„Mana daarvan,” groette Klemet werktuiglijk terug.

Hij keek de rappe skiloper na, tot zijn gestalte in de scheme-rige verte heel vaag werd.

„Uit noodweer?” mompelde hij. „En anders niets?”

Hij begreep het niet. De Duitsers waren toch vijanden. En een vijand vernietigde je. Een wolf schoot je dood, als je hem onder je bereik kreeg, ook als hij je op dat ogenblik geen kwaad wou doen. En dan eerst een fjellfross, een bergkat, een veelvraat! Een veelvraat was als de Duitsers! Die sprong je rendieren onverhoeds van een rots of een tak boven op de nek en begon ze uiteen te scheuren. Veelvraten schoot je onverbiddelijk neer! Hadden de Russen net zo iets met Finland gedaan als de Duitsers met Noorwegen, zei Einar? En dus...? Och, hij wist er geen weg meer mee, niet met zijn medelijden, niet met zijn haatgevoelens. Hij reed onderwijl snel door langs de nu bekende weg, maar zijn hart was onrustig. Hij voelde zich heel verlaten en eenzaam.

VI. DE VLUCHTELING UIT SKATVOLD

1.

Madenisko werd de volgende dag het eerst wakker. Het was pikdonker in de gamme. Hij schoof voorzichtig van de nog steeds in diepe slaap zijnde Ole weg, ging rechtop zitten, werkte zijn armen in zijn mouwen en schikte zijn muts wat recht. Hij had geen haast en deed alles heel rustig. Op handen en voeten kroop hij bij de jongens vandaan in de richting van de vuurplaats. Toen hij de as van het vuur voelde, knikte hij tevreden, ging op zijn knieën zitten, nam de lucifers uit zijn gordeltas en streek er een aan. Bij het schaarse licht daarvan greep hij een half verbrand takje, vlammetje gaf vlammetje, vlammetje werd vlam. Alles wat nog brandbaar was, rakelde hij uit de as naar boven. Ah, hoe gezellig vlamde dat! Einar had gelukkig nog voor meer hout gezorgd. Die bivakkeerde hier blijkbaar nogal vaak. Er was nog koffie in de ketel en een rest soep in de pan. Hij hing de pan boven het vuur, voegde er nog een paar stukken vlees en wat sneeuw bij, en zette de koffie te warmen in de as aan de rand. Toen stopte hij zijn pijpje, blies de eerste wolken uit, die zich met de rook van het vuur vermengden, en keek voldaan rond. De Noor was nog niet terug van zijn nachtelijke tocht, zag hij. Nu, het was hèm best, ieder mens moest maar zijn eigen gang gaan. Einar hielp vluchtelingen naar Zweden en hij ging naar zijn sida terug en nam een paar vluchtende jongens mee, zo was dat maar! Als Attje Ibmil nu maar wat wou helpen om de Duitsers gauw weg te werken, dan kwam alles nog wel weer goed voor het Lappenvolk. Tenten konden gauw genoeg weer op de oude, ver-

trouwde plaatsen worden opgezet en de gedunde kudden groeiden wel weer aan.

Madenisko at en dronk wat en wekte toen de jongens. Ole stond meteen op. Hij was heerlijk uitgerust en kauwde smakkend op een stuk vlees, hmm, wat had hij een trek!

Klemet bleef liggen en sliep weer in. Madenisko liet hem betijen, ofschoon hij er geen vermoeden van had, dat hij die nacht op stap was geweest. De oude man hing de soeppot wat hoger aan de haak, zette de koffieketel terzijde en rekende het vuur wat in.

„Kom,” zei hij tegen Ole, „ga je mee? We zullen de rendieren ophalen en voorspannen.”

Dat was tegen geen dovemansoren gezegd! Ole was dadelijk bereid en liep gretig met Madenisko mee naar buiten.

„Komen we vandaag bij oom Anders, Madenisko?” vroeg hij. Madenisko lachte.

„Welzeker!” antwoordde hij. „Dacht je, dat Kautokeino zó dichtbij was? Ons Lapland is groot, mijn jongen. Groot en goed heeft Almen Attje ons land gemaakt! Maar we kómen in Kautokeino, dat is zeker. Morgen of overmorgen! Helemaal in onze eigen hand hebben we dat niet!”

Oles gezicht betrok.

„Ik wou, dat vader ook bij oom Anders was,” zei hij. „En Karen ook.”

Madenisko rommelde wat tussen de pakkage op de vrachtslee. Hij keek even naar Ole om.

„Geduld, geduld!” maande hij vriendelijk. „Dat komt ook nog well . . . Of andersom!”

„Andersom?”

„Ja, misschien gaat oom Anders wel naar je vader, als de Duitsers eenmaal weg zijn. Om jou en Klemet terug te brengen.”

Oles ogen staarden door de schemering boven de sneeuw.

„Als de Duitsers weg zijn? Wanneer is dat? Had Madenisko ons maar meteen naar vader teruggebracht!” dacht hij. Maar dat zei hij niet.

Madenisko, die zelf zijn lasso reeds over de schouder had gehangen, reikte nu Ole de reserve-lasso.

„Hier,” zei hij. „Neem mee. Misschien kun je me helpen. Je weet er toch zeker wel mee om te gaan?”

Dit ogenblik werd een van de mooiste uit Oles leven!

Een lasso? Om er echt een rendier mee te vangen? O, hij verstond de werpkunst goed genoeg! Klemet had deze van vader geleerd, en hij weer van Klemet: eerst om een paal, van dichtbij, van verderaf, van nog verderaf. Toen om Klemet zelf heen, die allerlei zwenkingen maakte, eerst van dichtbij, toen ook van steeds verderaf. En toen, nog eens om Klemet zelf, maar nu, terwijl hij een rendiergewei boven zijn hoofd hield. Op het laatst lukte het iedere keer, hoe Klemet zich ook wendde of keerde.

En nu zou hij dan echt een rendier mogen vangen? Op het eiland was daar nooit gelegenheid voor geweest.

„O, jawel, Madenisko!” antwoordde hij blij. „Tenminste...”

Madenisko legde hem zelf de lasso om de schouder heen.

„Nu? Tenminste?” vroeg hij. Zijn kleine oogjes schitterden. Zijn dunne lippen staken in een tuitje naar voren.

Ole keek met grote ogen naar hem op.

„Klemet vang ik altijd,” zei hij. „Maar rendieren hadden we niet op ons eiland.”

Madenisko gaf hem een tikje op de schouder. Hij begreep zijn jonge vriend best. Hij hield van kinderen, zoals bijna alle Lappen.

„Vooruit!” lachte hij. „Dan nu op de rendieren af! Maar je smoort ze niet, hoor je! Want dan draai ik je de nek om!”

Ze bonden snel de ski's onder en gingen er vandoor. Het was bitter koud, het vroom stellig wel veertig graden. Maar dat merkte Ole niet. De kou was hem net zo vertrouwd als de skallen aan zijn voeten en de vierwindenmuts op zijn hoofd.

Het was nog vrij donker. Ole hield zich vlak achter Madenisko. Dat kostte hem moeite genoeg, want Madenisko had zo zijn eigen vaart, als hij op ski's liep, en daar hield hij zich aan.

Ze waren al vlakbij de dieren, toen Ole ze pas ontdekte. Het geleidedier stond nog aan de riem. Het had de sneeuw over de gehele ruimte, die de riem toeliet, omgewerkt, op zoek naar zijn voedsel. De andere dieren bevonden zich in de nabijheid.

Ze hieven de koppen op, maar liepen niet weg.

Madenisko bleek ook enkele riemen meegenomen te hebben. Een daarvan bevestigde hij onder aan de buikriem van het geleidedier en haalde hem toen tussen de achterpoten door. Daarna sneed hij het teugeleinde uit de sneeuw los.

Hij lachte schelms naar Ole.

„Ik laat me trekken,” voegde hij hem toe. „Als jij dat ook wilt, dan zul je een van de drie dieren moeten vangen.”

Hij zag Oles aarzeling wel, maar hij deed net, of hij er niets van merkte.

„Neem je eigen trekdier maar. Het is het middelste van de drie, zie je wel? Loop achter ze om en werp je lasso niet, voor je er zeker van bent, dat je niet zult missen. Anders gaan ze er vandoor en dat kost ons dan een goed half uurtje.”

Ole zei niets. Hij popelde van de lust om zijn krachten te beproeven, maar tegelijkertijd beefde hij al van schaamte voor het geval, dat hij niet zou slagen. Hij liet van het een noch het ander echter iets merken.

Hij gleed dapper in een grote boog achter de dieren om. Deze hadden geen erg in hem. Ze keken naar hun makker, die hen steeds op de tocht voorging. Madenisko trok dit dier nu langzaam van de weideplaats weg, achter zich aan. De drie volgden op enige afstand. Ole gleed geruisloos achter hen aan. Zijn eigen dier liep nog steeds in het midden. Hij week wat zijwaarts af voor een vrijer worp. De lasso nam hij nu voorzichtig van de schouder, wond het einde ervan een paar maal om zijn linkerarm en sloot zijn vingers krachtig om de ring. De rechter hield de nog opgerolde lasso voor de worp gereed.

Madenisko zag om en bracht zijn dier tot stilstand. De drie andere bleven nu ook staan en meteen snorde Oles lasso door de lucht, ontvouwde zich, kringelde als een slang en viel met de lus precies op de plaats, waar hij hem wou hebben: om een van de horens.

Ole gaf tegelijk een stevige ruk en een schreeuw. De lus schoot dicht.

„Ja, hij zit! Madenisko, hij zit!”

Het dier schrok, wierp het achterlijf in de hoogte, daarna het

voorlijf, sprong dwars, sprong recht en holde toen weg. Rangl Pardoes plofte Ole zijwaarts in de sneeuw. Rangl Het leek wel, of zijn arm uit het lid werd gerukt, maar hij liet de lasso niet los. Zijn onderbenen richtte hij dadelijk omhoog om zijn ski's niet te schaden. Op zijn buik schoof hij nu voort.

„Hou maar vast!” riep Madenisko. „Hou maar vast!”

Nu, dat deed Ole. Hij wou wat terugroepen, maar hij bemerkte, dat hij zijn mond vol sneeuw had. „Eigen schuld,” ging het door hem heen, „want ik wist, dat ik mijn mond dicht moest houden.” Maar hij liet niet los en hij won het! Het dier werd moe en begreep spoedig, dat het zijn meester had gevonden. Toen stond het stil en hapte wat sneeuw, alsof er niets gebeurd was. Ole kwam snel overeind.

„Ik heb hem!” riep hij zegevierend naar Madenisko. Maar deze kwam al op hem toe, prees hem met een paar woorden, legde het dier de teugel en de trekriem aan en reikte ze Ole.

„Vooruit nu maar!” riep hij.

En daar gingen ze. Madenisko voorop, zijn dier in een rustige draf. Ole volgde, dadelijk handig de teugel en de trekriem hanterend. Hij wankelde eerst nog wat, maar dat ging spoedig over. Voort gleden ze nu, bijna geruisloos, over de witte sneeuw, door de zwijgende schemering. Op korte afstand volgden beide andere dieren.

Toen ze bij de gamme aankwamen, stond Klemet al op de uitkijk. Hij keek donker, toen hij vernam, wat Ole had beleefd. Maar Madenisko had een goede troost voor hem: hij mocht helpen de twee nog loslopende dieren te vangen. Zijn gezicht klaarde meteen op. Hij vergat er zelfs de nare beelden van de nacht door. Welzeker, hij zou wel even tonen, wat hij kon! Zijn worp was toch zeker niet minder vast dan die van Ole! En dat was ook zo. Binnen vijf minuten waren beide dieren gevangen.

Even later begonnen ze aan het tweede gedeelte van hun tocht.

2.

Madenisko legde zijn ski's niet meer af. Hij had ineens haast, hij vertrouwde het weer niet.

„Gaat u niet in de slee, Madenisko?”

„Nee, ik wil opschieten. De wind is naar het oosten gedraaid. Ik vrees . . . nou ja, we zullen wel zien. In ieder geval: ik weet een goed onderkomen bij het Sertejaure, maar dat is meer dan vijftig kilometer ver. Help even, dan verdelen we gauw onze vracht over de twee sleden.”

„Mogen wij ook skiën?”

„Nee, later op de dag misschien. Anders wordt het te vermoeiend voor jullie.”

Ze moesten eerst vrij steil omhoog, maar trokken daarna geruime tijd door een vrij vlak gebied, op ongeveer achthonderd meter hoogte. Er was geen weg te bekennen, alleen maar eindeloos, eindeloos golvend wit land, waarover een straffe, ijskoude wind hun tegemoetwoei. Er was geen hemel te zien. Grijsgrauwe wolken trokken dicht boven hun hoofden van oost naar west. Fijne stofsneeuw sloeg hun in het gezicht en prikte als scherpe naalden. Er werd niet gesproken in de raide. Madenisko ging voorop. Hij wist instinctmatig de weg. De jongens konden hem zo nu en dan nauwelijks onderscheiden, maar ze twijfelden er geen ogenblik aan, of hij hen wel in de goede richting leidde.

Ze zaten diep in hun pesken gehuld, de muts tot aan de ogen over het voorhoofd getrokken. Behalve in hun gezicht hadden ze het niet koud. Het vocht, dat nu en dan uit hun ogen liep, bevroor op hun wangen wel onmiddellijk, maar hun lijven waren warm. Kolte en pesk hulden hen in hun eigen lichaamswarmte en de bodem van hun slee was met een laag dunne twijgjes bedekt, waarover een dikke en dichte rendierhuid gespreid lag.

Ze reden meer dan een uur zwijgend en in een gelijkmatig tempo door. Toen gingen ze wat langzamer en voorzichtiger bij een helling neer en kwamen weer bij een meertje. Madenisko leidde de raide daar omheen, tot waar een tamelijk apart staande bergklomp oprees, stijl, smetteloos wit, maar met ziekelijke grauwe plekken, waar de wind de sneeuw tot aan de rotsgrond weggeblazen had.

In de luwte onder een ver vooruitstekend rotsblok bracht Madenisko het geleidedier tot staan en wachtte de jongens op.

„Het lijkt hier wel een grot!” riep Ole.

Madenisko veegde het vocht en de rijp van zijn gezicht.

„Rust!” riep hij.

Toen wees hij hijgend, maar breed lachend, naar wat kreupelhout: dwergberken en -wilgen, en wat krom en breed uitgegroeide jeneverbesstruiken.

„Vuur!” riep hij. „Koffiel!”

Hij trapte de teugel van het geleidedier vast in de sneeuw, stak een paar malen zijn wijsvinger in zijn wijd geopende mond en lachte weer.

„Hap, hap!” riep hij. „Eten!”

Ineens echter stapte hij met een paar grote passen op Ole af, nam diens hoofd tussen zijn wantenhanden en bekeek zijn neus.

„Drommels!” knorde hij met een bedenkelijk gezicht, „wil jij je neus kwijt, vriendje? Die is bezig te bevriezen, hij ziet helemaal wit!”

Snel bukte hij zich, pakte een handvol sneeuw, nam het hoofd van Ole in de bocht van zijn arm en begon zijn neus te wrijven.

„Mond dicht! Ogen dicht!”

Hij wreef en wreef, pakte een nieuwe handvol sneeuw en

wreef weer, blies en veegde de sneeuw weg, bekeek de neus en de wangen, en wreef weer.

„Piep maar gerust, als het je pijn doet,” zei hij.

Maar daar paste Ole wel voor op. „Mmmm,” deed hij alleen maar.

Even later keek hij zijn oude vriend door een paar nauwe oog-spleetjes aan.

„Mijn neus begint zo te gloeien, Madenisko!”

Madenisko bekeek de neus.

„Mooi zo,” zei hij opgewekt, „mooi zo! Nu is het weer een gewoon jongensneusje geworden! Maar houd hem in de gaten! Wrijf hem zo nu en dan nog maar eens flink met wat sneeuw in. Hij mag niet bevriezen. Ole zonder neus? Brrr! En nu gauw wat hout hakken!”

Ze namen hun mes van de gordel en begonnen te hakken, hier, daar. Madenisko legde al spoedig van wat jeneverbeshout een vuurtje aan, terwijl de jongens nog wat meer voorraad verzamelden. Klemet drong daarbij wat verder onder de rots door. „Het lijkt hier wel echt een hol te worden, Made . . .” hoorden de andere twee hem roepen. Toen zweeg hij ineens. Madenisko lette er niet op. Hij lag op zijn knieën en blies in de eerste vlammen om ze nog wat aan te wakkeren. Ole, met nog wat takken in de hand, zag toe. Ze keken elkander aan en lachten: het ging goed! Madenisko kwam uit zijn gebogen houding omhoog en stak zijn hand uit.

„Nu wat takken er bovenop,” zei hij.

Ole reikte ze hem, maar hij greep niet toe.

„Madenisko!”

Dat riep Klemet. Niet luid. Er was een vreemde klank in zijn stem.

Madenisko keek in de richting, waar het geluid vandaan kwam, en sprong ineens op de voeten.

Hail

Ole wierp gauw zelf takken op het vuur en keek toen ook om. Daar kwam Klemet uit de duisternis onder de rotsluifel te voorschijn! Maar hij was niet alleen! Er liep een man naast hem! Die steunde met zijn ene arm op Klemets schouder en

met de andere op een gaanstok. Hij had een rugzak achter de schouders. Het was geen Lap. Hij droeg een korte, dikke jekker, zoals veel Noren. Hij had een bontmuts op, met oorkleppen eraan. Hij was nog niet oud, misschien veertig jaar, maar hij liep als een grijsaard, moeilijk en onzeker. Hij had bleke wangen en een donkere stoppelbaard.

Madenisko en Ole liepen hem niet tegemoet. Ze wachtten hem bij het vuur op.

„Madenisko, deze man... Hij is een Noor, zegt hij... Hij zat... hij lag...,” zei Klemet wat ontdaan.

Toen begon de man zelf.

„God dag,” groette hij op zijn Noors. Hij lachte wat zielig. „Ik ben... ik kom...” Hij hikte en sloot even de ogen. Hij stond met bevende knieën en gebogen rug, zijn hoofd knikte naar voren, maar hij richtte het weer op.

„Ik ben zo blij,” begon hij weer met hese stem. „Ja, ziet u, ik ben...”

Toen schudde hij wat moedeloos het hoofd. „Ik ga eerst maar zitten,” zei hij met een schuchtere glimlach, alsof hij zich wou verontschuldigen.

Madenisko greep zijn arm en hielp hem.

„Voi, voi, voi,” mompelde hij. „Ja, zit eerst maar, man, zit maar. Ibmil addi.”

Hij kwam ineens in driftige beweging.

„Takken!” riep hij naar Klemet.

Hij wierp ze meteen op het vuur. De vlammen laaiden. De man bewoog zijn hoofd heen en weer en ving er de volle warmte van op, stak er zijn handen naar uit. „Lekker,” zei hij met gesloten ogen.

„De koffieketel!” riep Madenisko naar Ole.

„En twee worsten en twee broodkoeken uit de berken doos!” voegde hij Klemet toe.

„Is er nog koffie genoeg in?”

„Sneeuw in de ketel!”

„Heb je honger, man?”

De Noor schudde het hoofd. „Honger niet zo zeer,” zei hij, „maar...”

„Dan ben je zeker over je honger heen! Je ziet eruit, of je in geen drie dagen wat hebt gegeten!”

„... maar dorst, mmmm, ja, hete koffie... ik ben zo blij, dat...”

„Ja, stil maar. Een ogenblikje!”

Madenisko nam de ketel van Ole over, lichtte het deksel op, inspecteerde de inhoud, knikte tevreden en greep zonder complimenten de gaanstok van de man, hield daaraan de ketel dicht boven de vlammen.

„Ja, ziet u,” begon de man weer, „Olav Nielsen is mijn naam... ik... ik wou eigenlijk naar Zweden... ik ben er een uit de buurt van de Kaafjord... uit Skatvold, maar daar zult u wel niet bekend zijn.”

Madenisko keek hem verrast aan. Hij wendde echter meteen zijn hoofd weer af, want hij moest op de ketel letten.

„Uit Skatvold?... Voi voi, voi... Dus dokker is er een van diel... Is dokker dan afgedwaald van de anderen?... Nee, stil maar, eerst drinken en een hap eten... en dan...”

Madenisko hield al zijn aandacht weer bij de ketel.

Olav Nielsen liet zich achterover zakken, maar de rugzak hinderde hem. Klemet schoot toe, nam hem deze van de schouders en legde hem onder zijn hoofd. De man sloot de ogen. Hij sliep echter niet in. Zijn lippen prevelden en zo nu en dan kwamen er woorden.

„Ja, uit Skatvold... met nog twintig anderen...”

„Stil maar, stil maar, dat horen we zo meteen well!”

„Twintig anderen, ja... De Duitsers kwamen... We moesten weg, eerst naar Birtovarre... we gingen... maar juist de andere kant op...”

Madenisko schonk haastig een kom koffie voor hem in.

„Skatvold?” zei hij. „Welja, daar weten we wel van, dokker! Er gingen wel honderd man mee, paarden en wagens, ook kinderen en ouden van dagen.”

Olav Nielsen deed zijn ogen weer open. Hij staarde Madenisko verbluft aan. Hij krabbelde weer overeind en toen hij zat, keek hij met een grijns, die eigenlijk een lach was, naar Madenisko op.

„Ja, honderd . . . honderd . . . Maar hoe weet ú dat?“ stamelde hij met een zware hoofdknik. En hij vervolgde: „We verdeelden ons, hier een groep, daar een groep . . . onze groep bestond uit eenentwintig mensen . . . één paard, één wagen . . . zes vrouwen, vier kin . . .“

De handen, die hij naar de koffiekom uitstak, begonnen ineens te beven, zijn gezicht trok bleek en zijn ogen draaiden zo vreemd, dat er een ogenblik alleen maar het wit van te zien was. Hij zonk weer achterover.

„Steun hem!“ riep Madenisko naar Klemet, maar het was al te laat. Zijn hoofd viel tamelijk hard terug op de rugzak. Hij lag nu weer met de ogen dicht, zijn onderkaak bewoog heftig. Maar hij was nog bij zijn volle bewustzijn. „Ik ben . . .“ bracht hij er moeilijk en met een holle stem uit, „ik wou . . .“

Madenisko knielde naast hem, hief met de ene hand zijn hoofd wat op en bracht met de andere de kom warme koffie naar zijn lippen.

„Voi, voi, voi,“ mompelde hij. „Stil maar, stil maar, dokker. Drink eerst maar eens. Dan zal dokker zien, hoe hij opknapt.“ De man dronk. Het ging onhandig. Er liep veel van het kostelijke vocht langs zijn kin weg. Maar hij dronk. Er kwamen rare geluiden uit zijn keel, maar daar was toch aan te horen, dat het hem goed deed.

Madenisko reikte de lege kom naar Ole. „Nog één!”

Klemet kwam al met de ketel. Ole hield de kom. Klemet schonk in. De man begon nu rustiger te drinken. Zijn kleur kwam terug, maar zijn handen beefden nog, zijn lijf schokte. Madenisko drukte hem met zachte hand achterover. „Lig nog maar weer,” zei hij.

Maar de man wou niet. „Nog een kom?” vroeg hij. Hij dronk weer en kwam nu snel bij.

Toen gaf Madenisko hem wat te eten. Schrokken nam hij de eerste happen. Daarna ging hij uit zichzelf liggen. Ole nam twee rendierhuiden uit de sleden en legde deze over hem heen. Hij lag nu met open ogen, kauwde rustig en stak zo nu en dan een hand uit naar het warmende vuur.

„Ik ben zo blij,” zei hij een paar keer met een dankbare glimlach.

Madenisko en de jongens aten en dronken nu ook. Ole had alle zorg voor het vuur op zich genomen. Hij keek telkens naar Olav Nielsen, omdat deze geen skallen aan had, hij droeg alleen maar een paar plompe schoenen, waar zijn broekspijpen niet eens goed omheensloten, en hij had geen sennegras in die schoenen! Koud, koud, was dat!

Klemet zag het blijkbaar ook, want zonder iets te zeggen trok hij de voeten van de man wat dichterbij het vuur.

Deze glimlachte dankbaar, kwam ineens overeind en hield zijn voeten er nog dichterbij.

„Koud, koud, ja,” mompelde hij. „Ik heb nooit geweten, dat het op de vidda zo koud kon zijn... O, die wind!... En die sneeuw!... Sneeuw, sneeuw... de hele wereld... overall!”

Madenisko knikte begrijpend, greep de kom en schonk die nog eens voor hem vol.

De man dronk weer gretig.

„Ik ben zo blij,” zei hij met wat vaster stem, „dat jullie kwamen. Gods gezanten waren jullie voor me. Je hebt me het leven gered!”

Nadien kregen ze bij stukken en brokken het verhaal te horen van wat hij beleefd had.

Ze waren inderdaad met zijn allen tegelijkertijd van de Kaa-

fjord weggevlucht om te trachten Zweden te bereiken. Maar ze hadden zich al gauw in groepen verdeeld om beter aan de aandacht van de Duitsers te kunnen ontsnappen. Hij, Olav, had bij de groep behoord, die het meest oostelijk aanhield. De eerste nacht brachten ze in de verlaten gamme van een Boslap door. Ze hadden allen voor een week proviand bij zich en besloten alles, wat er was, in goede gemeenschap met elkander te delen.

De volgende dag wilden ze proberen tot aan de Moskogaissa te komen. Dat was een berg. Ze wisten, dat daar een barak stond, en ze hoopten, dat die leeg zou zijn. Ze kwamen daar ook. Maar de barak was niet leeg, verre van dat! En het noodlot wilde, dat ze dit te laat bemerkten. Toen ze dichtbij kwamen, zagen ze er licht in branden, en ze hoorden, dat er gezongen werd: een Duits soldatenlied! Ze wisten niet, hoe gauw ze weg moesten komen.

Maar de Duitsers hadden hen ook gehoord en kwamen naar buiten stuiven, schoten eerst lichtkogels door het duister en schoten daarna met scherp, omdat ze misschien wel dachten, dat de Russen valschermjagers hadden neergelaten en ze door deze omringd waren.

„We stoven uit elkander,” vertelde Olav Nielsen, met nog de schrik in zijn stem. „Waarheen ik wou, wist ik zelf niet. Ik weet wel, dat ik plotseling ergens in een diepe kuil terecht kwam, die vol losse sneeuw zat en daar zonk ik tot aan mijn hoofd in weg. Ik bleef rechtop staan, alleen mijn hoofd boven de sneeuw uit. „Als ze komen,” dacht ik, „duik ik helemáál weg.” Ik hoorde een paar kameraden naar de Duitsers roepen. „We zijn geen Russen!” riepen ze. „We zijn Noorse évacués!” „O, heden,” dacht ik, „dat loopt mis. Die geven zich over!”

Dat was ook zo. Zestien gaven zich over. Behalve ikzelf wisten er nog vier weg te komen. Die kwamen dicht langs mijn kuil. Eerst drie. Ik hoorde ze zacht praten. Het leek wel Noors, maar ik was er niet zeker van. Ik hield me dus stil, bang om mezelf te verraden. Toen kwam er nog iemand, vlak langs mijn kuil. Het was wel donker, maar die herkende ik toch, aan zijn gestalte, aan zijn manier van lopen. Dat was mijn eigen broer!

„Hans!” riep ik fluisterend, toch nog bang. Hij stond stil, weifelend. Hij wist niet, waar die stem vandaan kwam. Hij deed een paar stappen dichterbij. Toen wist ik zeker, dat hij het was. Ik kroop uit mijn kuil en samen gingen we verder. Achter onze drie kameraden aan! Maar die dachten zeker, dat we Duitsers waren, die hen achterna zaten. Ze gingen er hals over kop in de duisternis vandoor.

We probeerden nog enige tijd hun sporen in de sneeuw te volgen, maar het werd te donker, we verloren die. Met ons tweeën trokken we toen verder, over de verlaten sneeuwwoestijn, in de donkere nacht. We wisten, dat de andere groepen wilden proberen langs de Olmaiavjokka naar het zuiden te komen. „Laten we proberen die ook te bereiken,” zeiden we tegen elkaar. Maar we waren het er niet over eens, welke richting we daarvoor moesten inslaan. De nacht was donker. Het sneeuwde. Er was geen noorderlicht, er waren geen sterren. Hans had een kompas en ik een sigarettenaansteker. Maar mijn aansteker was in die kuil zeker vochtig geworden. Die wou geen licht geven. We wilden naar het zuidwesten en hielden daar dus maar zo goed mogelijk op aan. We scharrelden een paar uur zo door. Toen bereikten we een riviertje.

„Dat zal de Olmaiavjokka wel zijn,” zei Hans en dat dacht ik ook . . .”

Hier zweeg Olav Nielsen even, want Madenisko legde de hand op zijn knie.

„Voi, voi, voi,” zei hij misprijzend. „Hoe kon dat nu? Dokker hield zuidwest aan. Dan moest dokker toch immers eerst aan de Baessengargga komen!”

De Noor haalde de schouders op.

„Welk riviertje het was, weet ik nu nòg niet,” zei hij wat mistroostig. „We wisten alleen maar, dat we moe waren en het verschrikkelijk koud hadden. Zo nu en dan rustten we wat, maar dan trokken we weer verder. We waren bang, dat we in slaap zouden vallen en dan bevrozen. En we hoopten ergens een onderkomen te vinden . . .”

„Voi, voi, voi,” mompelde Madenisko weer. „Een onderkomen?”

Hij keek Olav Nielsen met wat medelijdende verwondering aan, doch zei verder maar niets meer. Zo'n Noor toch! Zo'n onhandig en onwetend mens, wat wist die zich moeilijk te redden!

„Maar we vonden het niet,” vervolgde Olav. „We werden beiden erg moe. Hans het meest. Ik liep voorop. Ik moest daarbij oppassen, dat ik niet te ver voor Hans uit kwam om elkander niet kwijt te raken. Maar ach, dat gebeurde toch! Eens raakte hij weer te veel achterop. ‚Ik zal maar even op hem wachten,’ dacht ik, en ik ging zitten. Ik ben bang, dat ik toen even ben ingedut, maar lang kan ik niet geslapen hebben. Hans kwam nog steeds niet. Was hij mij voorbijgelopen? Of was hij ook gaan zitten en in slaap gevallen? Ik zocht naar alle kanten. Ik vond hem niet. Ik riep en riep. Er kwam geen antwoord.”

„En de sporen?” onderbrak Madenisko hem.

„Sporen? Het was pikdonker!”

„En toen het ochtend werd?”

„Ochtend? Werd het ooit weer ochtend? Ik heb geen sporen gezien! Ik ben geen Lap! En trouwens: het was gaan sneeuwen... en... en ik heb daar rondgedwaald... hij misschien ook... dan zijn onze sporen misschien wel door elkaar gelopen... of... of... wie weet hoe ver we toen al uit elkaar waren geraakt... Ik ben doorgesukkeld... ik heb geslapen... ik weet niet waar... een keer onder een spar, dat weet ik wel... ergens... en een andere keer... waar?... dat weet God alleen nog maar... ik heb gelopen... geslapen... en ik heb het koud gehad... koud!”

„En gegeten?”

„Niets. De meeste voorraad lag op de wagen... en dan had Hans nog wat in zijn rugzak, maar Hans was weg.”

„En gedronken?”

„Ik heb sneeuw geslikt!”

„Voi, voi, voi... daar krijg ik altijd nog meer dorst van! En wat heeft dokker dan in zijn rugzak?”

„Wat kleren, sokken, ondergoed. Wat koperdraad.”

„Koperdraad?”

Ze vroegen het alle drie tegelijk.

„Uit voorzorg. Om sneeuwhoenders mee te vangen, als het nodig mocht zijn.”

„Sneeuwhoenders? Ja. En . . . ?”

„Ik heb geen hoen gezien. En . . . en Hans wist, hoe je die strikken moest zetten . . . ik niet.”

Meewarig schudde Madenisko het hoofd. En zo'n man wou dwars door Finmarken naar Zweden?

„Weet dokker nu, waar hij is?” vroeg hij eensklaps.

Met grote ogen staarde Olav Nielsen enige tijd in het vuur. Toen ging zijn vragende blik naar Ole, naar Klemet en bleef tenslotte strak op Madenisko gericht.

„Waar ik ben? . . . Nee, dat weet ik helemaal niet! . . . Ik weet nauwelijks, hoe ik hier, onder die rots, terechtgekomen ben. God heeft me geleid, en . . . en . . .”

„Voi, voi, dokker . . .”

„ . . . en mij redders gezonden!”

Madenisko glimlachte en pookte wat in het vuur.

„Redders,” zei hij in het Laps, „die zelf op de vlucht zijn.”

Hij keek naar Klemet, hij keek naar Ole.

„Wat doen we nu met hem?” vroeg hij, ook in het Laps. „Hier kan hij niet blijven en hij wil naar Zweden.”

Ole haalde de schouders op, hij keek met angst in de ogen naar Olav.

Klemet wist het wel. „Naar Einar brengen,” zei hij kortaf.

„Einar weet wel raad om hem uit de handen van de Duitsers te houden, van die rovers, van die . . .”

Madenisko keek voor zich uit. Hij gaf daar niet dadelijk antwoord op. „Dan komen we vandaag niet tot het Sertejaure!” dacht hij. Maar hij zei het niet.

„En die andere drie?” vroeg hij ineens aan de Noor.

Deze staarde voor zich uit in het vuur en schudde mistroostig het hoofd.

„En de andere drie?” herhaalde Madenisko zijn vraag. „Waren die ook uit Skatvold?”

Nu keek Olav Nielsen hem aan, met ogen waarin haast geen glans was.

„Nee,” zei hij mat, „niet uit Skatvold. Twee kwamen uit Skarv-

dalen, noordelijker aan de fjord. Ik kende ze nauwelijks. En de derde was een Lap."

„Een Lap? Wie? Waar vandaan?"

„Ze noemden hem Per. Meer weet ik niet. Hij kwam van de Kvaenangenfjord. Hij moet dwars over de vidda's naar de Kaafjord zijn overgestoken. Hoe hij dat heeft klaargespeeld, weet ik niet. Het is meer dan vijftig kilometer."

Madenisko knikte met een glimlach.

„Vijftig kilometer, ja. De moeite niet waard! . . . Oud of jong, die Lap?"

„Oud? . . . Nee, jong . . . Een jaar of achttien, negentien, denk ik."

„Een Vislap?"

„Nee, dat denk ik niet. Hij was net gekleed als jullie. Kou behoefde hij niet te lijden . . . Hij kwam van een van de eilanden, geloof ik."

Ole schoot plotseling overeind.

„Van een van de eilanden?" vroeg hij luid en wat opgewonden. Zijn ogen schitterden.

„Skorpen?" vroeg Klemet.

De Noor haalde de schouders op. Hij wist het niet.

„Maar hij hoorde daar, geloof ik, niet thuis," zei hij. „Hij kwam uit het zuiden van Finmarken. Daar was hij, geloof ik, naar onderweg."

„Karasjok?" vroeg Madenisko. „Masi? Kautokeino?"

Maar de Noor wist het niet en het kon hem blijkbaar ook niet zo heel veel schelen.

Madenisko maakte een ongeduldige beweging en stond op.

„Kan dokker lopen?" vroeg hij.

Lopen? De Noor kwam moeilijk op de benen. Al zijn bewegingen waren slap. Hij deed een paar stappen, hij liep, wankelde en ging weer zitten.

Madenisko keek even onderzoekend op hem neer. Toen ging zijn blik eerst naar de sleden en daarna naar de jongens.

„Kunnen jullie hier wat wachten?" vroeg hij in het Laps.

„Brengt Madenisko hem weg? Naar het Rovvejaure?" vroeg Klemet terug.

Madenisko knikte. „Ik ben in anderhalf uur terug,” zei hij.

„Jawel,” zei Klemet. „We wachten.”

Ole zei niets. Hij stond op en begon met ijver enkele grote takken wat kleiner te hakken.

Madenisko zei verder ook niets en begon zijn reisslee leeg te maken. Daarna spande hij er zijn sterk geleidedier voor, bond een tweede dier er aan een riem achter.

„Voor de terugweg!” riep hij kortaf naar Klemet.

Deze begreep het dadelijk: het was om het geleidedier op de terugweg wat te sparen, eerst het ene en dan het andere rendier voor de slee. Ze hadden na Madenisko's terugkomst nog een hele tocht voor zich.

„Kom maar!” riep Madenisko nu zonder uitleg naar de Noor.

„Help hem even, Klemet!”

De man bleef zitten, verwonderd, wat in de war. Ole schoot toe.

„Madenisko zal dokker naar het Rovvejaure brengen,” zei hij.

„Daar is een gids,” voegde Klemet eraan toe.

„In een vissersgamme.”

„Einar Ballovarre. Die helpt u wel en brengt u verderop.”

„Einar Ballovarre?”

Olav Nielsen begon meteen overeind te krabbelen. Zijn hele stoppelgezicht met de ingevallen wangen begon te stralen.

„Einar Ballovarre? Uit Skatvold zelf? Is het heus, mensen, is het heus?”

Hij greep zelf naar zijn rugzak, tuimelde haast voorover, maar wist zich weer overeind te werken.

„Einar Ballovarre?”

Hij knikte zwaar. Hij schuddebolde.

„Einar Ballovarre? Ja, die is gids voor vluchtelingen! Is het waar? Dan ben ik gered! Dan kom ik naar Zweden!”

Wankelend liep hij op de reisslee toe, leunend op de schouders van de beide jongens.

Zwijgend maakte Madenisko Olavs slaapzak van de rugzak los en hield hem open.

„Moet ik daarin?”

„Ja, als dokker onderweg niet bevrozen wil!”

„En u?”

Daarop antwoordde Madenisko niet. Hij hielp de man in de slede.

„Rustig blijven zitten,” zei hij alleen. „Leun gerust maar achterover.”

Toen schoof hij in de lussen van zijn ski's, nam het geleide-dier bij de teugel en bracht het op gang. Het andere dier liep gewillig mee.

De beide jongens keken de kleine stoet na. Er kwam weldra vaart in. De slee wiebelde eerst wat, maar dat hield spoedig op. „Mana daarvan!” riepen ze. Er was vergeten te groeten. Antwoord kregen ze niet. Het verdwijnende groepje kreeg nu vaart. Het achterste dier was het laatste wat ze zagen. Het liep nu in zijn gewone draf. De sneeuw stooft van onder zijn hoeven zijwaarts weg. Spoedig verdween ook dit dier in de vaalheid van de morgen.

VII. VIJAND EN VRIEND

1.

Toen Madenisko terugkwam, zaten de jongens te doezelen bij het vuur, of liever: Ole lag te slapen met zijn hoofd op Klemets schoot en de rendierhuiden over zich heen, terwijl Klemet in de vlammen zat te staren.

Zonder dat Ole daar wakker van werd, kwam Madenisko bij hen zitten. Hij had Einar in de gamme van Erik Penta aangetroffen, vertelde hij. Erik had twee mannen bij zich, die hij die nacht had opgehaald. Ze werden door de Gestapo¹ gezocht. Einar zou ze naar Zweden brengen, eerst langs de Skibottenelv en dan een eindweegs door Finland, door een streek waar hij het veilig wist. Hij wou Olav Nielsen ook wel meenemen, als deze gauw genoeg wat op zijn verhaal kwam. Een dorpsgenoot moest je helpen.

Madenisko zei verder niet veel. Hij maakte Ole wakker. Ze aten en dronken weer wat en trokken toen verder. De jongens wilden skiën om hun bloed wat in beweging te brengen en warm te worden. Madenisko vond het goed. Hij nam zelf in zijn slee plaats om wat uit te rusten van zijn tocht naar het Rovvejaure.

Ze legden die dag verder niet meer dan vijftwintig kilometer af. Ze hadden de ijskoude stormwind tegen. Sneeuw, vlijmscherp als hagel, sloeg hun zo nu en dan in het gezicht. Het waren wilde dalkommen tussen steile berghellingen waar ze doorheen trokken, hier en daar konden ze bijna niet verder. Madenisko werd daardoor genoodzaakt de raide weer op zijn ski's voor te gaan.

¹ Geheime Staats-Politie van de Duitsers.

Ze werden lange tijd door een steenarend gevolgd. Meerdere malen schoot deze eensklaps uit duistere hoogten te voorschijn, scheerde in zo'n snelle vaart zonder één vleugelslag over hen heen, dat ze de wind door de toppen van zijn slagpennen hoorden suizen. Daarna strekte hij de vleugels en zwenkte weer omhoog, verdween, verscheen weer, alsof hij met hen speelde, tot hij eindelijk met een sneeuwhaas tussen de machtige klauwen voorgoed verdween.

Ze overnachtten aan het einde van die dag in een lege Lappengamme, die gelegen was tussen een meer-tje en de Somaso-aivve, een berg, vlakbij de Finse grens. Ondanks het feit, dat ze niet zo ver waren gekomen als Madenisko had gehoopt, was deze heel opgewekt. Ze waren nu namelijk op het rendierpad gekomen, dat hij als

zijn eigen lichaam kende. Het was het pad, dat hij met zijn sida al van zijn jeugd af had gevolgd, wanneer ze achter de kudden aan naar het noorden trokken. Hij kende er elke berg, elk dal, elke waterval, elke wegwruising. Hij kende er om zo te zeggen elke steen. Toen hij dan ook wist, dat ze die dag niet verder konden komen, had hij met opzet de weg naar deze gamme genomen. „Misschien staat ze er nog,” zei hij tegen de jongens.

„Misschien hebben de Duitsers haar nooit ontdekt. Dan zal ze nu wel leeg staan. Om deze tijd gebruikt Morton Saraby haar nooit.”

De gamme stond er nog. En Morton was er werkelijk niet. Toch verwonderde dit laatste Madenisko wel enigszins. Er waren buiten de hut duidelijk sporen van ski's te zien geweest. Als een snuffelende hond ging hij voor de jongens uit de gamme binnen. Er was niemand! Maar toch...? Hij snoof naar alle richtingen. Hij trok zijn wanten uit en stak zijn handen als tastend naar voren. Het was helemaal niet koud in de hut, zoals eigenlijk verwacht kon worden. Het was er lauw. Er had kort geleden nog hout gebrand! Hij rook het.

Hij stak een lucifer aan, zocht de vuurplaats en knielde erbij neer. De as was nog warm! Hij woelde er wat met zijn eeltige handen in. Vonken! Halfverbrande takken! Hij blies zacht. Vlammetjes begonnen te dartelen. Hij blies wat harder. Het hout, dat ze bij hun laatste rustplaats hadden overgehouden, hadden ze natuurlijk meegenomen. Madenisko stuurde Klemet naar buiten om het te halen. Kort daarop vlamde het vuur heerlijk op. Er hing een kookpot aan een haalijzer boven. Het was hier goed rusten!

Madenisko ging echter eerst nog weer naar buiten, onderzocht bij het trieste licht, dat nog over de aarde lag, de sporen, die hij ontdekt had. Sporen van ski's? Ja, van twee ski's. Dichtbij elkaar. Steeds op dezelfde afstand van elkander, zonder onderbreking. Diepe sporen! Eigenlijk t \grave{e} diep! Hij volgde ze een eindje. Ze liepen op de gamme toe en weer ervan af. Voetstappen tussen de sporen! Voetstappen ernaast! Een slee op ski's? Het kon niet anders zijn. Eén man had getrokken. Had er één man naast gelopen, of meerdere? Nee, één maar! Iemand op spijkerschoenen of -laarzen. En de man, die de slee trok, had op skallen gelopen. Dat was duidelijk aan de indrukken in de sneeuw te zien. Een Lap? Waarschijnlijk. Maar het kon ook een Noor zijn geweest, die zich skallen had aangeschaft. En die ander? Ook een Noor? Tja, daar kon je natuurlijk alleen maar naar raden.

Madenisko ging weer naar binnen.

Ole was bezig het vuur op te rakelen.

„Morton Saraby is hier vast vanochtend nog geweest, Madenisko,” zei hij.

Madenisko hurkte neer, warmde zijn handen, stak een pijpje op. „Het waren twee mannen,” zei hij. „Met een slee, een vrij zware. Ze zijn naar het zuiden getrokken, dat was duidelijk te zien.”

Ze spraken er verder weinig over. Ze sliepen lang en vast. Ole werd het eerst wakker. De wind gierde om de hut heen. Dat was een vertrouwd geluid voor hem. Hij kende het goed genoeg van het eiland. Op de tast kroop hij naar het vuur en raketde het op. Toen het zo hoog opvlamde, dat het licht in het vertrek werd, ontwaakten ook de anderen.

Madenisko liep meteen naar buiten, om te zien wat voor weer het was. Ole ging achter hem aan. Buiten de deur woei hij bijna van de benen. Hij lachte erom. Hij had niet gerekend op zo'n felle vlaag.

Madenisko zei eerst niets, schudde alleen maar het hoofd en ging weer naar binnen.

„De lucht is nog droog,” zei hij daar, „maar er komt een vracht sneeuw vandaag. Als de drommel voortmaken! We zullen proberen het Sertejaure nog te halen! We hebben de wind nu schuin achter. Ole in de achterste slee om te remmen, als het nodig is. Zo schieten we het snelst op.”

De afstand tot het Sertejaure bedroeg nauwelijk twintig kilometer. Ze waren echter nog geen vijf kilometer onderweg, of de sneeuwbus brak over hen los. Een ogenblik dacht Madenisko erover om terug te keren en de veilige beschutting van Mortons gamme weer op te zoeken. Hij zette echter toch door, want de wind stuwde hen en tegen de berghelling van de Sagga Serte wist hij de gamme van Mikkel Muotka, met wie hij al meer dan een halve eeuw bevriend was. Bovendien stonden telkens weer dezelfde sporen in de sneeuw afgetekend, die hij bij Mortons gamme had gezien, de sporen van een fikse pulk, die op ski's was gebonden om te verhinderen, dat ze in de sneeuw wegzakte, en van twee mannen. Deze mannen kwamen blijkbaar moeilijk vooruit. Platgetreden plekken in de

sneeuw wezen erop, dat ze telkens hadden stilgestaan. De sporen van de skallen en de spijkerschoenen liepen dan door elkander en òm de slee heen. *Wat was er toch met die slee?* Madenisko sprak daar ook met de jongens over, maar ze vonden geen bevredigend antwoord op die vraag. Vooruit dus maar, achter die trekkers aan! Zij, met hun rendieren, zouden hen spoedig genoeg inhalen!

Een half uur later gebeurde dit ook werkelijk. Klemet ontdekte hen het eerst. De sneeuw viel toen heel dicht en dempte alle geluiden.

„Daar gaan ze!” riep hij en wees recht vooruit. „Nee,” verbeterde hij zichzelf meteen, „ze gaan niet, ze staan!”

Ze waren die twee mannen toen al tot een tiental meters genaderd. Het waren er echter geen twee, het waren er drie, dat zagen ze dadelijk. De derde man lag uitgestrekt op de grote pulk, de twee andere liepen er omheen.

Madenisko bracht het geleidedier tot staan en gaf de teugel aan Klemet. Hij legde zijn ski's af en, wadend met grote passen door de sneeuw, stapte hij op het groepje toe. De mannen bij de slee ontdekten nu pas, dat ze niet meer alleen waren, en richtten zich op.

De een was duidelijk een Lap, zag Madenisko. De ander, op de spijkerschoenen, kon hij niet thuisbrengen. Een Lap, een Noor? Hij droeg een witte, harige, wollen jas, tot halfweg de knieën, geen pesk! En een bontmuts, ook wit, geen vierwindenmuts! Hij voelde zich blijkbaar heel slap. Hij stond te wankelen op zijn benen. Die ander schoot op hem toe en ondersteunde hem! Madenisko deed maar net of hij dit niet zag. „Buore baeivi!” groette hij, terwijl hij op enkele passen afstand staan bleef. Voor er antwoord kwam, klonk er achter hem echter een kreet. Ole krabbelde uit zijn risle en kwam glijdend en struikelend toegeschoten. Verbazing, blijdschap, vrees wisselden op zijn gezicht.

„Wichert!” riep hij. „Madenisko, dat is Wichert!”

De enige van de zes witte mannen van Skorpen, die vriendelijk voor hem was geweest, vond hij hier in de sneeuwwoestenij plotseling terug!

„Wichert!”

Hij wilde op de Duitse soldaat toesnellen, maar zag toen de man, die op de slee lag en wild met zijn armen zwaaide. Ineens hield hij zijn vaart in, drukte zich tegen Madenisko aan en greep hem bij zijn pesk. Zijn lach verdween, zijn verbazing verdween, schrik bleef er alleen op zijn gezicht over.

De Feldwebel! De man met het bleke gezicht en de rode karbonkel! De man met de snerpende stem! De man, die er de schuld van was, dat Klemet en hij waren gevangengenomen en van het eiland weggevoerd!

„Madenisko!”

„Wat is er?”

„Madenisko! Dat is...! Madenisko, die man op de slee, dat is... die heeft ons van Skorpen...!”

Ole kwam niet verder. Hij sloeg zijn hand vaster in de pesk van zijn oude vriend en keek met een van schrik en spanning vertrokken gezicht naar Klemet.

Klemet stond bij de slee en boog zich er overheen. Met de beide andere mannen bemoeide hij zich niet. Hij keek naar de derde. Deze maakte wilde bewegingen met zijn armen en slaakte enkele rauwe kreten, onverstaanbaar, alleen reeds doordat een gierende stormvlaag ze overstemde en wegwoei. Klemet richtte zich weer op. Hij stond een ogenblik stijf, met een strak gezicht. Toen keek hij naar de beide anderen. Hij zei niets.

Madenisko, met Ole aan de hand, stapte nu tot vlakbij de groep.

„Buore baeivil!” groette hij opnieuw. Hij keek allereerst naar de jongeman, die blijkbaar een Lap was.

„Buore baeivil! Ibmil addi!” groette deze terug, luid tegen de wind in. „Ik ben Per Nango, van Goatteluobbal. Ik kom van Skorpen in de Kvaenangenfjord.”

Het gezicht van Madenisko klaarde meteen op.

„Per Nango van Adam Persen Nango?” riep hij op zijn Laps.

„En je komt van Skorpen? Gevlucht?”

„Ja, gevlucht. Ik werkte daar bij koopman Halvorsen. Die heeft me zelf over de fjord gezet.”

„Halvorsen? Madenisko, koopman Halvorsen! Die kennen wel Die is ook op het eiland gebleven! Net als vader!“ klonk bevend van verrassing en blijdschap Oles stem.

Klemet deed een stap op Per toe.

„We zijn er twee van Nils Peder Eira,“ zei hij. „Mijn vader heeft jou bij de koopman gezien.“

„Zijn jullie ook gevlucht?“

Klemets gezicht betrok weer.

„Gevangengenomen door die daar!“ zei hij kortaf, terwijl hij met een minachtende hoofdknik naar de man op de slee duidde.

„En die daar?“ vroeg Madenisko, terwijl hij naar Wichert keek. Ineens echter schoot hij met uitgestrekte armen op de soldaat toe. Hij zag diens ogen vreemd vertrekken, hij zag hem wankelen. Maar hij kwam te laat. Zonder enig geluid te geven zonk de man tussen hem en Per Nango in de sneeuw. Hij bleef wel bij kennis, op zijn hurken zittend wist hij zich nog overeind te houden. Hij was echter aan het einde van zijn krachten, hield de ogen dicht en schudde moedeloos het hoofd.

„Wichert! Dat is Wichert toch immers!” riep Ole ontdaan en verdrietig. „Die heeft ons geholpen! Die was vriendelijk tegen ons!”

Madenisko keek even rond, naar zijn dieren, naar zijn sleden. Toen werd hij ineens een en al beweging. Hij nam de witte soldaat onder de armen beet.

„Pak mee aan!” riep hij naar Klemet. „Neem jij hem bij de benen!”

Klemet bleef echter stokstijf staan en veegde met een norske beweging de sneeuw van zijn gezicht en uit zijn ogen.

„Pak aan!” riep Madenisko weer. Maar toen schoot Per Nango reeds toe. Samen droegen ze de man naar de slede, die Madenisko tot dusver had gebruikt, en zetten hem daarin neer.

„Kun je zitten?” vroeg Madenisko.

De man keek hem aan, lachte flauwtjes, maar antwoordde niet.

„Hij verstaat alleen maar Duits,” zei Per Nango.

Madenisko schudde het hoofd. „Proberen dan maar,” mompelde hij.

„En die ander?” vroeg hij. „Is die ziek?”

De sneeuw viel weer dicht. De storm gierde. Ze hadden moeite zich staande te houden. Er hingen ijspegels aan Madenisko's dunne baardje en aan zijn knevel.

„Hij is door zijn arm geschoten! Door de Russen!” schreeuwde Per Nango aan Madenisko's oor. „Maar dat is het ergste niet, hij heeft geen öre¹ fut meer! Hij ijlt, hij spreekt wartaal. ‚Heil Hitler!’ roept hij telkens weer. Hij zal wel doodgaan, denk ik.”

„Voi, voi, voi,” mompelde Madenisko met de rug naar de wind. „Een mens sterft zo gauw niet. Dood is het ergste.”

„En jij?” vroeg hij aan Per Nango.

Deze lachte bleekjes. „O, ik red me nog wel,” zei hij.

Madenisko stapte ineens van hem weg.

„Straks praten we verder!” riep hij. „We kunnen hier niet blijven! We gaan naar de gamme van Mikkell Muotka. Die is niet ver meer. Jij weer in de achterste slee, Ole! Per Nango, kun je nog trekken?”

„Jawel.”

¹ Noorse munt, $\pm \frac{1}{2}$ cent.

„Klemet, dan trekken jij en Per de Feldwebel!”

Klemet keek ineens weer heel donker, hij legde zijn handen op zijn rug en nam een stijve houding aan.

„Voortmaken, Klemet!”

Maar Klemet schudde het hoofd.

„Ik trek die Duitser niet!” schreeuwde hij ineens met een wanhopige stem. „Die ... die ...!” Hij begon te hoesten van opwinding.

Per Nango had onderwijl de trekriem reeds opgenomen. Madenisko stond even stil na te denken, met ogen die knipperden tegen de sneeuw. Toen maakte hij een heftige, afwerende beweging met de arm.

„Trekken!” schreeuwde hij hard naar Klemet terug. „Wat denk je wel! Mensen zijn mensen!”

Zonder verder naar Klemet om te kijken, zette hij het geleidedier aan en de raide kwam langzaam in beweging. Per Nango sloot er zich achter Ole bij aan. De Feldwebel in zijn bewusteloosheid voelde nauwelijks het schokken van de slee, of hij begon weer de ijlen. Hij stak herhaaldelijk de vlakke hand aan een gestrekte arm vooruit, roepend door storm en sneeuwjacht heen: „Heil Hitler! Heil Hitler!”

Klemet bleef stokstijf staan en keek de stoet duister na. Hij gromde als een boze hond. Die rover! Die brandstichter! Hij zag, hoe Per Nango even stilstond en omkeek. Daarna zag hij hem moeilijk verder gaan. Met de twee handen achter zijn rug hield hij zijn trekriem vast, zijn lijf hing voorover. Toen kwam er beweging in Klemet. Stap na stap deed hij sneller, zonder in draf over te gaan. Hij probeerde de handen van Per Nango van de riem af te schuiven.

„Geef mij dan maar,” zei hij.

Per Nango liet echter niet los. „Dat wordt te zwaar voor je,” weerde hij af.

„Samen dan maar,” gromde Klemet.

De gamme van Mikkell Muotka was er ongeveer net zo een als die van Erik Penta aan het Rovvejaure. Mikkell had de zijne echter niet vlak aan het meer gebouwd, maar tegen de helling

van de Sagga Serte, de berg. Daar stond ze in de luwte van wat berke- en wilgehout. Mikkels eigenlijke woning bevond zich in de omgeving van Moartasj, de streek waar Madenisko vandaan kwam. Daar hield hij een paar koeien en wat schapen en geiten en leefde verder van wat de visvangst in de zomer hem opleverde. Voor die visvangst had hij de gamme in de buurt van het meer, een heel eenvoudige, primitieve hut, voor een groot deel van plaggan opgetrokken.

De weg naar deze gamme was voor de vluchtelingen één lange kwelling. De storm was nog in hevigheid toegenomen, de sneeuw viel bijwijlen zo dicht, dat ze geen vijf meter voor zich uit konden zien. Opeengewaaide sneeuwhopen versperden hun nu en dan de weg, zodat ze er met een grote bocht, door kuilen en over bulten, omheen moesten trekken. Het was dan ook alleen aan Madenisko's kennis van deze streek en aan zijn nooit falend richtingsgevoel te danken, dat ze eindelijk de plek van de gamme onderaan de Sagga Serte bereikten.

De plek! De gamme zelf was er tot hun grote teleurstelling niet meer. Ze was verbrand en uiteengeslagen! Een grote sneeuwvult wees alleen nog maar de plaats aan, waar ze gestaan had. Zelfs Madenisko was terneergeslagen. Hij was zo terneergeslagen, dat hij, om dit niet te tonen, met grote stappen van de anderen wegliep, net doende of hij de moed niet opgaf en op zoek ging naar een plek op de berghelling, die er zich toe leende om er het einde van de storm af te wachten. „Attje Ibmil,” ging het door hem heen, „wat wordt er zo van ons! Help ons! Ik zal het wel uithouden, maar de anderen!”

Deze wanhopige vlucht van de overigens zo dappere oude man werd hun aller geluk, want toen hij zijn levensmoed had herwonnen en op de terugweg naar zijn tochtgenoten was, ontdekte hij aan de rand van wat kreupelhout een oude, verroeste kachelpijp, die uit de sneeuw omhoogstak. Hij wist meteen, wat dat betekende. Uitkomst! Redding! Een hol in de sneeuw! Er liep inderdaad een hol de grond in. Er was een diep pad door de sneeuw naar de ingang gegraven. Die ingang was even wijd als het hol zelf, maar door een voorgetimmerte van halfverbrande balken en planken wat vernauwd en versterkt. Dit

was werk van Mikkel Muotka, het kon niet anders! Dan was dit zijn vluchtholl Dan was zijn gamme bij Moartasj ook verwoest! Dan had hij ten einde raad hier een onderkomen gevonden, nadat de Duitsers ook zijn gamme hier bij de berg hadden verwoest!

Madenisko ging het hol binnen. Er bevond zich niemand in. Er stond een oud kacheltje. Dat was ijskoud. Hij zag een paar kisten, die voor tafel en zitplaats hadden gediend, wat huiden om op te slapen, wat eet- en kookgerij, wat droog hout, geen etensvoorraad. Mikkel zelf was er blijkbaar in dagen al niet geweest.

Na dit onderzoek kroop Madenisko snel weer naar buiten en ijldde naar zijn tochtgenoten. Een half uur later waren ze allen geborgen. De Feldwebel hadden ze op zijn slee het hol in gesleept. Wichert kwam met wat hulp op eigen voeten naar binnen. Het was er wel wat krap voor zes mensen, maar het was er droog en de kachel snorde, het was er warm. Aan eten en drinken dachten ze niet. Ze vielen van vermoeidheid en door een dankbaar gevoel van geborgen-zijn allen bijna meteen in slaap, liggend dicht naast elkander. Alleen Madenisko bleef wakker. Hij verzorgde het vuur nog eens en ging daarna naar buiten. Hij haalde de huiden uit de sleden, schudde ze uit en dekte er Wichert en de Feldwebel mee toe, omdat die geen Lappenkleding droegen. Daarna maakte hij de dieren los van de sleden, trok het geleidedier achter zich aan en verwijderde zich met hen om naar een geschikte weideplek te zoeken. Hij kwam pas een uur later terug, als een witte kobold, dik onder de sneeuw. Met een bundeltje takken sloeg hij die sneeuw van zich af en ging naar binnen.

Iedereen sliep nog. De Feldwebel lag achterover op zijn slee. Om te voorkomen dat hij er afrolde, hadden ze hem erop vastgebonden. Een ogenblik dacht Madenisko erover de riemen los te maken, doch hij liet het maar, uit angst dat de man weer zo'n wilde bui mocht krijgen. Hij lag nu echter doodstil, met een smal, bleek, ingevallen gezicht. Er zat een grote puist midden op zijn voorhoofd, bleek en met rimpels als van een oude vrucht. De Duitser, die door Ole Wichert genoemd werd, sliep

ook vast, als een bal onder de huiden opgerold. Wichert zou het wel redden, dacht Madenisko, hij zou bij zijn ontwaken wel aardig zijn opgeknapt.

Madenisko zelf ging nog niet slapen. Hij stookte het vuur in de kachel wat op, vulde de enige vleespot uit de hut met sneeuw, en haalde wat gedroogd vlees van de vrachtslee. Hij was niet karig. Ze waren nu met hun zessen. Hij nam alles wat er nog aan gedroogd vlees voorradig was en deed dit in de pot. Toen onderzocht hij de rugzak van Per Nango. Hij vond er aan voedsel niets anders in dan twee Amerikaanse blikjes met ingemaakte groenten. Die had de koopman op Skorpen hem zeker meegegeven. Hij peuterde ze open met zijn mes en voegde de inhoud bij het vlees in de pot. Er kwamen kleine, groene knikker-tjes uit, zeker een soort erwten, ze zouden wel smaken!

„Nu eten die Duitsers straks ons voedsel mee op!” ging het even door hem heen. Maar, roerend in de pan, schudde hij daar zijn hoofd over. Mensen zijn mensen! Ja, dat had hij tegen Klemet gezegd. En dat was ook zo! Toch piekerde hij daar nog over door. Er was verschil, er waren vrienden en vijanden. Waren deze Duitsers nòg vijanden, nu ook nog, nu hun leger werd verslagen en zichzelf zouden moeten sterven, als ze niet geholpen werden? Vijanden tòch? Maar vijanden, die je niet aan hun lot mocht overlaten? Wat had Jezus van Nazareth ook weer gezegd? „Hebt uw vijanden lief!” Weer schudde Madenisko het hoofd. Dat was mensen-onmogelijk, dat kòn niet! Of-schoon . . . die ene, die Wichert? Op hèm was Ole immers met een blij gezicht toegesnel! Vriend of vijand?

Madenisko haalde de schouders op, bukte zich mompelend en legde nog wat hout op het vuur. Vriend of vijand? Hij kwam er niet uit. Hij wist alleen zeker, dat hij die mensen niet mocht laten omkomen. Straks, als het maaltje klaar was, zou hij proberen, of hij die Feldweibel wat kostelijk vleesnat in de mond kon gieten. Maar eerst zou hij toch zelf ook nog een paar uur-tjes slapen! Hij liet de soep nog even doorkoken en zette de pot toen op de vloer.

2.

Toen hij daarvan omhoogkwam, stond Per Nango naast hem. Het geluid van ijzer tegen ijzer had hem gewekt. Ze schoven, naast elkaar gehurkt, dichtbij de kachel. Nú wilde Madenisko niet gaan slapen, voor Per Nango hem het verhaal van zijn vlucht had verteld en hoe hij in gezelschap van de twee Duitsers was gekomen.

Per Nango deed dit verhaal heel rustig, half fluisterend. Hij had de laatste dagen heel wat doorgemaakt, maar nu het voorbij was en hij erover vertelde, leek het wel, of het niet eens zoveel indruk op hem had gemaakt.

Hij wou, na het bevel tot evacuatie voor Skorpen, niet in het hol op de Steenberg wegkruipen, met de Halvorsens. Hij wou naar zijn vader en moeder in Goatteluobbal terug. Halvorsen had hem zelf in de nacht over de fjord geroeid en tussen Berg en Valan aan wal gezet, met zijn ski's, met een slee en een welgevulde rugzak. Vandaar was hij in zijn eentje naar de Kaafjord overgestoken. Hij had onderweg geen mens gesproken, geen mens gezien. Moeilijk? Och ja, och nee, kou had hij niet zo zeer geleden, eten had hij genoeg, en een Lap kon overal slapen, zelfs 's winters onder de blote hemel, dat wist Madenisko goed genoeg.

Met de vluchtelingen van Skatvold was hij nadien naar het zuiden getrokken. Ze waren met hun eenentwintigen. Ze hadden willen rusten in een barak bij de Moskogaissa, maar daar zaten Duitsers in en die beschoten hen. Achttien hadden zich toen overgegeven. Drie gingen er vandoor.

„Vijf,” verbeterde Madenisko hem droogweg.

„Drie,” hield Per vol. „En wij drieën werden door die Duitsers nog lelijk achternagezeten. Maar we ontkwamen gelukkig in de duisternis.”

„Dat waren geen Duitsers,” verbeterde Madenisko hem weer even rustig. „Dat waren Hans en Olav Nielsen. Jullie vergisten je.”

En daarna vertelde hij kort, hoe hij dit wist en wat er met die twee gebeurd was.

Daar werd Per even stil van. „Jammer,” zei hij. „Die twee zijn we dus kwijtgeraakt. Maar de andere twee raakte ik ook kwijt. Dat gebeurde bij de Bunta. Madenisko weet wel, die stroomt in de Reisaelv uit. Dat kwam zo: We wilden onze etensvoorraad wat aanvullen. We lagen daar verscholen in een bos van berken en sparren. Beneden ons, aan de Reisaelv, lag Bilta, een stuk of wat huizen, allemaal door de Duitsers verbrand. Maar we dachten, dat er in de kelders nog wel wat zou zijn te vinden. Ik ging daar kijken. Mijn ski's en mijn slee borg ik onder de takken van een oude spar. Mijn rugzak maakte ik leeg. Wat erin zat, borg ik onder de slee weg. Ik vond in Bilta geen voedsel, maar een Duitse patrouille vond mij wel. Ik werd gevangengenomen en naar de commandant van die lui gebracht. Ik kon niet met ze praten, maar ik begreep wel, dat ze me voor een Russische spion hielden. De commandant sprak Noors. Die ondervroeg me, snauwend en grauwend, maar nu ja . . . Ik zei precies, hoe het was. Maar hij wou me niet geloven. Er zat nog een man bij, een korporaal of een Feldweibel of zo. ‚Laat hem maar onschadelijk maken,’ zei die.” „Onschadelijk, Per Nango?”

„Ja, een pistool in de nek bijvoorbeeld, en paa! Dat bedoelde die man.”

„Voi, voi, voi! Was je niet bang?”

„Jawel. Natuurlijk! Maar die commandant schudde het hoofd. ‚Daar moet de Hauptmann over beslissen,’ zei hij.

Toen hoorde ik ineens schieten, links, rechts, dichtbij, verder weg, overal. Dat deden echte Russen! Ik werd in die barak opgesloten. Ze gingen er allemaal vandoor. En bleven, denk ik, de baas. De Russen moesten aftrekken. Toen kwamen die twee korporaals, of wat het dan ook waren, terug. Ze zetten een radiozendertje op om met de Hauptmann te spreken. Dat lukte. En ze vertelden hem van die Russen en van mij.

‚Allemaal opbreken en naar hier komen!’ beval die Hauptmann, ‚en neem die spion meel’

Wij op weg naar Pontastilla, een eind de rivier af, want daar zat die commandant. Ik met de handen op de rug gebonden tussen twee Duitsers in. Maar in Pontastilla waren intussen

ook alle huizen verbrand en er was bijna geen Duitser meer te bekennen. Alles was voor de Russen gevlucht. De Hauptmann verbleef in Berkeli, werd er gezegd. Wij dus naar Berkeli. Daar waren echter ook alle huizen verbrand. De Hauptmann zou wel in Punta zijn, werd er gezegd. Wij dus naar Punta. Ik kon mijn benen haast niet meer gebruiken, zo moe werd ik. In Punta was ook alles verbrand. Op één huis na. En daar bivakkeerde de Hauptmann in. Ik kreeg hem eerst niet eens te zien. Die twee korporaals brachten hem een mondeling verslag uit. Ze kwamen met zes soldaten terug, geweer op schouder. Het vonnis luidde: *onmiddellijk de kogel!*

Madenisko, toen voelde ik, dat mijn benen slap werden, maar ik vond toch nog de kracht voor een laatste verzoek. Of ik wel even met de Hauptmann mocht spreken? En wonder boven wonder: dat mocht. Ik vroeg hem pardoos: ‚Geloof u in God, Herr Hauptmann?‘ Het duurde even, voor hij antwoord gaf. Toen zei hij kortaf: ‚Jawohl.‘ Toen zei ik: ‚God, aan wie wij beiden geloven, heeft mijn lot in handen, maar het uwe ook. Als Hij u spaart in het verdere verloop van de oorlog, wat zal uw familie dan blij zijn u terug te zien! Ik ben op weg naar mijn familie, Herr Hauptmann! U begrijpt, wat ik bedoel. Maar moet ik sterven door de kogels van uw mannen, geef mij dan tenminste de tijd om te bidden, dat ú behouden thuis moogt komen! En . . . ‘

Hier sprong Madenisko overeind, opgewonden. ‚Voi voi, voi,‘ mompelde hij. ‚En . . .?‘

‚Het duurde weer even, voor die man antwoord gaf. Toen keek hij mij bars aan en snauwde: ‚Je bent vrij! Ga naar je familie, als je die nog kunt vinden! Maar maak, dat je uit mijn ogen komt! ‘

‚Voi, voi, voi, en . . .?‘

‚Ik was ineens al mijn vermoedheid kwijt, Madenisko. Hoe lang en hoe hard ik gelopen heb, weet ik niet meer. Maar toen ik in het bos bij de Bunta terugkwam, waren mijn twee kameraden verdwenen. Onder de spar vond ik echter mijn ski's en mijn slee terug. Een deel van mijn voedselvoorraad hadden ze meegenomen. Alleen die blikjes uit Amerika lieten ze mij,

met een paar brokken oud brood. Ze hebben zeker gedacht, dat ik niet meer terug zou komen en in dat gevecht doodgeschoten was. Ik viel onder diezelfde spar neer en ik heb uren geslapen. Toen trok ik verder. De weg wist ik natuurlijk wel. Bij de Gereso-aivve trof ik toen de Feldwebel en Wichert. Ze hadden dat gevecht met de Russen meegemaakt. Ze vormden eigenlijk een patrouille van zes witte mannen. Vier zijn er gesneuveld. De Feldwebel kreeg een kogel in de arm. Wichert verbond en verzorgde hem. Ze waren de aansluiting met hun troep kwijtgeraakt, wisten geen weg meer en dwaalden af naar het zuiden. De Feldwebel sprak eerst nog wat Noors, zodoende weet ik dat. Later raakte hij plotseling al zijn kracht kwijt. Hij was als een blaas die leegliep. Hij had misschien ook wel koorts. We bonden hem op de slee. Hij is een nijdige vent. Eerst ging hij telkens erg tegen een zekere Hauptmann Seidler te keer. Die had hem met zijn mannen naar het zuiden gecommandeerd, omdat hij van Skorpen een paar jongens had meegenomen, zonder de vader te vangen. Dat waren Klemet en Ole, dat begrijp ik nu wel. En nu ijlt hij zo af en toe, en schreeuwt om Hitler. Maar die kan van mij in de lucht springen, Madenisko! Hitler bedoel ik. Die ander, Wichert, is een pracht van een vent. Die mag ik wel."

Toen Per Nango zijn verhaal had beëindigd, zat Madenisko naast hem enige tijd stil voor zich uit te zien. Hij sloeg zijn ene arm op Lappenmanier om Pers schouder. „Ik ben zo blij,” zei hij daarbij met een glimlach. Waarom hij blij was, begreep Per wel, zonder dat de oude man het zei.

Ze bleven nog even vertrouwelijk naast elkander zitten.

„Vriend of vijand?” vroeg Madenisko tenslotte aan Per. „Ik bedoel de twee Duitsers, die je meebracht.”

Daarover behoefde Per niet lang na te denken. „Vriend en vijand,” antwoordde hij. „Wichert vriend, de Feldwebel vijand!”

„Ja,” knikte Madenisko, met zware ernst. „Zo denk ik er ook over. Maar we helpen ze allebei.”

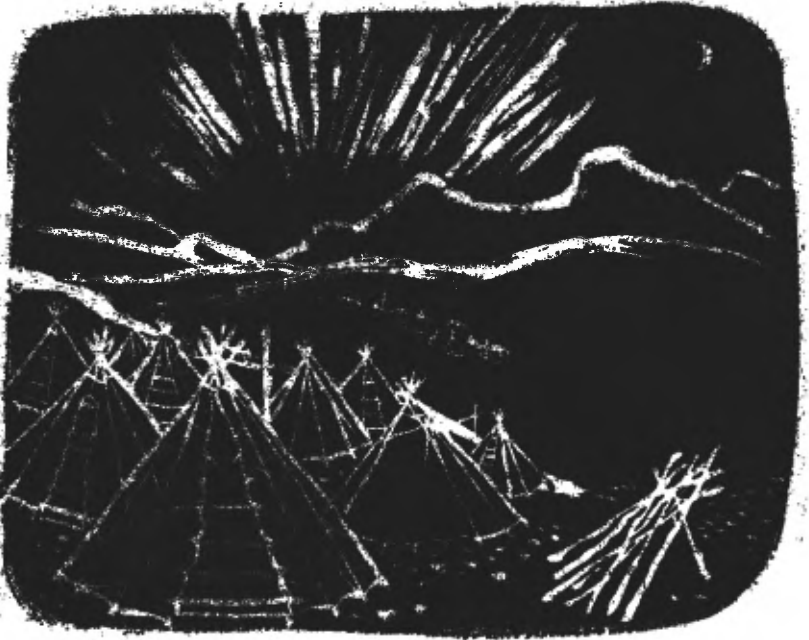
„Natuurlijk, we helpen ze allebei,” stemde Per grif toe. „Tenminste,” vervolgde hij fluisterend, „als die ene, die vijand, werkelijk nog te helpen is.”

3.

Het sneeuwen hield na korte tijd op, maar de storm duurde uren en uren en woedde met zo'n kracht, dat er geen sprake van kon zijn de tocht voort te zetten. De vluchtelingen sliepen het grootste gedeelte van de tijd, aten en dronken echter ook bij tussenpozen. De vleespot raakte leeg. Zelfs gelukte het Madenisko de Feldwebel wat vleessoep te laten drinken. De man deed dit met open ogen, maar zonder bewustzijn, hij herkende niets en niemand.

Eindelijk nam de kracht van de storm af. Madenisko merkte het in zijn slaap, werd er wakker door en ging meteen naar buiten om de rendieren op te halen. Hij nam Klemet mee. De dieren bevonden zich nog op de plek, waar hij ze had achtergelaten. Een ervan was echter onwillig, wilde niet mee en liet zich moeilijk vangen. Het duurde wel een uur, voor Madenisko erin slaagde het de lasso om de horens te werpen. Toch bracht deze tegenslag nog een voordeel ook. Op de terugweg ontmoetten ze Lars Larsen Gaino, de wolvenjager. Deze woonde eigenlijk in de buurt van Goatteluobbal, maar was op weg naar het Vannojaure, dichtbij Kautokeino, waar wolven waren gesignaleerd. Van hem vernamen ze, dat de ouders van Per Nango nog leefden en dat hun gamme was gespaard. Wat Anders Eira, de oom van Klemet en Ole, betreft, deze bevond zich veel dichterbij hun nabijheid, dan ze vermoedden. Toen de Russen uit Finland opdrongen, was Anders met de dieren, die hij nog had kunnen behouden, naar het noorden getrokken. Zijn sida bevond zich nu in de buurt van het Duolbbajaure, niet meer dan vijfendertig kilometer van hen verwijderd. Een belangrijk bericht vernamen ze het laatst: *heel de landstreek, waar ze nog door moesten trekken, was vrij van Duitsers en Russen!* Karasjok en Kautokeino waren vrij, dat wisten ze al. Jammer genoeg was er van deze plaatsen alleen maar de kerk van Karasjok overgebleven.

Een uur later waren de zes mensen weer op weg. Madenisko leidde de raide. Het geleidedier trok de slee, waarop de Feldwebel lag. Dan volgde de slee met Wichert, die nog niet vol-

doende kracht in zijn benen had om deze te kunnen gebruiken. De anderen lieten zich afwisselend trekken, liepen of gebruikten de ski's. Het werd een zware tocht, doordat de sneeuw zo los was en op vele plaatsen tot nauwelijks doorwaadbare hopen was opgewaaid.

Het was nacht, toen ze in de buurt van het Duolbbajaure kwamen. Ze hadden geen eten meer, hun voorraden waren opgeteerd. Maar hun hart was vol vreugde. De hemel was helder, het noorderlicht legde er parelmoeren glansen over. Er schenen sterren. Zelfs een smal maansikkeltje rees boven de bergen uit. Het was zo licht als op een vroege zomerochtend.

Klemet zag de tenten van oom Anders' sida het eerst. Hij wees ze Ole. In de verwachting daarvan liepen ze al een half uur op ski's. Nu stormden ze vooruit. Gered! Gered! Oom Anders! Oom Anders!

Toen de raide de sida naderde, trad Anders Eira haar al tegemoet, links en rechts van hem Klemet en Ole. Madenisko was zeer ontroerd. Hij sloeg zijn arm om Anders' schouder.

„Buore baeivi, Anders! Goedendag, goedendag!”

„Buore baeivi, Madenisko! Ibmil addi! God zegene je! God zegene ook jou, Per Nangol Goedendag! Wat een geluk, dat jullie tocht geslaagd is! Kom binnen, kom binnen!”

Naar de twee Duitsers keek Anders Eira echter niet om. Hij wilde ze ook niet in zijn tent ontvangen. Zijn gezicht stond heel hard, toen hij dit zei. Hij ging pal voor zijn deur staan, in afweer. En er gloeide boosheid in zijn ogen, toen Madenisko erover sprak, dat men zelfs zijn vijand geen hulp mocht weigeren, als het om leven of dood ging. Hij stond als een muur, onwrikbaar, de vuisten in de zij.

„De sida weiger ik ze niet,” zei hij strak. „Maar in mijn tent komen ze niet! Breng ze maar in de tent van Erich!”

„Van Erich Schelcke, de goudzoeker?”

„Ja, diel! Die neemt ze natuurlijk! En die spreekt ook Duits! Daar komt hij al aan! Hé, Erich, luister eens!”

Even later gingen er twee tentdeuren open. Door die van Anders Eira trad Madenisko het eerst in de huiselijke warmte van een Lappenvuur, daarna Per Nango, toen de beide jongens en tenslotte Anders zelf. Deze keek nog eens om, voor hij de deur sloot. Hij zag, hoe Erich Schelcke juist de deur van zijn eigen tent opende. Hij hielp Wichert van de slee en bracht hem naar binnen, daarna kwam hij terug en trok de slee met de Feldwebel door de opening. Toen ging de deur achter hem toe. Welzeker, zo was het goed! Anders knikte tevreden. Erich leefde al sinds jaren als een Lap onder de Lappen in zijn sida, maar hij was uit Hessen afkomstig. Was iemand uit Hessen een Duitser? Och, wat deed dat ertoe? In ieder geval: als die Duitsers geholpen moesten worden, dan was Erich daarvoor de man!

Nogmaals knikte Anders tevreden. Hij ging nu ook naar binnen en deed de deur zorgvuldig achter zich toe.

Het duurde niet lang, of dikke rookwolken propten uit het gat boven in de tent en stegen langzaam omhoog naar de lichte nachthemel.

INHOUD

	Blz.
I. Madenisko, de nieuwe vriend	3
II. Waarheen?	20
III. Naar de vrijheid!	44
IV. Russische krijgsgevangenen	70
V. De man aan de wegkant	83
VI. De vluchteling uit Skatvold	90
VII. Vijand en vriend	109

WIE NU WIL WETEN, HOE HET VERDER MET
DE MENSEN UIT DIT VERHAAL GAAT EN OF
DE EIRA'S NOG WEER BIJ ELKANDER KOMEN,
LEZE HET DERDE DEEL:

„TOEN DE BOSHAAN RIEP . . .”